

FERHENG

SOMERÎ-KURDÎ & KURDÎ-SOMERÎ

Mamê ELÎ
Suleyman YILDIRIM

FERHENG

SOMERÎ-KURDÎ & KURDÎ-SOMERÎ

J&J-FERHENGNAME: 1/1

SOMERÎ-KURDÎ
FERHENG
KURDÎ-SOMERÎ

AMADEKIRIN
Mamê ELÎ & Suleyman YILDIRIM

GERÎNENDEYÊ WEŞANÊ
Azad ZAL

EDİTOR
Azad ZAL

REDAKSIYON
J&J

BERG Û RÛPELSAZÎ
J&J

ÇAPA YEKEMÎN
Pûşper 2011

ÇAPXANE
Berdan Matbaacılık
Navnîşan: Davutpaşa Cd. Güven Sanayi Sitesi, C/Blok, No: 239
Topkapı / İSTANBUL
Tif: 0212 613 12 11

ISBN: 978-605-62251-0-9

[SERTİFİKA No: 22054]

© Mafê wê parastî ye. Ji bilî danasinê bêyî destûra weşanxaneyê û nivîskêr bi tu awayî
nayê kopîkirin û nayê belavkirin.

AJANS J&J

Navnîşan: Huzurevleri Mh. 188. Sk. 1/C Blo. No: 21
KAYAPINAR/DIYARBAKIR

Tif: +90 412 257 57 70
Mobile: +90 530 691 46 73
Malper: www.ajansjj.com
E-name: ajansjj@gmail.com
weshanenjj@gmail.com

Mamê ELÎ
&
Suleyman YILDIRIM

FERHENG

SOMERÎ-KURDÎ & KURDÎ-SOMERÎ

Mamê Eli; Di sala 1977an de li Nisêbînê ji dayîk bûye. Dibistana seretayî û dibistana amadehiyê li Nisêbînê xwendiyê. Piştî ku Zanîngeha Dicleyê bêşa Jimêryariyê xilas kir, li Zanîngeha Ataturkê Zanistiyên Perwerdehiyê xwend. Piştî kutakirina zanîngehê li Nisêbînê dest bi mamostetiyê kir. Ew niha li Nisêbînê mamostetiyê dike û xebatên nivîsarî û lêkolînên dîrokî û zimanî dimeşîne.

Berhemên Wî:

* Mewlûd (Tîpguhêziya Mewlûda Batê), Weşanên Berçem, 2005-Stenbol

* Mirina Jaro (Wêne-dastan), Weşanên Berçem, 2007-Stenbol

Suleyman YILDIRIM; Di sala 1977an de li Nisêbînê ji dayîk bûye. Dibistana seretayî û ya amadehiyê li Nisêbînê xwendiyê. Li zanîngeha Stenbolê di bêşa "Zimanên Serdêmên Kevnar û Çandên Wan" de xwendiyê. Ew bi qasî 6 mehan li Almaniyayê li zanîngeha Julius-Maksimiliansê perwerdehiya "Zimanên Altorîantalîstîk" ango "Zimanên Rojhilata Nêzik" ên wekî Somerî, Akadî, Urartûyî, Hîtitî, Elamî, Hattiyî û Luwîkî dît. Yildirim xebatên xwe yên li ser çand û zimanên serdema kevnar dimeşîne.

NAVEROK

- * Pêşek / 7
- * Pêşgotina Edîtor / 9
- * Spasî / 14
- * Pêşkêşî / 15
- * Destpêk / 17
- * Ferhenga Somerî-Kurdî / 37
- * Ferhenga Kurdî-Somerî / 95
- * Çend têgehên pişewerî û bazirganiyê / 171
- * Çend deqên Somerî û wergera wan / 172
- * Jêder û perawêj / 176

PÊŞEK

Serdema ku em tê de dijîn wekî “Serdema Zanist û Teknolojî”yê tê binavkirin. Di qada teknîkî û zanistê de gelek pêşketin çêbûne û zanîn û zanyarî gihîştîye ber destê her kesên ku bixwazin bi dest bixin. Bi rêya internetê tora ragihandina zanînan ketiye hemû malan. Di derveyê îstîsnayan de cî û warên ku tora ragihandinê negihîştibê nemaye. Ev jî zanîne erzan dike û zanîn bi qasî serê pêçiyên destê mirov nêzî mirov bûye. Lê rastiyeke jî heye; hemû tiştên ku di ser rêya tora ragihandinê re tên tev ne zelal in, tev ne rast in û tev ne pak û pêkan in. Ji ber ku zanînen tora ragihandinê ji hêla her kesî/ê ve dikare bê guhertin, bê zêdekirin û bê kêmkirin. Hemû kes dikarin bi riya tora ragihandinê “rastiya xwe” pêşkêşî her kesî/ê bikin.

Helbet rastiya her kesî/ê heye. ‘Ango rastî guherbar e.’ Lê rastiya giştî jî heye ku ev jî ji aliyê zanyariyê ve tê diyarkirin û civak jî dipejirîne.

Bi awayeke giştî mirov dikare bibêje ku ‘rastî’ di nava ‘rastiyeke xwe’yî de her diçe wenda dibe û ev jî gengeşiyekê derîne holê. Ji ber wê jî hê jî ‘rastiyeke derbasdar’ heye ku ew jî “rastiya nivîsê ya ku li ser kaxid hatiye nivîsîn” e.

Nivîsa ser kaxid nivîsa sefandî û parzûnkirî ye. Ew ê nivîsê bi dirustî û bi rastî dikare rastiyan ji mirov re vebêje.

Me jî li ser vê rastiye berê xwe da “rastiye parzûnkirî” û me got “zanînen herî baş û pak û biqîmet zanînen ser kaxid in.” Û me berê xwe da zanyariyê. Me got; “zanînen ku di nava rûpelên qirêjî yê dîrokê de veşarî mane, em wan jî nava tariya reşasî derînin û pêşkêşî xwendevanan bikin.”

Wekî Weşanên J&J; me heyîn û hebûna xwe li ser vê yekê diyar kir û me got; ‘Em ê ji jêderên rastiye parzûnkirî bi rê bikevin û dakevin jêwerên qada jibîrvekirinê.’

Û me got; ‘ziman’ û me got ‘ferheng’...

Rastiye zimanzaniyê, rastiye ferhengzaniyê, rastiye parzûnkirî ne û giş hatine tesdîqkirin. Têkilî û pewendiya navbera zimanan herî baş bi rîya ferhengan tê dayîn.

Li ser vê rastiye me jî wekî Weşanên J&J xwest ku em têkilî û pewendiya navbera zimanê Somerî û zimanê Kurdî bi rêya Ferhenga Somerî-Kurdî û Kurdî-Somerî pêşkêşî lêkolîner, zanist û zimanzanên Kurd û Kurdî bikin.

Ji aliyê lêkolîner û zimannasên hêja yê wekî Mamê ELÎ û Suleyman YILDIRIM ve vê Ferhenga Somerî-Kurdî hat amadekirin. Em jî wekî Weşanên J&J bi egera ku lêkolîner û zanist û kesên pêwendîdar jê sûd wergirin diweşînin.

Di vê ferhenga li ber destê we de bi qasî 1500 peyvên Somerî hene. Wateya wan a bi Kurdî hatiye danîn. Di derveyê wê de peyvên pişeyî û çend deqên Somerî jî li dawiya pirtûkê cî digirin.

Em destpêka Weşanên J&Jyê bi vê ferhenga giranbuha û pîroz dikin û em dibêjin; “Em ê xebatên xwe yê bi vî rengî bidomînin...” (23.05.2011)

PÊŞGOTINA EDÎTOR

Gelê Kurd di bîr û bawerîya xwe de, di jîyan û tevgera xwe de pêş ketiye; bi vê pêşketina xwe re tixûbên hişmendî û qada ramangeriyê jî berfireh û tundtir kiriye. Vê rewşa civaka gelê Kurd rasterast li ser Zimanê Kurdî jî bandorê dike. Êdî ziman bi tenê zimanê jîyanê û zimanê axaftinên rojane nîn e. Zimanê Kurdî bi pêşketinên civakî re qadê li xwe fireh dike û pê re berê xwe dide nûjeniyê. Dema ku berê xwe bide nûjeniyê divê li raboriya xwe jî vegere.

Raboriya Zimanê Kurdî li ku ye, di kîjan derê de ye?

Ev pirsîyar êdî serê pispors, zimanzan, lêkolîner û leksiyo-grafan diêşîne. Ji bo bersiva vê pirsê bê dayîn divê ku mirov li raboriya nişteciyên herêma Kurdistanê binêre. Li Kurdistanê û li çepera wê kîjan gel û netew jiyane û bi xwe re çi anîne, çi hiştine û bi xwe re çi birine?

Ev nişteciyên Kurdistanî gelek tiştên nexuya û veşarî li dû xwe hiştine.

Yek ji van nişteciyên Kurdistanî Somerî ne. Li gorî dîroknas û lêkolîneran Somerî li ser rûyê dinyayê nemane. Wekî gel di nava rûpelên dîrokê de hatine nixaftin û wenda bûne. Bi wan re zimanê wan jî wenda bûye. Zimanê wan 'zimanê mirî' ye.

Zimanê Someran Somerî ye. Zêdeyê kêlik^[*] û pênfayînen dîrokî yên ku ji aliyê arkeolog û dîroknasan ve hatine dîtin û hatine xwendin (hinek ji wan jî hê nehatine xwendin) pêmayî û mîrata li dû wan tiştek nemaye.

Somerî kî ne? Mîratwer û peyrewên wan kî ne?

Ev pirsîyar jî bi nîqaş û bi gengeşe ye. Ji lew re li gorî berjewendiyên demî û serdemî gelek dewlet xwedîtiyê li Someran kirine û li gorî wê "lêkolîn û lêgerînan" peyrewiya xwe ya Sumeran pêş ve birine. Lê hê jî ev gengeşî û nîqaş didomin.

Somer navê welatekî li Mezopotamyayê ye û ji gelê ku li wî welatî dijî re Somerî tê gotin. Di heman demê de ji bo zimanê wan jî Somerî tê gotin. Li gorî zanista dîrokê Somer, kevintirîn şaristanî ye. Li Somerê bingeha civaka îroyîn; li nava Someriyana bingeha pergala çînayetiye, bingeha pergala ayîniye, bingeha pergala felsefiye û zanistê hatiye danîn.

Wê demê divê di derbarê Somerî û welatê wan de hin rastiyan giştî bêne zanîn. Somer ji ku hatine nayê zanîn. Lê bi qasî ku ji belge û kêlikên dîrokî yên ku hatine xwendin ji 6mîn hezarsala Berî Zayîne de li aliyê başûrê Mezopotamyayê, di navbera xeleka dawîn a navbera rûbarên Dicle û Feratê de nişteci bûne û bingeha şaristaniye li wê derê danîne. Her wisa welatê Someriyana li başûrê Kurdistanê li seriya kendava Besrayê dikeve.

Di vê serdemê de, li ser vê erdnîgariye Somerana bajarava kirine. Bajarên wekî Erîdu, Ûr, Kurda, Nippûr, Ûrûk, Kîş, Lagaş, Larsa û yd. ji aliyê Someriyana ve hatine avakirin. Bajarên ku Someriyana avakiribûn şaredewlet bûn. Perestgehên bi navê Zîgûrratê hatibûn çekirin û li dora wê perestgehê bajarava dikirin.

Di salên 2700ê Berî Zayîne de Agadeyî tene li Somerê bi cî dibin û bi Someriyana re hevpariya dewletê dikin. Lê têkçûna Somerana bi êrişên Gotiyana pêk tê.

Pêwendî û tekiliya navbera Somerî û Kurdî çi qas heye?

Pêmayînen Somerî yên ku Zimanê Somerî diyar bikin kêlikên ku bi nivîsa mîxî hatine nivîsin in. Ev kêlik hatine xwendin û di derbarê Somerî de gelek zanînen berbiçav derxistine holê. Ev jî ji aliyê ziman ve hin nîşaneyana dideber me. Li gorî van nîşaneyana têkiliya Somerî û zimanên Kurdistanî, yên Mezopotamyayî, yên Rojhilata Navîn derdikeve holê. Her çi qas wekî ku 'Kurd peyrewên Someriyana in' bê gotin jî ev wekî rastiyeke giştî hê nehatiye desdîqkirin.

Di dîrokê de gelê ku pêşî nivîsê bi kar aniye Somerî ne. Wan bi navê "nivîsa mîxî"^[Vî navî ji aliyê dîrokanan ve hatiye danîn.] şeweyeke nivîsê bi kar anîne. Bi rêya kêlik û belgeyên dîrokî ev nivîsa

mîxî hatiye dîtin û hatiye deşîfrekirin. Di ser wê re zanînen li ser zimanê Somerî jî digihîjin ber destê me. Ku mirov behsa zimanê Somerîyan bike; divê ku haya mirov ji nîqaş û gengeşiyên li ser Somerîyan jî hebe. Tirk bi piştrastkirina “Weqfa Dîrokê ya Tirkan” “lêkolîn”ên ku pêşkêş kirine; gotine ‘Somer ji Asyaya Navîn hatine û dibe ku koka wan jî Tirkan be.’ Xwediyê vê angaşê ew kes in ku digotin “Kurd, Tirkên çiyayî ne...” Li gorî wan 165 peyvên Somerî û yên Tirkî yek in.

Ereb û hin “dîrokzan”ên ku bi sponsoriya pereyê Ereban ê petrolê kar û lêkolînan dikin dibêjin; “Somerî jî milletên Samî ne û zimanê wan jî yek ji zimanên Samî ye.”

Ji bo ku mirov bibêje; “Somerî Aryanî ne û têkiliya wan bi gelên Aryanî yên îroyîn re heye, divê ku hin nîşane û delîl di destê mirov de hebin.

Ji bo ku mirov bibêje Kurd peyrewên Somerîyan in; divê ku mirov du tiştan bigire dest. Yek jê hevpariya erdnîgariyê ye, ya din jî ziman e. Peyvên hevpar rastiyeke didin destê mirov. Lê ev jî bi temamî rastiyeke nade ber destê mirov. Ji ber ku Somerî îro nemane, wekî gelê wendayî û zimanê Somerî jî wekî zimanekî mirî ye tu caran dê ev ew ê neyê tesdîqkirin.

Di ser van zanînan re rastiyeke giştî heye ku Somer xwedî mîrateke xurt in û ev mîrat jî bo hemû dinyayê ye, hemû civak jî vê mîratê sîd wergirtine. Diviya bû ku berî her kesê, berî her civakî civaka Kurdan jî mîrata Somerîyan sîd wergirtana. Ji lew re Somerî û Kurd hevparê heman erdnîgariyê ne, ango Kurdistanî ne...

* Ji bo bikaranîna ferhengê çend têbinî:

1- Di beşa Somerî-Kurdî de li gorî alfabeya Kurdî ya îroyîn hin tîp tune ne. Li gorî gil û kêlikên ku hatine deşîfrekirin û gencîneya peyvên Somerî, yên ku bi [A, B, D, E, Ê, F, H, I, Î, K, L, M, N, P, R, S, Ş, T, U, Z]yê dest pê dikin hene. Ferheng jî li gorî vê hatiye amadekirin. Peyvên ku bi [C, Ç, F, J, O, Q, Û, V, W]yê dest pê bikin nehatine peyda kirin.

2- Ji bo ku xwendevanên Kurd bi rehetî bikaribin jê sîd

wergirin li gorî bilêvkirin û dengdana Kurdî peyv hatine nivîsîn. Her çi qas bilêvkirineke standard ya navnetewî hebe jî me ji bo xwendevanên Kurd bilêvikirina taybet ya Kurdî tercîh kir.

3- Di peyvên Somerî de hin xal [.] hatine danîn. Ev xal ji bo ku yekeyên peyvên somerî bêne dîtîn hatine danîn. Ji aliyê wateyê ve tu pozîsyona wan tine ye. Di bilêvkirinê de jî heman tişt derbasdar e. Wekî mînak: Ê.DUB.BA.A dema ku bê bilêvkirin wekî ÊDUBBAA tê gotin.

4- Di peyvên Somerî de determînatîf jî bi awayekî taybet hatine nîşandan. Ev bi tîpên hûrdek hatine danîn. Wekî mînak: MUNUS^ULI.SIKIL

5- Ji bo xwendevanên Kurd bi hêsanî bikaribin jê sûd wergerin me aliyê Kurdî-Somerî jî amade kir. Di beşa Kurdî-Somerî de peyv û nav û têgihên taybet ên bi zimanê Somerî û yê din bin ew jî wekî xal hatine nivîsîn. Peyvên ku ne bi Kurdî bin bi kîjan zimanî bin di nava kevanê de bi kurtasî hatine nivîsîn. Wekî mînak:

Mîna [so.] MÎNA (Yekaneya Pîvana graniyê ku nêzî 500 gramî ye.)

Di fehengê de kurtenavên ku hatine bikaranîn: [so.] Somerî ye.

6- Piştî ferhengê di dawiya pertûkê de hin deqên bi Somerî û wergera wan a Kurdî hatiye nivîsîn, da ku hin têgihînin li ser Somerî bikevin ber bala xwendevanan.

7- Li ber hin peyvan [?] heye. Ev pirsnîşan dide nîşandan ku di wateya wê peyvê de nezelalî heye.

Bi hêviya ku ev berhem di qada zimannasî û leksiyografyaya Kurdî de ciyekî bigire û bala baldarên vê qadê bide ser raboriya vê erdnîgariyê... (06.06.2011/Amed)

Azad ZAL
(Nivîskar û Lêkolîner)

[*] Kêlik: Di vê berhemê de di wateya "depp" û pêmayînên dîrokî yê nivîskî de hatiye bikaranîn. Me vê peyvê bi kar anî; ji ber ku ev peyv bi xweseriya xwe peyveke Aryanî û Kurdî ye. Ev peyv gelek kevnar e û hê jî di nava Kurdan de tê bikaranîn. Bîngeha vê peyvê jî "gil" û "kil" a Mezopotamyayî tê û niha li goristanan ji bo kevirê serê gorê yê ku li ser nivîs ji bo mirî tê nivîsin tê bikaranîn. Dewsa peyvên wekî "depp" û "deq" digire. Lê me di vê berhemê de bi tenê di dewsa "depp"ê de bi kar anî. (A. Z.)

"Û li tevahiya cihanê yek ziman, yek axaftin hebû."

Tewrad, Tekwîn 11:1-2

erat autem terra labi
unius et sermonum
eorum den

SPASÎ

Ji bo alîkarî û piştgiriya wan a bêhempa; ji dayîka min Emîna; apê min Mehmet; xwarzî û biraziyên min Refik û Îsmail û Emer û mamosteyê min Umîd re zor spas...

Suleyman YILDIRIM

PÊŞKÊŞÎ

Ez vê xebatê diyarî bîranîna dayîka xwe Nûcuda; ya ku her şev mêvanê xewnên min ên hêrî şîrîn e dikim.

Û diyarî cana/jana xwe...

Mamê ELÎ

DESTPÊK

Ziman bi peyvê, bi gotinê heye. Ango peyv aliyekî ziman e. Ziman navgîna têkiliyên navbera mirovan e. Dema ziman tune bûye însanên berê ji bo daxwaz û hestên xwe ji hev re, ji yên der û dora xwe re biderbirînin bi destên xwe, bi jest û mîmikên xwe, xwestine xwe bidin fêmkirin. Wê çaxê xwederbirandin bi lebata bedenê û hêmanên bedenî bûye. Niha însan dipeyîve. Di civatekê de, di gotûbêjekê de dema mirov komî ser hev dibin êdî kes bi lebitandina dest û mîmik û jestan xwe naderbirîne. Her kes diaxive. Mirov bi zimanê xwe, anga bi navgîna axaftinê xwe diderbirînin.*

Ziman û Malbatên Zimanan

Ziman pergalek e. Ziman pergaleke xwezayî, zindî, giyanî, tevgerî û ramanî ye. Pergalbûyîna ziman û pergala ziman du têgînên ji hev cuda ne. Pergalbûyîna ziman; pergaleke ji pergalekî binesazî tê der û hemû pergalekî navma-kepergalê bi hev re guncaw in û bi hev re di têkilî û pêwendiyêke zindî û giyandêr de ne. Pergala ziman; pergaleke çêkirî ye û bi tenê ramanî ye. Ji ber vê yekê jî ziman nêzikahiyeke bipergal û berfireh dixwaze.*

Di lêkolînên li ser zimên de, divê ku tu çaran ziman di derveyê rayek û raderên beriya xwe de neyê hizirkirin. Zimanê ku di destpêka perisîna mirovahiyê de bi hêman û tevgerên giyaneweran hatiye axaftin ji bo hemû zimanan wekî binyad tê dîtin. Bi demê re ji ber sedemên cihê cihê fi-

raqet û cudahî ketiye navbera zimanan. Lê her çi qas ziman ji hev cûda bûbin jî hevparî û xizmîtiya navbera xwe di xwe de parastine. Ji bo ku li ser hevparî yan jî cudahiye di navbera zimanan de lêkolîn bîn kirin, pêdivî bi zanîn û haydariya li ser tevahiya zimanên cîhanê heye. Lê ji ber ku li ser rûyê erdê gelek ziman hene, ev dibe asteng ku mirov di derbarê hemû zimanên dinyayê de bibe xwedî zanîn û agahiyên. Her wisa ev rastî der tê meydana, heta ku bi awayekî zanistî senifandina zimanan neyê kirin venêran û çavdêriya li ser zimanan jî ne pêkan e.

Zoologên ku li ser lawiran lêkolînan dikin bi rêbaza pergala zanistî ji binê kar û barekî bi vî rengî dertên. Di warên zanistî yên bi vî rengî de pîvanên berbiçav û mîsoger hene. Lê di qada ziman û zimanzaniyê de pîvanên ku zimanan ji hev veqetînin û wan bisenifînin bi mîsogerî ne teqez in. Ji ber vê yekê jî senifandina zimanan karekî pir zehmet e.

“Ku du mirov ji axaftinên hev û du fêm bikin wê demê zimanê wan yek e.” Lê teqezî di vê hevokê de tune ye.

“Gelo, di binyada xwe de, gundiyekekî û nûjdarekî (bijîşk) ku bi heman zimanî diaxivin dikarin ji hev fêm bikin?”

Di vê rewşê de pirsîyar zêdetir dibin û ev dibe paradoks û gengeşî.

Digel van zehmetiyan gelek zanyar û zimanzan li ser vî karî serê xwe eşandine û gihîştine hin encaman. Hin senifandinên ku ji aliyê piraniya zanyar û zimanzan ve hatine pejirandin jî hene. Di van senifandinan de xalên ku esas hatine girtin; pîvanên wekî; “têgihîştina ji hev” a di axaftina rojane de, di navbera du zimanan de “peyvên hevpar”, “xetên îsogloss” ango yên ku peyîvandina sînorên zimanan ên erdnigarî dikin û wekheviyên sazîkirinên hevokê ango “hevok-sazî” (sentaks) û yd.

Malbata Hind-Ewropî û Zimanên Dinyayê

Di nîveka sedsala 19emîn de lêkonên destpêkê yên ku bi vî rengî hatine kirin derket holê ku di komek zimanên ku li ser wan xebat hatiye kirin de, hem ji hêla peyvsaziyê û

hem jî ji hêla sentaksê (hevoksazî) ve nemaze di serdemên kevnare de hevşibiyên mezin hatine peyitandin. Ji bo ku van zimanan di bin sîwanekê de bisenifinin; ji aliyê rojhilat ve Hindî, ji aliyê rojava ve Germanî wekî nav hat diyarkirin. Pêşî wekî nav Îndo-Germen hat bijartin. Lê bi demê re lêkolîn zêde bûn û hat fêmkirin ku ji bilî van zimanan çend zimanên din jî xwemaliyên vê malbatê di xwe de didin hewandin. Li ser vê yekê navê sîwanê wekî “Malbata Zimanan a Hind-Ewropî” hate guhertin. Di demeke nêzik de jî zimanên ku di roja me ya îroyîn de nayên bikaranîn –ango zimanên mirî, yên wekî Hitîtî, Lawikî, Frigî, Yewnaniya Kevnar, Pehlewî, Persiya Kevnar, Trakkî û hwd. jî di vê sîwana zimanan de hatin bicîkirin.

Ji ber ku ev ziman ji hêla dîrokî û civaknasiyê vê xwedî giringiyek mezin in ji hêla lêkolîneran ve bi baldarî lêkolîn li ser wan hatiye kirin û di encamê de jî hema hema tevahiya xwemaliyên van zimanan hatine peyitandin. Di navbera van zimanan de nemaze têkiliya vokabuler ango dengzaniyê eşkere ye. Wekî mînak; peyva “bav” di Almanî de “vater”; di Latîni de “pater”; di Yewnani de “pater”; di Persiya Kevnar de “athîr”; di Zimanên Gotî de “fatar”; di Sanskritî de “pîta” û di Toçerî de jî wekî “pâcar” tê gotin. Her wiha, peyva “heft” (Hêjmar) di Emanî de “sieben”; di Latîni de “septem”; di Yewnani de “hepta” di Persiya Kevnar de “seçt”; di Sanskritî de “sapta”; di Toçerî de “spât” û di Hitîtî de jî wekî “septa” tê gotin. Ji bilî peyvên nêzî hev qertafên kişandinê û şeweyên pêkanîna peyvan jî wekî hev e. Wekî mînak; kirdeya lêkerê gergûhêz qertafa (-s) û pêgera wê jî qertafa (-m) digire. Di lêkeran de, li gorî dema niha, civaka kesane ya yekjimar û sêyem, qertafa kesane (-î) , qertafa dema borî ya heman cînavê (-t) , qertafa pirjimariya heman cînavê (-ntî) û (-nt) ye. Di pêkanîna peyvê de gûherînên deng yên van zimanan bi van mînanan dê baştir bê ravekirin.

Elmanî	“bînde” (girê bide)	“bend”; (girêk)
Latinî	“tego” (binixumîne)	“hoga” (xila)
Yewnani	“demo” (damezirîne)	“domus” (xanî)
Slawî	“vezo” (biajo)	“vozu” (siware-erebe)

Di derbarê derketina malbata Hind-Ewropî de di angaşt hene. Li gorî angašta yekemîn; ji sedemên dîrokî yên ji hev cûda ev ziman ji parçebûna yek zimanî hatine pê. Li gorî angašta duyemîn jî, komeke zimanan di bin heman şert û mercên çandî, erdnigarî û tekiliyên cîrantiyê de heman xwemalî bi pêş xistine.

Malbata zimanên Hind-Ewropî li ser rûyê erdê gelek belav e. Ji ber vê sedemê jî di navbera zimanên endamên malbata Hind-Ewropî de hin cudahî bi demê re rû dane. Vê malbata zimanan, ji beşên Rojavayî û Rojhilatî pêk tê. Ferqîniya di navbera her du beşan de bi hin xwemaliyan teqez e. Di beşa Rojhilatî de di dengê palatel “k” de guherînên dîrokî pêk hatine û veguhêzîne dengê “s”yê. Wekî nimûne; hêjmara “100” (sed) di Sanskrîtî de wekî “sata”; di Avestayî de “satem” hatiye gotin. Li hemberî vê yekê heman peyv di Toçerî de “kânt”; di Yewnanî de “hekaton”; di Latinî de jî wekî “kêntum” hatiye gotin. Ji ber ku ev cihêtiya navbera sînorên diyalektên zimanên Hind-Ewropî eşkere ye ji beşa Rojhilatî re “Zimanên Satem” û ji bêşa Rojavawî re jî “Zimanên Kentum” hatiye gotin.

Digel vê rastiya malbata zimanên Hind-Ewropî, senifandina zimanên dinyayê bi vî şêweyê ku li jêr hatiye dayîn pêkan û derbasdar e.

I- MALBATA ZIMANÊN HIND-EWROPÎ

A. Koma Zimanên Germeî an jî Teutonî

1-Îngilîzî, Frisî

2-Almanî, Nederlandî, Flamenî

3-Zimanên Skandinawî

a-Swêdî

b-Danîmarkî

c-Norveçî (Bokmalî + Nîroskî)

Pêdivî pê heye ku, zimanê Efrîkans ku jêdera Nederlandî ye, [Li Komara Afrîkaya Başûr tê bikaranîn] û zimanê Yiddişî [Ku bi alfabeya Îbranî tê nivîsandin û şêwezarekî Almanî ye] jî tevînî vê komê bêne kirin.

B. Koma Zimanên Keltî

- 1- Biretonî
- 2- Îrlandî
- 3- Galî
- 4- Welşî

C. Koma Zimanên Romani

- 1- Frensî
- 2- Spanyolî
- 3- Îtalyanî
- 4- Portekîzî
- 5- Rûmenî

D. Koma Zimanên Slawî

- 1- Rusî
  - a- Zimanê Belarûsî
  - b- Zimanê Ukrani
- 2- Bulxarî
- 3- Lehî
- 4- Çekî, Slowakî
- 5- Sirbî, Kroartî

E. Yewnaniya Nû

F. Ermenkî

G. Arnawudî

H. Koma Zimanên Aryanî

- 1- Aryaniya Kevnar
- 2- Avestî
- 3- Pehlewî
- 4- Peştuyî
- 5- Kurdî
- 6- Belûcî
- 7- Farisî

I. Koma Zimanên Hindî

- 1- Hindî
- 2- Urduyî
  - a- Bengalî
  - b- Oriyayî
  - c- Marathî
  - d- Gujeratî

- e- Sidhî
- f- Penjabî
- g- Keşmîrî
- h- Nepalî
- 3- Beşa Zimanên Kevnare yên Hindî
  - a- Sanskritî
  - b- Prakrîtsî
- J. Koma Zimanên Baltikî
  - 1- Zimanê Lîtwanî
  - 2- Zimanê Letonyî

II- MALBATA ZIMANÊN FÎNO-UGRÎKÎ

- A. Fînî
- B. Macarî
- C. Zimanê Estonî
- D. Laponî

III- MALBATA ZIMANÊN ALTAYÎ

- A. Koma Zimanên Tirkî
  - 1- Tirkî
  - 2- Azerî
  - 3- Kirgizî
  - 4- Ozbekî
  - 5- Tirkmenî
  - 6- Kazakî
- B. Koma Zimanên Moxolî
- C. Koma Zimanên Mancukî û Tunguskî

IV- KOMA ZIMANÊN QEFQASÎ

- A. Koma Zimanên Başurî yên Qefqasî
  - 1- Gurcî
  - 2- Mingrelî
- B. Koma Zimanên Bakurî yên Qefqasî
  - 1- Akbaşkî
  - 2- Awerkî
  - 3- Çeçenkî
  - 4- Kaberdkî

V- ZIMANÊ BASKÎ

Vî zimanê ku li quntarên çiyayên Pîreneyê -ku di navbera Spanya û Fransayê de ne, ji hêla komeke mirovan ve tê axaftin. Bi tu awayî xizmîtiya wî û malbatên zimanan yên cihana kevnar nehatiye peyîtandin. Ji ber vê sedemê ye ku ev ziman bi tena serê xwe wekî malbateke tê pejirandin.

VI- MALBATA ZIMANÊN SAMÎ

A. Koma Zimanên Samî yên Rojavayî

1- Bêşa Zimanên Samî ya Bakurê Rojavayî

a- Ugerîtî

b- Îbranî

c- Fenîkeyî

Punîkî

d- Aramî

Sîrîdkî

e- Amorotî

2- Koma Zimanên Samî yên Başûrê Rojavayî

a- Erebiya Bakurî

b- Erebiya Başûrî

c- Hebeşî an jî Ge'ezî

i- Zimanê Tigreyî

ii- Zimanê Tigrinayî

iii- Zimanê Amberî

B. Koma Zimanên Samî yên Rohilatî

1- Akadî (Asurî + Babilî)

VII. MALBATA ZIMANÊN HAMÎ

A. Koma Zimanên Berberî

1- Zimanê Kabîle

2- Zimanê Şîlî

3- Zimanê Zanga

4- Zimanê Tuareg

B. Koma Zimanên Kuşîtî

1- Zimanê Somalî

2- Zimanê Gala

3- Zimanê Beja

C. Koma Zimanên Çadî

1- Hausa

D. Misriya Kevnar

1- Zimanê Kiptî

Malbata zimanên Samî û Hamî ji hêla çend zimanzanan ve di bin serenavê Hamî-Samî yan jî Afro-Asyayî tên senifandin û nîqaşkirin. Li Afrîkayê sê malbatên mezin ên zimanan hene û zimanên (?) endamên van malbatan xweserî komên mirovan yê biçûk û dorpêçkirî mane. Nîqaşên di berê zimanbûn an jî zaravbûna wan de hîn didomin. Ji ber vê sedemê ye ku me di senifandina li jêr de navên van zimanan (?) nedan.

VIII- MALBATA ZIMANÊN ÇORÎ-NÎLÎ

A. Koma Zimanên Nîlî

B. Koma Zimanên Sudan navendî

IX. MALBATA ZIMANÊN SAHARA NAVENDÎ

X. MALBATA ZIMANÊN NÎJER-KONGOYÎ

A. Koma Zimanên Atlantîka Rojavayî

B. Koma Zimanên Mende

C. Koma Zimanên Gur

D. Koma Zimanên Kwa

E. Koma Zimanên Navendî

F. Koma Zimanên Bantu

XI- MALBATA ZIMANÊN JAPONÎ

1- Japonî

2- Zimanê Ryukyu

XII- MALBATA ZIMANÊN SÎNO-TÎBETÎ

A. Koma zimanên Tîbeto-Burma

B. Koma Zimanên Çînî

XIII- MALBATA ZIMANÊN KADAYÎ

A. Zimanê Siyamî

XIV- MALBATA ZIMANÊN MALAYO-POLÎNESÎ

- A. Koma Zimanên Endonezî
- B. Koma Zimanên Rojhilatî

XV- MALBATA ZIMANÊN DRAWÎDÎ

XVI- MALBATA ZIMANÊN AWUSTRALYAYÎ

XVII- MALBATA ZIMANÊN AWUSTRO-ASYAYÎ

- A. Zimanên Wiyetnamî

Di derbarê zimanên cîhana nû de agahiyên destpêkê di dema ku Ewropî hatine heremê hatine bi destxistin. Ji ber vê sedemê ye ku di navbera dane û çavdêriyên ku qadên belavbûna van zimanan û hejmara komikên ku bi van zimanan axivîne yê wê demê û encamên lêkolînên niha de cudahiyên mezin hene.

Sedema vê jî ev e ku komegelên ku ji Ewropayê hatibûn niştecihên komegelên niştecih vegûhezibûn. Sedemeke din ev e ku; komegelên niştecih hem ji hêla hêza çekdarî ya Ewropîyan û hem jî hêza çandî ve zimanên Ewropîyan pejirandine. An jî hatina pîşavtin.

ZIMANÊN CÎHANA NÛ

I- Zimanên niştecih yê Amerîkaya Başûr

- a- Guarankî
- b- Aymankî
- c- Tupî-Guarankî
- d- Queçuakî

II- Zimanên Niştecih yê Emerîqaya Navengî

- a- Quîçî
- b- Cacxiuelî
- c- Manî
- d- Yuketekî
- e- Kekçikî
- f- Otomîkî
- g- Zapotekî
- h- Mîkstekî
- i- Tatonekî
- j- Navahokî

III- Zimanên Niştecih yên Emerîqaya Bakur

- A- Malbata Eskîmo-Aleutî
- B- Malbata Athabaskanî
- C- Malbata Algonquîanî
- D- Malbata Mosanî
- E- Malbata Iroquoyanî
- F- Malbata Natçez-Muskogenî
- G- Malbata Siouyanî
- H- Malbata Penûtiyanî
- I- Malbata Hokenî
- J- Malbata Aztekî
- K- Malbata Mayayî

* * *

Pêşî peyv hebû, paşê nivîs derket. Ziman bi mirovbûna mirovan re hatiye holê; nivîs jî di demeke pêşveçûna mirovahiyê de li ser bingeha têkiliyên berfireh û bazirganiya navbera civakan hatiye holê. Nivîs; bi şikl û qayîdeyan nîşandana peyvê ye.*

Dema ku mirovahiyê dest bi lêbarkirina çandê an go bi gotineke din serpêhatî û tecrûbeyên xwe ji dahatûya xwe re vegot, xwest ku deng bi awayekî dîtbar tomar bike. Di destpêkê de mirovahiyê li ser dîwarên şikeftên ku ji xwe re kiribûn nişteci wêneyên ajalan û der û dorê xêzkerin. Bi van xêzan xwestin ku dahatûya xwe bi serpêhatiyên xwe agahdar bikin. Bi domana demê û bi piralîbûna zanist û çandê re, êdî wêne ji bo vegotinê têrkar nehatin, ji ber vê sedemê wêneyên ku hest, raman û daxwazên mirovahiyê dîtbar dikirin perîsin û veguherîn xêzan. Di tabloya li jêr de perisîna dîtbariya deng a ku bi demê re veguheriye hatiye dayîn.

{Tablo; Peresîna nivîsa wêneyî û mîxî}

Civaka ku pêşî nivîsê bi kar aniyê civaka Someran e. Ji ber wê jî ji aliyê zimanzan û etnolog û dîroknasan ve Somerî wekî mijara sereke her tim tê nîqaşkerin. Wekî civak, gel li ser rûyê erdê Somerî nemane di derbarê wan de jî gelek nîqaş û guftûgo hene.

Herî zêde jî di derbarê zimanê Somerîyan de guftûgo têtê kirin. Bermayiyên Somerîyan yê herî girîng deq û nivîserên dîrokî ne. Ji van bermayîyan di derbarê Somerîyan de hin zanîn û agahî têtê stendin. Li gorî nivîser û deqên ku hatine xwendin û deşîfrekirin hin zanîn û agahiyên balkêş di derbarê zimanê Somerî de têtê dayîn.

Wate	kû Xwarin	şah Beraz	muşen Bafinde-Çivîk	gi Levne	şag Ser	kin Bexçe
B.Z 3000						
B.Z 2400						
B.Z 650						
Wate	gin/gub Meş	anse Ker	gu Ca	dug Qemef	su Dest	gisimmar Darqesp
B.Z 3000						
B.Z 2400						
B.Z 650						
Wate	şe Ceh	ud Roj	áb Cêlek	pû Pak-Çê	a Av	ku Masî
B.Z 3000						
B.Z 2400						
B.Z 650						

{Tablo; Peresîna nivîsa wêneyî û mîxî}

NIVÎSA MÎXÎ

Pêşveçûna dirûvê nivîsa mîxî; di destpêkê de wekî nivîsa Çînî bi nîşaneyên berê wan li rastê û ji jor ber bi jêr ve hatiye nivîsîn. Tiştê ku vê nêrîna me piştrast dike jî ev e ku; di serdema pîktografîk de nîşane ku bi kopîkirina hêmanên xwezayê hatine bi destxistin. Jixwe hêmanên xwezayê di vê xuyangê de ne. Nîşaneyên ku ji xwezayê hatine girtin çêdibiyek pir mezin e ku bi siruştaxwe hatine nivîsîn. Ev yek tê wateya; nivîsandina deqan a ji çepê ber bi rastê ve û nivîsîna ji jorê ber bi jêrê ve ya nîşaneyên beşan. Pişt re bi sedemeke ku em nizanin nivîsên ji jorê ber bi jêrê ve 90° cî guhertin. Bi vê şeweyê hatin nivîsîn û hatin xwendin. Bi wî hawî nivîsa ku ji rastê dest pê dikir û ji jorê ber bi jêrê ve dihate nivîsîn, ji çepê ber bi rastê ve hate nivîsîn. Belkî jî ew wekî sererêzan hatin nivîsîn. Serdema vê guherînê bi awayek teqez hîn ne hatiye çespendin.

Piştî demekê bi sedemeke ku em nizanin -çêdibiyeye mezin e ku perawiyên pêşî yê xwezayî (wekî; herî, pelên daran) zû tehrîp dibûn; cîguheranek di navbera perawiyên xwezayî û gilê de pêk hat. Ango gil bû perawiya sereke. Piştî têgihiştina ku ji bilî xêzkirina wêneyan a li ser gilê, bi hêmaneke nivîsê (mîx, kelem û hwd.) bi pestîne nivîs hêsantir e. Qamîşê ku serê wî sêalî ye (stytus) hate bikaranîn.

Ji sedema zû şelanibûna gilê ji berdêla xêzên gilori xêzên rast hatin bikaranîn. Her çendî, di destpêkê de nûseran hewl dabine parastina formatên kevnaerê wêneyî jî ji sedema giriftiya nîşaneyan û zehmetbûna nivîsê dev ji vê yekê berdane. Di encamê de; bi pestîna pênûsê a li ser gilê û bi paş de kişana wê, nîşaneyeyeke di teşeyê mîxê de derket holê. Bi domana demê re jî nîşaneyên berê wan li çepê ji sedemên ku ne pratîk bûn ji holê rabûn. Bi wî hawî bi tevîniya çengala koşeyî ya bi nîşaneyên berwarî, serwarî û xwîl de nivîsa mîxî hate kemilandin.

Di serdemên destpêkê de hejmara van nîşaneyan nêzî hezarî bû. Bi domana demê re ev hejmar dakete şeşsedî. Nivîsa mîxî di 2700ên Berî Zayînê de hem ji hêla teşeyî ve û hem jî ji hêla naverokê ve xwe temam kir. Piştî vê xwete-

kûzkirinê, bi bikaranîna nişaneyên wekî kîte, determînatîf û îdeograman bû pergaleke nivîsê.

Gelên ku nivîsa mîxî bikaranîne ev in: Somerî, Akadî, Eblayî, Hûrî, Ûrartuyî, Elamî, Agarîtî û Persî (ku ew Persiya Kevnar e).

DAHÛRÎNA NIVÎSA MÎXÎ

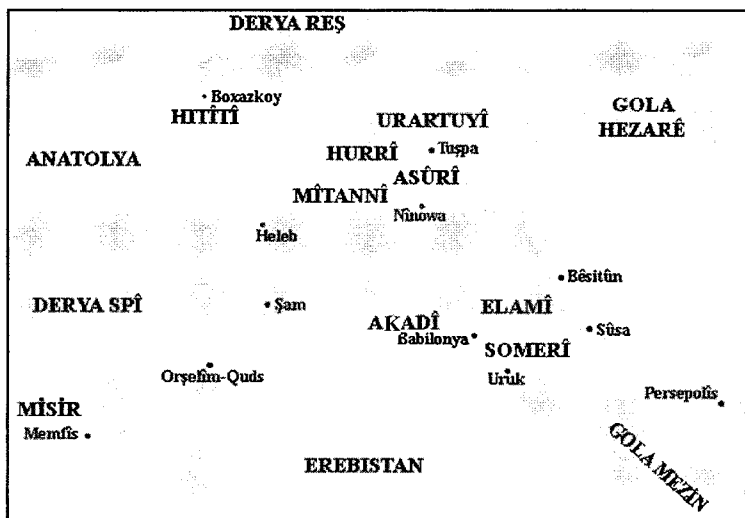
Nûvedana nivîsa mîxî ji hêla Someriyên ve pêk hatiye û Akadiyan bi pêş xistiye. Em dikarin wisa bihizirin; 'Wê demê bi pêmayînên Somerî an jî Akadî pêvajoya dahûrînê da destpêkirin'.

Di salên di navbera 1414 û 1626ên Piştî Zayînê de gerokekî Îtalî yê bi navê Pietro Della Valles, ji bajarê Îtalyayê yê bi navê Napoliyê dest bi gera xwe kir. Gera xwe li Kurdistanê, Anatolayayê, Suriyeyê, Îran û Misirê domand û li Romyayê bi dawî kir. Di nameyên ku Vellas di dema gera xwe de ji hevalên xwe re bi rê kirine de agahiyên di derbarê kavi û nivîsarên ku lêkolîn li ser wan kirine hebûn. Vellas çend nivîsên mîxî kopî kiribûn û ji hevalên xwe re şandibûn. Bi vî hawî cîhana rojavayî cara yekem bû ku ji wê nivîsa ku hatibû jibîrkin haydar bû. Ev di heman demê de destpêka mêjûyeke dirêj a lêkolînan bû.

Piştî Vellas gelek lêkolîner û zanyarên rojavayî, gelek nivîsarên Rojhilata Nêzik kopî kirin û ji bo dahûrîna wan tevgeriyan. Piştî Vellas bi 170 salî li Almanyayê mamosteyekî dibistana amadehiyê di vî warî de serkeftinek mezin bi dest xist. Ev kes George Friedrich Grotefend bû. Lê Grotefend berî dest bi xebatê bike xebatên gelek zanyaran wekî çavkanî pejirand û li ser wan xebat meşand. Ji van zanyaran navên din Oluf Tychsen û Friedrich Munter bûn ku wateya nişaneya xwîlê ya ku di nivîsaran de tim derbas dibû eşkera kiribûn. Wê nişaneya xwîlê peyv ji hev cûda dikirin. Tiştêkî din a ku bala Munter kişandibû, ew jî 'rêzenişaneyên ku ji heft nişaneyan pêk dihat' bû. Her çî qas di destpêkê de ev rêzenîşane wekî serenavekî şîrove kiribe jî Munter ji nivîsarên Pehlewî sûd wergirt û têgihişt ku ev peyv tê wateya

“key”an. Peyva din a pêşiya vê rêzenîşaneyê jî sernavek bû. Bi wê veditîne pêvajoya dahûrîna nivîsa mîxî dest pê kir.

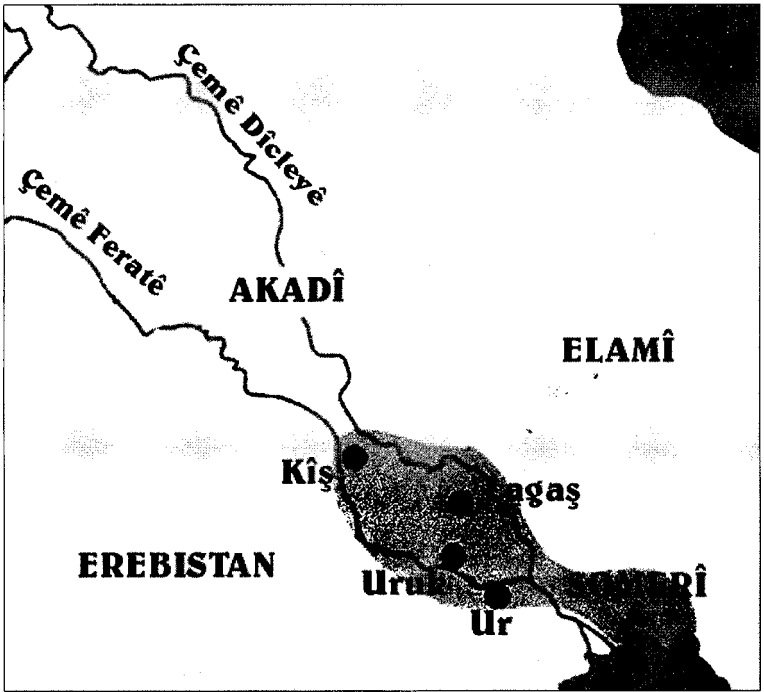
Bûyer û qewimînên vê pêvajoyê bi tena serê xwe mijara pirtûkekê ne. Lê ji bo kû xwendevanê vê xebatê jî mijarê hatdar be ev nîşe hatine nivîsîn.

ZIMANÊ SOMERÎ

Zimanê Somerî yekem zimanê ku bi nivîsa mîxî hatiye nivîsîn e. Xizmîtiya zimanê Somerî bi kîjan zimanî re heye hîn bi awayekî teqez nehatiye çespandin. Herema ku zimanê Somerî lê hatiye axaftin; başûrê Mezopotamyayê ye û ev der wekî Somer hatiye binavkirin.

Pîştî desthilatdariya Keyanê Akadî yê bi navê Sargon, herem ketiye bin desthilatdariya Akadiyan. Ji ber vê sedemê ye ku ev serdem di rêzebûyera Mezopotamyayê de wekî serdema Akadî tê nasîn. (B.Z. 2350-2150) her çendî pîştî serdema Akadiyan herem careke din dikeve ' in desthilatdariyan Somerîyan jî (Serdema Somerî ya nû; B.Z. 2150-2000) tê pejirandin ku li Mezopotamyayê serdemeke dirêj bi awayekî bîlingual (duzimanî) hatiye jiyîn. Lê tê pejirandin ku di nîveka hezarsala duyemîn a Berî Zayînê de ango beriya samîbûyîna heremê zimanê Somerî li heremê nehatiye axaftin.

Zimanê Somerî zimanekî agglutinatif e. Peyva “Agglutinatif” peyveke Latîni ye û ji rayeka lêkera “agglutîno” tê. Ev lêker tê wateya “qertafkirinê”. Di Somerî de her peyv xwedyê avaniyeke neguher e. Ev avahî bi pêşgîn û paşgînan dibe xwedyê wateyeke nû. Wekî mînak; wateya peyva DU avakirin e. Dema ku ev peyv pêşgîna “Î” bigire wê demê peyv dibe Î-DU û bi wateya; “Wî ava kir.” Bi heman têgihiştinê dema ku em bibêjin “NU.MU.DU” wê demê peyva me tê wateya “wî/ê ava nekir.”

Pergala nivîsandina Somerî ji kîte, bêje û îdograman pêk tê. Bêyî ku di navbera wan de nîşaneyên xalbendiyê bêne danîn; nîşaneyên mîxî ji aliyê çepê ber bi aliyê rastê ve li dû hev tene rêz kirin. Li jêr kîteyên mîxî û tîpgûhêziya wan a latîni hatine dayîn. Her çendî fonetîkeke tîpguhêziya Somerî ya xwemalî hebe jî me li gorî alfabeya Kurdî tîpgûhêzî pêk anî. Ji bo xwendevanên Kurdî ev guncawtir e.

ÎDEOGRAM

Ji bilî kîte û bêjeyan di pergala nivîsa Somerî de îdeogram xwedî ciyekî teybet in. Îdeogram ew cure nîşane ne ku bi tena serê xwe watebêjiya têgehekê dikin. Nûser ango kاتبê Somerî ji bo ku nîşaneyên tevlihev bi kar neyînin bi glemperî îdeogram bikaranîne. Li jêr çend îdeogramên -ku zêdetir hatine bikaranîn, hatine dayîn. Peyvên determînatîf di heman demê de îdeogram in jî. Îdeogramên ku di nivîsa mîxî de têne bikaranîn bi piranî ji Somerî hatine wergirtin.

Dema ku nûserê Hititî dixwest peyva bi wateya yezdan ŞU.Î yê binivîse, ji ber zehmetiya xêzkirina nîşaneyan, ji berdêla nîşaneyê ŞU+Î yê binivîsê îdeograma Somerî "DINGIR" li deqê xêz dikir. Dema ku ev nîşane jî bilêv dikir ne wekî "DINGIR"ê, wekî "ŞU.Î" yî bilêv dikir.

DETERMÎNATÎF

Determînatîf nîşaneyên diyarker in. Di nivîsa mîxî de di nava rêzê de têne bikaranîn. Lê dema ku tîpguhêziya nivîsa mîxî hate kirin; li pêşî an jî li dawiyê, li jora peyva ku pê re têkildar e têne nivîsîn. Ev nîşane pirjimariya peyvê diyar dikin. Her wekî din, zayenda wê, giyanewerî an negiyanewerîya wê, xambûjena wê, alavbûna wê çî cure têgeha erdnigariyîya wê (çiya, çem, bajar, welat) diyar dike.

Mînak; Peyva URU tê wateya bajar. Dema ku ev peyv wekî determînatîf tê bikaranîn;

URU LAGAŞ

Ev peyv wekî "BAJARÊ LAGAŞÊ" nayê xwendin. Peyva "URU" ya ku wekî determînatîf hatiye bikaranîn, nîşan dide ku LAGAŞ bajareke.

KUR ASSUR

Wekî "WELATÊ ASSURÊ" nayê xwendin. Bi tenê nîşan dide ku ASSUR welatekî ye.

KUR AMURRU, KUR MÎZRÎ û hwd.

Peyva ku tê wateya çiya “HUR-SAG” dema ku wekî de-
termînatîf tê bikaranîn;

HUR-SAGŞARAMMA

Ev peyv wekî “ÇIYAYÊ ŞARAMMAYÊ” nayê xwendin bi
tenê diyar dike ku ŞARAMMA çiyayekî ye.

NÎNDAŞARAMMA

“ŞARAMMA” li vê derê wekî cureyekî nan hatiye bika-
ranîn.

	= d	Determînatîfa Yezdan
	=I	Determînatîfa Zilam
	=LÛ	Determînatîfa Mêr
	=SAL	Determînatîfa Jin
	=URU	Determînatîfa Bajar
	=KUR	Determînatîfa Welat
	=GIŞ	Determînatîfa Depîn ango Darîn
	=ÎD	Determînatîfa Çem

{Çend determînatîfên sereke}

PAŞDETERMÎNATÎF

Determînatîfên ku li dawiya peyva ku pê re têkildar in
têne nivîsandin pir kêm in. Bi piranî wateya pirjimariyê li
peyvê bar dikin.

Wekî nimûne;

DINGIR Yezdan

DINGIR^{MEŞ} Yezdan(an)

Ji bilî determînatîfa MEŞ determînatîfa Hl.A yê jî wateya pirjimariyê dide peyvê.

Wekî nimûne;

URU^{Hl.A} Bajar(an)

	=MEŞ	Determinatîfa Pirjimariyê
	=Hl.A	Determinatîfa ji bo negiyaneweran pirjimariyê
	=KI	Determinatîfa welat
	=MUŞEN	Determinatîfa Balindeyan (Çivikan)

{Çend paşdetermînatîfên sereke}

PERGALA HÊJMAREN SOMERÎ

Bîrkariya Mezopotamyayê gelek pêş ketibû. Asta bîrkariya Mezopotamyayê ji ya Misirê gelek pêşketîtir bû.

Di deqên ji 2 hezar salên Berî Zayinê de şopên hin hesabên hatine peyîtandin. Misriyan ji bo her hêjmareke mezin nîşaneyek bi kar dianîn. Someriyan bi qatên hêjmarekê digihiştin hêjmara ku tê xwestin. Wekî ji bo 360î; pergala 6 carî 60 bi kar anîne.

{Pergal û nîşaneyên hejmarên Somerî}

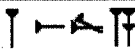

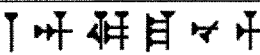

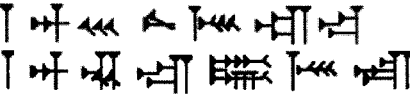

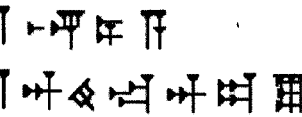
1/2 (BAR)=	1=	2=	3=	4=	5=	6=	7=
8=	9=	10=	11=	12=	20=	30=	40=
50=	60 (ŞU, ŞI)=	70=	80=	90=			
100 (ME)=	1000 (LÍ-ÍM)=				10000 (SIG)=		

Di roja me ya îroyîn de 60 xulek bûyîna saetekê , 60 çirk bûyîna xulekekê pêmayînek wê pergale ye.

Ji bilî wan, çemberek ji 360 parînekan pêk tê.

Parvekerên hêjmara 60î ji yên hêjmara 10ê pirtir in. Çêdibî heye ku ji vê sedemê ji berdêla pergala 10înî, pergala 60înî bi kar anîne.

Çend hevok û peyvên nimûne yên bi nivîsa mîxî û yên bi Zimanê Somerî hatine nivîsîn:

<p>Asurnasirpal Assur-nasir-apli- AS-PAP-A, as-sur-PAP-A</p>

<p>Salmanasar Sulmanu-asared- Sulmanu-MAS</p>

<p>Sargón II Sarru-kin- Sarru-GIN, LUGAL-GI.NA</p>

<p>Senaquerib Sin-ahhe-eriba- sin-PAP.-MES-eri-ba, EN.-ZU-SES.-MES-SU</p>

<p>Esarhadón Assur-ah-iddina- AS-PAP-AS, as-sur-PAP-AS</p>

<p>Asurbanipal Assur-bani-apli- as-sur-DU-A, AN.SAR-DU-A</p>

SOMERÎ - KURDÎ
FERHENG

A	Av.
A.A	Hêz.
A.A.MU	Bavê min.
A.A.TEŞ	Qudret, hêz.
A.AB.BA	Derya.
A.AG.GA	Ferman, talîmat, emir.
A.AŞ	Nîşane.
A.BAD	Sî, sih.
A.BAR	Risas (lajwerd).
A.GAR	Zewî, zevî, çolter.
A.SAL	Spîndar, spêdar.
A.ŞA	Zêwî.
A.TAH	Alîkar.
A.ZU ^{GU}	Ava goşt.
AB.BA	Nijad.
AB.BA ^{HIA}	Bav û bapîr(an).
AB.SÎN	Dewsa haletê cot, dewsa gîsin.
ABÎSÎMTÎ	Dayîka keyanê Urê, Şusîn.
ABU	Ji bo tenduristkirina cendekekî Enkiyê nexweş, yezdanê ku ji hêla Nînhursagê ve hatiye afirandin.
ABZU	Derya, ava bi kûrahiya bêbînî, mala yezdanê avê; Enkî
AD.KID	Hesîr.
ADAB	Bajarekî giring ê Someran ê ku di navbera Lagaş û Nîppûrê de ye.
AG	Yar, xoşdivî, serdil.
AGADE	Bajarê ku Sargonê Mezin ava kiriye û ji xwe re kiriye paytext. Ji bo demek kin li cîhana kevnar bûye bajarê herî dewlemend û bi hêz. Li gorî çavkaniyên Somerî di dema neviyê Sargonê bi navê Naramsîn de hatiye hilweşandin

	û kawilkirin. Piştî serdema xanedana Sargon welatê ku bi navê Somerê hatiye binavkirin bûye "Somer-Akad". Peyva Agadeyê bi şeweyek din gotina Akadê ye.
AGGA	Desthilatdarekî xanedana yekemîn a Kîşê ye. Di destanên Gilgamiş û Agga de serlehengekî giring e.
AÎM	Pêşgîneke ku hêjmaran diyar dike, yekber, duber, sêber.
AKADÎ	Nîştasihên Samî yên Mezopotamyayê. Peyva Akad ji navê heremê hatiye bidestxistin (Di Pirtûka Afirandinê de jî bi vî rengî derbas dibe) bi navê Asurî û Babilî du zaravayên sereke yên zimanê Akadî hene.
AL.DI.RÎ.GA ^{MUŞEN}	Hawêrde.
AL.GAZ	Cutin, eciqandin.
AL.LULA	Kêvjâl.
AL.URUDU	Kolingê ji paxirê, kolingê paxirî.
ALA	Amûreke Muzîkê
ALAM	Peyker, wêne.
ALGAR	Navê amûreke muzîkê, çêdibiyek mezin e ku cureyekî çengê ye.
ALIM	Bîzon (ajal).
ALLARÎ	Cureyekî stranan, stranên evînî.
AM.SI	Kiriyar.
AM.SI.ZUG.	Diranfil, diranê fil.
AMA.AMA	Dapîr.
AMA.APIN.LA	Gayê cot, golikê ku pê cot tê kirin.
AMA.DUA.GA.LA	Dayîka min a xoşewîst.
AMA.UŞUMGALANNA	Navek ji navê Dumuzî ye. Peyv bi peyv wateya wê, "dayika asîman a ejderî" carinan jê wekî Uşumgalanna jî tê bikaranîn.
AMAR.AB	Nehgon, nogin, cêleka ciwan.
AMAR.MAH	Conega, cureyekî conegayan.
AMAR.MUŞEN	Çêlika balindeyan, ferxik.

AMAŞ	Çît.
AMBAR	Çirav, neyistan.
AN	Asîman.
AN	Yezdanê asîman ê Someriyân e. Wateya peyvê "asîman" e. Bi Akadî jî "Anu" ye.
AN.BAR	Hesin.
AN.BAR.GE	Hesinê reş.
AN.GE	Tavgirî, heyvgirî.
AN.KÎ	Erd û asîman.
AN.ŞE	Ker (ajal).
AN.ŞUR	Barana asîman.
AN.TA	Li jor.
AN.TAH.ŞUM ^{SAR}	Rîwekekê.
AN.ZA.GAR	Stûne, qûle, kulek
ANŞAN	Bajaredewletekî Elamî yê ku li başurê rojavayê Îranê ye.
ANTASURRA	Li bakurê Lagaşê heremek e.
ANZU	Rastxwendina balîndeyê mîtolojîk ku bi navê Îmdigud di nivîsarên kevnare de hatiye tomarkirin.
ARALÎ	Navek ji navê diyarê miriyan.
ARATTA	Bajarekî li Îranê ye. Cihê wî hîn nehatiye peyîtandin. Bi kanzayê xwe yên lajwerd û keviran namûwer e. Di destpêka hezarsala sêyemîn a Berî Zayînê de çêdibî heye ku ji hêla Ûrukê ve hatibe dagirkirin.
ASAG	Cinekî bed ku ji hêla Yezdan Nînurta ve li herema Kurê hatiye kuştin.
ASURBANÎPAL	Keyanê Asuran. Di sed sala heftemîn a berî zayînê de desthilatdarî kiriye. Pirtûkxaneya wî di nîvekê sedsala 19 emîn a piştî zayînê de hatiye dîtin. Pîraniya deqên pirtûkxaneya wî niha li British Museumê tên pêşandan.
AŞNAN	Xwedawenda dextlê. Xwişka Lahar.
AZÎMUA	Ji bo çengê Enkiyê ku diêşê tendurist

DUG/URUDU	AB.A	bike, yezdanê ku ji hêla Xwedawend
DUG	A.DA.GUR	Nînhursag ve hatiye afirandin.
GI	A.DA.GUR	Teşta avê.
GIŞ	AB	Firaqa dêrîndêza olî.
GU	AB	Qirşê kayê, qamîşa meyê.
GU	AB.NÎGA	Pace
GU	AM	Çêlek.
GUŞ/URUDU	AL	Çêleka xwedîkirî.
GUT	AMAR	Gayekî kovî, gakovî.
ITU	AB.E.A	Koling
KUŞ	A.GA.LA	Golik, golikê ber şîr, ajalên ciwan
		Meha dehemin.
		Çewalê ku ji post hatibe çêkirin, heban,
		meşk.
LU	A.ÎL.LA	Barkerê avê, hemalê avê (zilam, mêr).
LU	A.ZU	Nûjdar, bijîşk (zilam, mêr).
LU	A.ZU.SAG	Sernûjdar, serbijîşk (mêr).
LU	A.ZU.TUR	Bijîşkê biçûk (mêr).
LU	AD.KID	Qamîşger, hesîrker (mêr).
LU	AGRIG	Birêvebir, rêveber.
LU	ALAM.ZU	Qeşmer, qirdik, qerfok (mêr).
LU	AMA.LA.TU	Xulam, berdestê nav malê.
LU	AN.BAR.DÎM.DÎM	Hesinkar (mêr).
MUNUS	A.ZU	Nûjdar, bijîşk (jin).
MUNUS	AMA	Dayîk, mader.
MUNUS	AMA.DINGIR. ^{LIM}	Rahîbe, dayika yezdanan.
MUNUS	AMA.MUNUS	Dayîk, mader.
UDU	AM	Beran.

B

BA.BA.ZA	Mehita ceh.
BA.UŞ	Mirî, dimire.
BABBAR	Spî (reng).
BABÎL	Bajarê li bakurê Somerê. Wî bajarî di destpêka hezarsala duyemîn a Berî Zayînê de peytextî kiriye. Şahnişîniya Babîlan, navê welatê pêşî wekî Somer paşê jî wekî Somer-Akad e.
BAD	Dûrxistin, dûrketin.
BAD.ANT	Ya ku der û dora wê bi diwaran hatibê pêçan, bendkirî.
BAD.BAD.AN	Ger, dema ku bi...
BAD.KARAS	Baregeha leşkerî.
BADTÎBÎRA	Li başurê Somerê bajarekî ye. Ew cihê xanedanên efsanewî yên beriya serdema tofanê yên Somerê bû. Yezdanê wî bajarî yê parêzvan Dumûzî bû. Navê perestegha Dumûzî; Emuş an jî Emuşkallama bû.
BA'D	Sur, birc.
BAL (1)	Bi gorî kirin, gorî.
BAL (2)	Raperîn.
BAL (3)	Guhertin.
BAL.ZABAR	Teşîya tûncî.
BALBALE	Cureyekî stranên Somerî yên ku bi guftogoyên yezdanan ên dinavxweyî de têne ravekirin.
BAN	Yekaneya pîvana bi qasî litreyekê.
BAN	Yekaneke pîvanê.
BAPPIR	Nanê bîrayê, ji bo bîrayê beharek.
BE	Kanî.
BIAŞ	Ew.
BLUN	Ew î.

BIL	Şewitandin, şewat, sorkirin.
BIL.ZA.ZA	Beq (ajal).
BIR	Belavkirin.
BU	Ronî, rewnaq.
BUR	Mirad.
BURU (1)	Kulî.
BURU (2)	Havîn (demsala çinînê).
BUN	Bahoz, teriz.
DUGBUR.ZI	Tewqa goriyê.
GIŞBALAG.DIGAL	Amura muzîkê ya mezin.
GIŞBALAG ^{DI}	Amureke muzikê ku dişibê harpê an jî ribabê.
GIŞBALTUR	Teşiya biçûk.
GIŞBANŞUR	Mase.
GIŞBAR.KÎN	Qewlik.
GIŞBUGIN	(Ji bo şilemeniyê) Firaqa dirêj (û mezin).
GIŞBUGIN.TUR	Ji bo şilemeniyê firaqa biçûk.
GIŞBUNIN	Qaf û qolên ji bo şilemeniyê.
ITUBAR.ZAG.GAR	Meha yekemîn.
LUBAD	Beg, camêr.
LUBAHAR	Qewaf, qafikfiroş (mêr).
LUBALAG ^{DI}	Amura mûzîkê
LUBAR.DUL	Cûmker (mêr).
LUBUR.GUL	Mordar, şeqildar (mêr).
MUNUSBAD	Keybanû an jî desthilatdara jin.
TUGBAR	Toxmeya tantiroskî.
TUGBAR.DUL	Kinc.
TUGBAR.SI	Serpoş, ser girêdank.
TUGBAR.TE	Kincek.

D

DA	Ji ..... , ji ..... ve, bi ..... re.
DAGAL	Ferehî, fereh.
DAM	Hevser(-a jin)
DANNA	Du saet
DARA	Pezkovî.
DARA.MAŞ	Xezal.
°DAG	(Di wateya yezdanî de) text, yezdanê text.
DÊ	Rijandin.
DI	Heq, doz, dadgeh, meselaya huquqê.
DI.KU	Hukim, desthilatdar, biryar.
DIB	Girtin, zeptkirin.
DIBLI	Pirjimar (Nişaneyê kolektîfê).
DIBLI.HA	Nîşaneyê pirjimariyê.
DILI	Yek (1).
DIM	Malt.
DIM.ALGAZ	Mehita maltê.
DIM.BIPPIR	Nanê malt û bîrayê.
DINGIR	Yezdan(î), determînatîfa ku tê pêşîya navên yezdanan.
DINGIR ^{LIM}	A yezdanan.
DINGIR ^{MES} .LIBIR.RA	Yezdanên kal û kevnar.
DINGIR.MAH	Xwedawenda mader.
DINGIR.GAL	Yezdanên mezin.
DINGIR.GE	Yezdanê şevê.
DIRI	Zêde mayîn, jibermayîn, di dest de mayîn.
DIŞ	Ger, dema ku ....
DÎLALAMA	Îlankerê Nivîseka Zagonan. Ev nivîsek di kolanên nêzî Bexdayê, li herema Harmalê hatine dîtin. Ev kes Desthilatdarekî Eşnunnayê ye. Aşnunna; navê bajaredewletekî li bakurê Somerê ye.

DÎLMUN	Ev bajar di destpêka hezarsala duye- mîn a Berî Zayînê de bi pêş ketiye. Ji hêla Someriyân ve welatekî ku wekî bihiştê hayite hizirkirin. Cihê vî bajarî hîn ne diyar e.
DÎMGAD.ABZU	Perestgeheke ku li nêzî sînore başûrê Somerê ye.
DU	Axaftin.
DU	Çû(yî)n.
DU.A.BI	Hemû, yeksanî, tevîn.
DUB	Gil, deq.
DUBBAN	Qamişê di mezinahiya deviyê de.
DUG	Firaq, determînatîfa ku pêşiya navên fi- raqan e.
DUG ^{DUG} DU.UŞ.SA	Cêr, teşt a cilan.
DUG ^{DUG} DÎLI	Firaqa tewqeyî.
DUG ^{LU} .SÎLA.ŞU.DUH	Kepçe.
DUGUD	Birêz, giring.
DUH	Veristin, qelişî.
DUH.LÂL	Şima.
DUH.ŞÎ	Serbest, eşkere.
DUH.ŞU.A	Kuars, necef.
DUKU	Jûra yezdanan a afirandinê.
DUMU	Kur, kwir, law, pis.
DUMU.DUMU	Nevî.
DUMU.DUMU.DUMU	Nevîçirk.
DUMU.DUG.GA.IA	Lawê min ê xoşewist.
DUMU.E.GAL	Nazirê serayê.
DUMU.LU.U.LU	Mirov, benî adem.
DUMU.LUGAL	Kurê keyan, keykahoş.
DUMU.MUNES	Keç, dot.
DUMU.MUNES.GABA	Pitika keç.
DUMU.NÎTA	Kur, pis, law.
DUMU.NÎTA.GABA	Pitikê kur.
DUMU.ŞEŞ	Biraza, xwarza.
DUMU.ŞI.IP.RI	Qasid, sefir.
DUMUZÎ	Di Tewratê de Temmuz e. Desthilat- darê yekem ê ku di derîndêza pîroz a

	zewacê de bi xwedawenda binavê Înannayê re zewiciye. Keyan/Şivanê Urukê.
DUR	Hêwî, şil, taze.
DUR.SA	Qayîşa sor.
DUR.TAB.BA	Bivir.
DUR ^{UR}	Ker, dehşikê nêr.
DU	Kirin. bû(yî)n.
DUG.GA	Çê, ezîz, nazik.
DUSU	Ajalên yeksim.
GIŞDIM	Stûn, dîrek.
GIŞDÎH	Rîwekeke bi dirî.
GIŞDÎLI	Firaqa tewqeyî.
GIŞDÎLI	Kevçî, kepçe.
GIŞDUB.ŞE	Firaqa deqan.
GIŞDUG.GAN	Firaq, qewlik.
KUŞDUG.GAN	Xurcezîn, heqîb.
KUŞDUH.ŞU	Cureyekî çerman, çermê xam.
LU ^{DAM} .GAR	Bazirgan (mêr).
LU ^{DUB} .SAR	Nûser, katib
LU ^{DUB} .SAR.GIŞ	Nuserê deqên kêlikî.
LU ^{DUGUD}	Kesê xwedî payeberziyê, kesayetiye gi- ring.
TUG ^{DUR}	Qayîş.
URU ^{DU}	Ciyê kawilî.

E

E.KISIM.?A.MAŞ	Çît
EANNA	Perestgeha Īnannayê ya ku li Urukê ye. Wateya peyvê "Mala An" e.
EANNATUM	Navê kesekî ku demek kin desthilatdarî li tevahiya Somerê kiriye.
EDUBBA	Mala deqan. Navlêka ku ji bo dibistan an jî akademiyên Somerî hatiye bikaranîn. Navê dibistana Someran e.
EGIR	Dîsa, paş, li paş, ji niha û pê de...
EGIR.ÎZ.ZÎ.ÎŞ	Encama wê.
EGIR.KASKAL ^{NI}	Rêça vegeerê.
EGIR.ŞU.ŞU	Ji niha û pê de
EGIR.U.MI	Di dahatuyê de.
EGIR ^{TIRTIM}	Çîna kêmpaye.
EKÎŞNUGAL	Perestgeha xwedawenda heyvê Nanna.Sînê ya ku li Ûrê ye.
EKUR	Perestgeha Enlîl a ku li Nîppûrê ye. Navê qada herî pîroz a Somerê ye.
ELAM	Navê welatê ku li rojhilatê Somerê ye. Li wî welatî Elamî dijîyan. Somerî û Elamî seraqet pev çûne.
EME.DIR	Marmarok.
EMEŞ	Serkêşê nîqaşa di navbera havîn û zivistanê de.
EMUŞ	Perestgeha Dumûzî ya ku li Badtîbî-rayê ye.
EN	Beg, camêr, mîrza, xwedî.
EN	Serkeşîş an jî serkeşeşin. Lîcê ruhaniyê perestgehê. Bi çêdibiyek mezin, li Gîpara ku dêrindêza pîroz a zewacê lê di hate lidarxistin dinişt.
EN HEDUANNA	Keça Sargonê Mezin. Wekî serkeşeşin tayînî bajarê Urê bûye. Bi çêdibiyek

	mezin çend berhemên wêjeyî nivîsan- din e.
EN.DI.NI	Femandarê dadî, dozbar
EN.ÊN.TAR	Cîgir.
EN.GIŞ.KIN.TI	Pîşewer.
EN.KARAŞ	Serekartêş.
EN.KUR	Mezinê (begê) welatekî.
EN.MAD.GALA.TI	Femandarê ciyê çavdêranê, parêzgerê leşkerî, birêvebirê bajarên sînorî.
EN.NU.UN	Nobet.
EN.NU.UN.HUR.SAG	Nobeta çiyê.
EN.NU.UN.MURUB	Nobedariya nîvşevê.
EN.SISKUR	Xwediyê qurbanê.
EN.TAR	Pirs (kir)in.
EN.TU	Yek ji xebatkarên pêjgehê.
EN.UKU.UŞ	Serokê yekîneyên çekên giran.
ENAKALLÎ	Eensiyê Ummayê. Bi EannatumÊ La- gaşî re peyman li dar xistiye.
EN ^{GIŞ} .KUN	Mezina pêpêlkê.
ENÎNNU	Perestgeha Nîngîrsû ya ku li Lagaşê ye. Ji hêla Budea ve hatiye selihandin û nûjenkirin.
ENKÎ	Zana. Yezdanê çem û deryayan. Ciyê perestina bi wî; mala deryayê ya li Erî- duyê ye.
ENKÎDU	Xulamê Gilgamêşê leheng û rêhevalê wî ye.
ENKÎMDU	Ji bo Înannayê cotkarê ku bûye keşîşê Dumûziyê şivan.
ENLÎL	Seryezdanê penteona Someran e. Wa- têya peyvê "Begê Hewayê" ye. Ciyê pe- restina bi wî; Nîppur û perestgeha Ekurê ya li Nîppurê ye.
ENMEBARGGESÎ	Bavê Agga û desthilatdarê dawî yê xa- nedana yekem a Kîşê ye.
ENMERKER	Desthilatdarê Xanedana yekem a Kîşê ye. Bi desteserkirina Arattayê namû- wer e.

ENSAG	Yezdanê parêzêr yê Dîlmunê ye.
ENSI	Navlêka Somerî ku ji bo rêvebirê baja-rekî tê bikaranîn. Car caran bi qasî ke-yanan bi hêz bûne. Bi Akadî jê re “Îşakkul” tê gotin.
ENSUHKEŞDANNA	Begê Arattayê. Bi Enmerkar re ketiyê şertê ku “herî zêde İnanna ji wî hez dike” û wî ew şert winda kiriye.
ENTEMENA	Kurê Enannatum û xwarzayê Eanna-tum e.
ER.ER ^{SAR}	Rîwekeke bi dirî ye.
EREŞKÎGAL	Keybanûya “Jêra Mezin” e. Ango ev wekî “Qata jêr a mezin” tê diyarkirin. Xwendawenda berpirsiyar a “Diyarê Miriyan” e.
ERÎDU	Bajerekî li başurê Somerê ye. Yezdanê wê yê parêzer En e.
EŞEŞ	Cejneke olî ku di derbarê şeweyê pî-rozkirina wê de agahî pir kêman.
EZEN	Cejn.
EZEN.DI.ŞI	Dêrindêza biharê.
GIŞEREN	Sedar, dera erz.
GU ^U EME	Ziman.
GU ^U ES	Dara ebenosê.
LU ^U E.GAL	Şivanê serayê.
LU ^U EN.NU.UN	Nobedar.
LU ^U EN.NU.UN.BÂD	Nobeta sûran.
LU ^U ENGAR	Cotkar.
MUNUS ^U ENSI	Remlavêja jin, remldara jin.
TUG ^U E.ÎB	Kember.
TUG ^U E.ÎB.GÎR	(Ji bo kalanê xencerêx) kember.
TUG ^U E.ÎB.KUN	Pêveka kemberê.
TUG ^U E.ÎB.ZAG.TAR	Cureyekî kemberan.
UZU ^U EDIN.NA	Goştê kergoyê, goştê keroşkê.
UZU ^U EME	Ziman (endamê tenê).

Ê	Xanî, determînatîfa ku avahiyê nîşane dike.
Ê.A.BU. ^{US} SÎ	Depo.
Ê.DINGIR ^{LIM}	Mala Yezdan, perestgeh.
Ê.DU.US.SA	Mala ku ew ê di dêrindêzan de were şuştin.
Ê.DUB.BA.A	Mala deqan, arşîv, dibistan.
Ê.EN.NU.UN	Girtîgeh, qereqol.
Ê.EN.SISKUR	Mala xwediyê goriyê (qurbanê)
Ê.GAL	Sera, koşk.
Ê.GU	Axurê gamêşan.
Ê.GU.E.A	Jûra cilan, jûra xwepoşînê
Ê.IN.NU.DA	Kadîn.
Ê.KI.LI	Girtîgeh.
Ê.KIŞIB	Depo, jûra gencîneyê, mala moran
Ê.KUR.RA	Nobet.
Ê.MUNUS.LUGAL	Mala keybanûyê.
Ê.NA	Mala ku ji keviran e.
Ê.NAM.HÊ	Navê perestgehê
Ê.NAP.TÂ.RÎ	Mêvanxane.
Ê.NIM.LÂL	Kewara mêşên hengiv.
Ê.ŞÂ	Di perestgehê de jûra hundirîn a pîroz
Ê.ŞÂ.DINGIR ^{LIM}	Jûra hundirîn a yezdan.
Ê.ŞA.KU.GA	Mala hundirîn a pîroz.
Ê.TU	Cureyekî pêjgehan.
Ê ^A	Derketin, derkete.
Ê.A ^D .UTU	Hilata rojê.
Ê ^{GIŞ} .KIN.TI	Kargeh, xebatgeh.
Ê ^{GIŞ} .UR.RA	Tebeqeya balaxaneyê ya bilindtirîn.
Ê ^{GIŞ} .PAN	Mala kevanan.
Ê ^{LU} .NINDA.DU.DU	Nanpêj, firinvan.
Ê ^{LU/MES} .DUB.SAR	Mala deqên kêlikî.
Ê ^{LU/MES} .DUB.SAR.GIŞ	Xaneya deqên kêlikî.

Ê ^U .MUIALDIM	Pêjgeh.
ÊN	Efsûn.
ÊRIN ^{MEŞ} .LU.MEŞUKU.UŞ	Hêzên bi çekên giran yên leşkerî.
ÊRIN ^{MEŞ} IGI.GAL ^{LA}	Çîneke leşkerî.
ÊRIN ^{MEŞ} ANŞE.KUR	Leşkerên bi siware û peyade.
ÊRIN ^{MEŞ}	Hêz(an), artêş, kom.
ÊRIN ^{MEŞ} KIN	Leşkerên sengerî.
ÊRIN ^{MEŞ} SA.GAZ	Cerde, keleş, kesên biyanî.
ÊRIN ^{MEŞ} ŞU.TI	Yekîneyên leşkerî.
ÊRIN ^{MEŞ} GIB	Leşkerên peyade.
ÊRIN ^{MEŞ} LU. KUR	Leşkerên dijmin.
ÊRIN ^{MEŞ} NA.RA.RI ^{HIA}	Yekîne(yên) leşkerî yên alîkar
ÊS	Sê (3) hêjmar
ÊSAG	Kadîn, depo, depokirin.
MUNUSÊ.GI ^A	Bûk, veyve
UZUÊLLAG	Gurçik
UZUÊLLAG.GUN	Endamekî ten (pey bi peyv; "mêlakên gonî" ye.)

G

DUGGAL	Qedeh, piyale.
DUGGAL.GIR	Ji heriya sohtî firaqek.
DUGGÎR.GÂN	Firaqek.
GA	Şîr.
GA.DAN.NU	Şîrê tîr.
GÂ.E	Ez (Cînav).
GA.EM.ŞU	Şîrê tîrş.
GA.KIN.AG	Penîr.
GA.KUZ	Şîrê şêrîn.
GA.RAŞ ^{SAR}	Qurat.
GA.ŞE.E.TI	Cureyekî şîr(?).
GAB.A.RI	Hempaye.
GADA	Keten, caw, determînatîfa ku tê pêşiya poşîneyan.
GADA ^{ŞA}	Destmal, desmala destan.
GADA.IDI	Tûl, xila.
GADA.SU	Cilên ku dema xwarinê tîn li xwe kirin.
GADA.ŞU	Xewlî, destmal.
GAKKUL	Cureyekî teybet ên xasan.
GAL	Mezin.
GAL.NA.GAD	Serekê şivanan.
GAL.U.HUB	Serekê zîlamên kerr (ên ku dengana nakin; zîlamên ku xwe kerr dikin).
GAL.ZU	Firaqek.
GAL. ^{LU} GEŞTIN	Serekê meyê (di artêşê de payeyek).
GALAM.GALAM	Sir.
GALGA	Aqil.
GALLA ^{YAN}	Cinên dirînde yên "Diyarê Miriyan" in.
GAL ^{LU} KUŞ	Serekê siwareyan.
GAL ^{LU/MES} ME.ŞE.DI	Serekê parêzgerê serayê.
GAL ^{LU/MES} UKU.UŞ	Serekê çekdarên çekên giran.
GAM	Li jêr, li bin.
GAMGAM	Cureyekî balîndeyan ku hîn nehatiye nasîn.

GANNA.UGÎGGA	Navê qada ku 'şerê di navbera Enannatum û Urlumma de pêk hatiye' ye.
GANUN	Jûra raketinê ya Yezdanên Rojê Utu ye.
GANZÎR	Navlêkeke din a "Diyarê Miriyan" e.
GAR	Têxistin.
GAR.OŞ	Têgeha kehanetê.
GAR.RA	Bergkirî.
GARZA	Peywir, kult, kevneşop.
GASAN	Dozgera jin.
GAŞAN.IA	Dozgera min.
GAZ	Kuştin, lêxistin, serjêkirina ajalan, gorîkirin.
GE	Reşê tarî.
GE ^{KAM}	Şev.
GESTIN.DUG.GA	Meya parzunkirî ya şêrîn.
GESTIN.EM.ŞU	Meya kevn.
GESTIN.GIBIL	Meya freşa (taze).
GESTU.NU.GAL	Ker (kesê/a ku dengan nake).
GESTIN.KAS	Mey û cehav (bîra).
GESTIN.KU	Meya şêrîn.
GESTIN.LABIR. RA	Meya kevn, meya kevnesal.
GESTIN.LÂL	Meya bi hengiv.
GESTIN.NAG	Cureyekî meyê.
GESTIN.SA	Meya sor.
GEŞTÎNANNA	Xwişka Dulûsî ya fedakar.
GEŞTU.AR	Guhdarkirin, bihîstin.
GEŞTU.AŞ.MÎ	His dikim, guhdarî dikim, dibihîzim.
GEŞTU.TÊN	Guhdar bikin, bibihîzin.
GÊME	Dîla jin, qerwaşe.
GÊŞ	60 (şêst) hêjmar
GÊŞPU	Mil, kulm, hêz, efra.
GI	Qamîş. Determînatîfa ku tê pêşiya peyvên di derbarê qamîşê de.
GI.DIG	Bilûr.
GI.DUR/DURU	Cureyekî qamîşan.
GI.DUG.GA	Baharatek.
GI.ÊTUP.PÎ	Amura nivîsê, pênuş.
GI.IZI.LÂ	Meşale.

GI/GIŞGAG/U.TAG/GA	Tîr.
GIBIL	Nû, nûkirin.
GIDIM	Mirî, ruh.
GIG	Nexweşî, nexweşketin.
GIG.GAL	Nexweşiya giran.
GIG.TUR.	Nexweşiya sivik.
GILGAMIŞ	Desthilatdarê Xanedana Yekemîn a Urukê ye. Lehengekî giring ê Somerî ye. Serlehengê 'Destana Gilgamêş' e.
GILIM	Destegul, bi destegulan xemilandin.
GILIM. GURUN	Destegula mêweyan.
GIM/AN	Çawa, dema ku bû, bû ne bû.
GIR	Dustan, tifik, berhema ji heriya sohtî.
^{GIS} GAN. KAL	Maseya goriyê/qurbanê.
^{GIS} GU. SI. AŞ	Serberan (amûreke/çekeke ku ji bo şikandina deriyên kela û suran hatiye bikaranîn).
^{GIS} GUB.ŞEN.KU.BABBAR	Piyê beroşa ji zîv.
GISKIM	Vexuyan.
GISSU	Sî.
GIŞ	Determînatîfa ku tê pêşiya peyvên di derbarê kêlikînî û darîniyê de.
GIŞ.ÊRÎN	Terazî.
GIŞ.HUR	Deqên kêlikî, mînak, pêşnûma.
GIŞ.KIN.TI	Pişewerî/alav.
GIŞ.KÎN	Mêweya darê.
GIŞ.MAH.	Kirîş, stûn, dîrek.
GIŞ.ŞUB.BA	Par.
GIŞ.U.SAR	Şînahiya pêşî (di beharê de).
GIŞ. UR	Kirîş, dîrek, stûn.
GIŞ/URUDU GÎR	Kêr, xencer.
GIŞBAL	Teşî.
GIŞ ^D .ÎNANNA	Amureke muzîka a bi têt.
GIŞ ^D .ÎNANNA.TUR	Amureke muzîkê a bi têt û biçûk.
GIŞ ^D .ÎNANNA.GAL	Amureke muzîkê a bi têt û mezin.
GIŞGA.ZUM	Toraq.
GIŞGAG	Sing, gilç.
GIŞGAG.ŞENNUR	Singê ji dara guhîjê(?).

GIŞGAL	Qedeh, piyale.
GIŞGESTIN.HÂD.DU.A	Mewîj.
GIŞGEŞPU	Jêbûna endamekî tenê mirovan (wekî mil, dest, ling).
GIŞGEŞTIN.KÂ.RA.A.AN	Weşiyê/guşiyê trî.
GIŞGIDRU	Kopal, kopalê desthilatdar.
GIŞGIDRU. DINGIR ^{LIM}	Kopalê yezdan.
GIŞGIGIR	Siware.
GIŞGISIMMAR	Darxurme, darqesp.
GIŞGÎR	Piyê kêlikînî/darînî.
GIŞGÎR. GUB	Kursî.
GIŞGU.ZA	Text (kêlik).
GIŞGU.ZA.GID.DA	Livîn, şezlong.
GÎD/DA	Dirêj, dirêjahî.
GÎGUNA	Di perestgehên Somerê de qadên herî pîroz. Di heman demê de navê perestgeha Înannayê ya li Zabalamê ye.
GÎN/GIN. GIN	Şekel (yekaneya pîvana giraniyê).
GÎPAR	Di nava perestgehê de qada ji bo nişîna En.
GÎR	Çêdibiye ku şîngirtina keçekê bênav a ciwan ji bo mirina "qasidekî".
GÎR	Pî.
GÎR.LÎL	Kêra beriyê.
GÎR.AB	Dupişk.
GÎRSU	Heremek ji heremên bajaredewleta La-gaşê.
GU	Dewar, determînatîfa ku tê pêşiya ajalên bi qiloç.
GU	Xwarin xwarin.
GU.APIN.LÂ	Dewara cot.
GU.GAZ	Dewara serjêkirinê.
GU.GILIM	Têkoşer, berxwedêr, şerva: .
GU.GIR	Qul.
GU.MAH	Gamêş, conega.
GU.NÎGA	Dewara qelew, dewara dermale.
GU.NÎTA	Ga, gamêş, conega.
GU.TAR	Navmil.

GUB	Ji piya rawestîn, dupêyitî.
GUB.AŞ	Yê/a ku ji piya disekine.
GUDEA	Ensiyê oldar ê Lagaşê. Enînu ji nû ve ava kiriye.
GUEDÎNNA	Herema li bakurê Lagaşê. Ummayîyan Xwestine ku vê heremê bi dest bixin.
GUG	Cureyekî ajalan ku hîn ne hatiye nasîn.
GUG	Heqîq (an jî kevirekî din).
GUG	Mêweyek (?).
GUGALANNA	Gayê mezin ê asîmanan. Hevserê Ereş-kîgalê.
GUL	Lêxistin, dizîn, parçekirin.
GUN	Tolent (Pîvaneke giraniyê).
GUN.AN	Têgeheke kehanetê.
GUN.NI	Dustan, tifik.
GUR	“Kor” yekaneya pîvanê ku ji bo pîvana mêweyên libane û bi av dihate bikaranîn).
GUR	Ji bilî, yên din.
GUR	Pîvana qebareyê ku yeksanî 144 kûlinî ye.
GUR.RA	Stûr, girs.
GURUN	Mêwe.
GUŞKIN	Zêr.
GUTÎ	Gelê rojhilatî û çiyayî ye. Ev gel di dawîya hezarsala duyemîn a Berî Zayîne de li Somerê bûne desthilatdar.
GU.BAL	Girê ji kawilan.
GU.Ê/A	Cil, manto, paç, qol.
GU.GAL	Şoqil.
GU.GAL.GAL	Şoqilên mezin.
GU.GAR	Daqultîn.
GU.SES	Şoqila tehl.
GU.ŞUB	Rikdar, serhişk.
GU.ŞUB.DA.A.RI	Serhişkî, rikdarî, riko.
GU.TÂL	Rûwê pişt.
GU.TAR/GU. HAŞ	Aliyê paş, paş.
GU.TUR	Şoqila biçûk.

GU.ZAL	Sir (nepenî).
GUB	Çep.
GUB/LA.AZ	Ji aliyê çepê ve.
GUN.A	Gûnî, rengîn, rengereng.
ITU ^{GAN.GAN.E.A}	Meha nehemîn.
ITU ^{GU.SI.ŞA}	Meha duyemîn.
LU ^{GAD.TAR}	Zilamêkî peywirdar.
LU ^{GALA}	Kesê ku di ayînan de lawîjan dixwine.
LU ^{GUDU}	Keşayê bi melhem.
LU ^{MES^{GUŞKIN.DÎM.DÎM}}	Zêrker(an).
LU/MUNUS ^{GIG}	Nexweş.
LU ^{GAB.ZU.ZU}	Perwerî, bi bawername.
LU ^{GAL}	Serok, pêşewa.
LU ^{GÊME.E^{MEŞ}}	Koma takekesan.
LU ^{GILIM}	Kesê/a destegulan girê dide.
LU ^{GIR.ARAD}	Parêzger, walî.
LU ^{GÎR.SÎ.GA}	Xizmetkarek.
LU ^{GURUŞ}	Mêr, terlan, xort.
LU ^{GURUŞ.TAR}	Mêranî, terlanî, xortanî.
LU ^{GU.BAR}	Nêçîrvan.
MUNUS ^{GAB.ZU.ZU}	Perwerî, bi bawername.
TUG ^{GADA}	Cilên ketenî.
TUG ^{GADA.DAM}	Tozgir.
TUG ^{GÎR.ZU}	Parçeyekî cilan.
TUG ^{GUZ.ZA}	Cureyekî caw, xila.
URUDU ^{GAG}	Sing, gilç.
URUDU ^{GAL}	Qedeh, piyale.
URUDU ^{GIDRU}	Kopal, kopalê desthilatdar.
URUDU ^{GUNNI.DU.DU}	Dustana xelûzê.
UTU ^{GABA}	Sîng, pêşîr.
UZU ^{GEŞTU}	Guh, bihîstin.
UZU ^{GIG^{HIA}}	Tiştekî jêkirî.
UZU ^{GÎR.PAD.DU}	Hestî, hestû.
UZU ^{GU.DU}	Qûn, pind.
UZU ^{GU}	Stû.
UZU ^{GU.HAL}	Beşeke stûyê mirov.

H

DUGHAB.HAB	Gungum, cêr.
DUGHAR.SU.ŞA	Firaqek.
GAD/TUGHI.HI.NA.TAR	Cureyekî caw. Paç, parçeyê cilan.
GIŞHAŞHUR	Dara sêvê.
GIŞHAŞHUR.KUR.RA	Dara mişmişê (?).
HA.LA	Par, parçe.
HAD.DU/A	Hişk, zuha.
HAMMURABÎ	Desthilatdarê Babîlê yê ku bi zagonên xwe namuwer e.
HAR	Xelqe.
HAR.GÎR	Xirxal.
HAR.GU	Gerdenî.
HAR.ZU	Bazin.
HARMAL	Li rojhilatê Bexdayê niştecihekî biçûk e, ku tevî Pirtûka Zagonan a Eşnunayê gelek deqên din lê hatine bi destxistin.
HAŞUR	Cureyekî sedarê, dara erzê.
HENDURSAG	Wezîrê xwedawenda bi navê Nanşeyê.
HEYA	Hevserê xwedawend Nîdabayê.
HI.A	Nîşaneyê pirjimariyê.
HI.HI	Bahoz û di heman demê de nîşaneyê reng e.
HUB.BI	Guhar
HUB ^{HI.A.LU} HUB.BI	Gewende, (di leyistikan de) canbaz.
HUL	Hîle, bedî.
HULUPPU	Cureyekî daran ku hîn ne hatiye nasîn.
HUR	Qalind.
HUR.SAG	Çiya. Determînatîfa peyvên di derbarê çiyê de.
HURSAG	“Welatê Çiyayî” li rojhilatê Somerê navê heremekê. Ji hêla Yezdan Nînurta ve wiha hatiye binavkirin.

HUŞ	Tirsîn, tirs, xof.
HUWAWA	Cinawirê ku darên erzê (sedar) yên li diyarê zindiyan diparêze. Ji hêla Gilgamêş û Enkîdu ve hatiye kuştin.
^{LU} HUL/U	Bed (di çîroka Appuyê de navek).
^{LU} HA.LA	Şirik, hîsedar.
^{LU} HAL	Kahîn, remilavêj.
^{UZU} HA.LA	Para goşt.

ÎDIDIGNA	Çemê Dîcleyê.
ÎIM	Yezdanê bayê.
ÎIMIN.IMIN.BI	Heftstêrk (komestêr).
ÎIIM.SUNÎGRIN.NA	Firin, êtûn, tifik.
ÎIZI.GAR	Çira, pêsuj, lamba.
ÎIŞIG	Derî.
ÎÎ	5 (pênç) hêjmar.
ÎIGI	Dîtin, nerîn.
ÎIGI.AN.DA	Hember.
ÎIGI.BAR	Parçeyê ji kezebê.
ÎIGI.DU ^{H.A}	Bac û deyn(an).
ÎIGI.DU ^{LİŞA}	Bêkêmayî, pîrxweş, diyarî, bac û deyn(an) (?).
ÎIGI.GÂL	Zanayî, zanatî.
ÎIGI.LÂ	Çavdêrî.
ÎIGI.NU.DU	Kor (yê/a ku çavên wî/ê nabînin).
ÎIGI.U.EN	Me dît.
ÎIGI.UL	Nêrî, meyzekir.
ÎIGI.ZI	Dibîne.
ÎIGI.ZÎ	Pêşeng, yekemîn.
ÎIGI ^{H.LA}	Çav(an).
ÎIKU	Pîvanên dirêjahiya zêwî, xak û berriyê.
ÎIKU.LÎ	Di wergiriya Iku de.
ÎILDAG	Cureyekî daran ku hîn nehatiye nasîn.
ÎILIMMU	9 (neh) hêjmar.
ÎIM	Ba.
ÎIM	Gil, herî. Determînatîfa ku di derbarê navdêrên ku ji 'herî' yan jî 'gilê' hatine çêkirin de ne.
ÎIM.GAL	Bahoz (peyv bi peyv wate; "bayê mezin" e.)
ÎIM.GID.DA	Deqa gilî ya dirêj (?).
ÎIM.KUN	Dordî, herî.

IM.KUR.RA	Bayê rojhilat, rojhilat. (Ev peyv wekî peyvên Kurdî yên wekî “bakur” û “başûr” e. Bakur û başûr hem alî û bergehekê nîşan didin û hem jî di nava xwe de wekî ravekekê ne. Her du peyv jî pêkhatî ne û ji peyvên; “ba+kur” û “ba+şûr” pêk hatine.)
IM.MAR.TU	Bayê rojavayî, rojava.
IM.SAHAR.KUR.RA	Şeb.
IM.SI.SÂ	Bayê bakurî, bakur. Ev peyv hêja ye ku mirov li serê bixebite. Someriyên ku li başûrê Mezopotamyayê niştecih bûn, ji bakurê xwe re peyva “kur” bi kar dianîn. Peyva “kur” di Somerî de tê wateya diyarê jorîn, diyarê çiyayî û bakur. Peyva “bakur” a bi Kurdî ji heman feraset û têgiştinê hatiye pê. Gelo çima Kurdên ku li bakurê Someran niştecih bûn, (ku bakurê welatê Someran dibê başûrê welatê kurdan) navlêka “bakur” bi kar anîne?
IMIN	7(heft) hêjmar.
IN.NU ^{DA}	Ka.
IN.SAR	Nivîsand.
INIM	Peyv, bêje, pêger.
INIM.RI	Peyv bi peyv wateya wê: “Karê agir”.
IR	Tika kirin, xwestin, talebkirin, bi rêça kehanetê tehqîqkirin.
IR ^{TAM/TUM}	Kehanet.
ITU.GIBIL	Meha yekemîn, nûheyv, heyva nû.
ITU.I ^{KAM} .II ^{KAM} .III ^{KAM}	Rêzîniya mehan. Wekî meha yekemîn, meha duyemîn, meha sêyemîn û hwd.
ITU ^{KAM}	Meh. Determînatîfa di de. ‘arê navdêrên mehan de.
IZI	Agır, ar.
KUŞ ^{IGI} .TAB.ANSE	Berçavka kerê ya ku ji çerm hatiye çêkirin, berçavka hespan.
LU ^{IGI} .DU	Pêşbînî, pêşbîn, kahîn.

LUIGI.DU ^A	Kesê/a endamê çîneke civakî(?) an jî kesê/a ku sozê xwe bi cî tîne(?).
LUIGI.DUL	Pêşewa, zilamê ku li pêş diçe.
LUIGI.MUŞEN	Binêraniya çûk, kahîn.
LUIGI.ZÎ.ÎA	Yekemîn (zilamekî peywirdar).
LUIŞIB.SAG	Magî, efsûnker, cadûmend.
NAIM.BABAR	Ces, geç.
GUÎLDAG	Darek (spîndar).
Î	Dohn, dohnkirin, melhemkirin.
Î.DUG.GA	Dohnên bîhnxweş û sivik.
Î.GÂL	Heyîn, heye.
Î.GIŞ	Dohnê kunciyan.
Î.SAG DUG.GA	Dohnê sivik û yê herî bînxweş.
Î.ŞAH	Dohnê berazan.
ÎB.TAG	Bermayî, mayî.
ÎBBÎ.SÎN	Desthilatdarê dawî yê xanedana sêyemîn ê Urê. Ew ji hêla Elamiyan ve dil hatiye girtin.
ÎD	Çem, rûbar. Determînatîfa peyvên di derbarê çem û rûbaran de.
ÎD.TUR	Çemê biçûk.
ÎDDÎN-DOGAN	Desthiladarê sêyemîn ê Xanedana Sêyem a Îsînê ye. Ev xanedan piştî xanedana Sêyem a Urê hatiye. Pêmayina belgeyê ku ji serdema wî ma ye; ji bo ravekirina Dêrîndêza Zewacê ya Pîroz xwedî giringiyek mezin e.
ÎDEL	Xwendina vê peyvê çewt e û rastiya wê nayê zanîn.
ÎDNUN	Li başûrê Somerê navê qenalekê ye.
ÎL	Ensiyekî Ummayê.
ÎNANNA	Xwedawenda evînê û derametdarî û ferikînê ye. Xwedawenda parêzer a bajarê Urukê û serkêşa dêrîndêza zewacê ya pîroz e. Wateya peyvê; "Keybanûya Asiman" e. Di zimanê Samî de; Îştâr e.
ÎNUN	Nivîşkê helandî.
ÎRÎNA	Cureyekî daran ku hîn nehatiye nasîn.

ÎSÎMUD	Wezîrê Enkî ye.
ÎSÎN	Peytexta Somerê ya ku piştî hilweşîna xanedana sêyem a Urê ye.
ÎŞ.TU.NÎTE.ÎA	Jixwe, ji hêza xwe.
ÎŞÎP	Keşayekî parzûnê (pakkirinê).
ÎŞKUR	Yezdanê ku ji barînê berpirsiyar e.
ÎŞME.DOGAN	Kurê rizgarkerê Nîppûrê ku navê wî Îddin Dogan e.
ÎTÎRDA	Cureyekî şîr.
TUGÎB.LA	Kember, kincekî sivik.
UZUÎ	Donê rîwekî/ajalî
UZUÎ.GUL	Bez (donê hundurîn).
UZUÎ.UDU	Donê mîhan, bez.

K

^D KASKAL.KUR	Cihe çavkaniya avê, kanî, derav.
DUG.KA.GAG	Firaqa ku ji bîrayê dagirtî ye.
DUG ^D KAB.KA.DU	Firaqek.
GIŞ.KA	Pêgereke kêlikînî.
GIŞ ^D KA.BAL	Bakêş, kuleka hewayê (ji bo ku hewayaya nav malê paqij bibe di bañê malê de qûlek dihate vekirin. Vê qûlê bayê derve bi hewayaya hundirû re diguhest).
GIŞ ^D KA.GAL	Deriyê mezin, deriyê bajaran, dergevanên deriyê ku bi kuçikan tê parastin.
GIŞ ^D KÂ.GIS	Hawin,soqî.
GIŞ ^D KIRI	Bexçe.
GIŞ ^D KIRI.GESTÎN	Rez, bax.
GIŞ ^D KIRI ^{GIS} .SE.ER.DUM	Bexçeyê zeytûnan, rezê zeytûnan.
GIŞ ^D KUN	Pêpêlk, derenca, sêlim.
ITU ^D KIN ^D ÎNANNA/DINNIN	Meha şeşemîn.
KÂ	Derî.
KA.A	Rovî (ajal).
KA.GAG ^A	(Firaqeke ji) Avceha ne çê (dagirtî).
KÂ.GAL	Di zimanê Babilî de....
KA.GÎR	Rê, rêya teng.
KA.GÎR.KASKAL	Çaterê, terkerê.
KA.SUM	Qedeh, piyale.
KABTA	Yezdanê di radeya duyemîn de (Kêmpaye). Ji qewareya xiştan berpirsiyar e.
KAL	Bihêz, bihêz bûyin.
KALATUR	Alîgîrekî xwedawend ÎNANNAYê ye. Heyîneya zayendnêtar e. Li Diyarê Miriyan ji bo nûvejîna Înannayê pêk bîne ji hêla Enkî ve hatiye afirandin.
KAM	Determînatifeke ku piştî hêjmaran tê. Bi piranî ji bo rêzîniya wan tê bi karandin (yekem, duyem...)

KÎ	Dê ax.
KÎSÎM.	Cureyekî şîr.
KÎŞ	Peytexta yekem a Someran a piştî tofan ê.
KÎÜR	Bi teybetî beşeke perestgeha Ekurê ya li Nîppûrê.
KU	Masî. Determînatîfa peyvên di derbarê masiyan de.
KU	Şêrîn, bişekir.
KU.BABBAR	Zîv.
KU.GA	Pak, paqij.
KUBATUM	Lukurekî Şu-sin. Gerdeniya ku keyan diyarî wî kiribû li Urukê hate dîtin.
KULÎ-ENLÎL	Pênaseke dostê Enlîl; Dumûzî.
KULLAB	Biraşarê Urukê.
KUR	Wateya yekemîn çiya ye. Di heman demê de navlêkeke Diyarê Miriyan e.
KUR	Welat, diyar, çiya. Determînatîfa peyvên di derbarê welatan de.
KUR.AN.TA	Welatê jorîn.
KUR.ELAM ^{KI}	Welatê Elamiyan.
KUR.URI	Welatê Akadiyan.
KUR.URU	Welat û peytext.
KUR.GARNA	Aligirê Înannayê ye; ku ew jî zayend-nêtar e. Hevalbendê Kalatur e.
KUR ^{LU} KUR	Welatê dijmin
KUR ^{URU} A.SUR	Welatê Asuran.
KUR ^{URU} MAR.TU	Welata Amurnu, welatê rojavayî.
KUR ^{URU} UGU ^{TI}	Welatê jorîn, welatên çiyayî.
KUS.UZ.BABBAR/GE	Çermê spî/reş ê bizinê.
KUSU	Pênasa xwedawenda bi navê Aşnayê.
KUŞ	Çerm, determînatîfa di derbarê navê alavên ku ji çerm hatine çêkirin.
KUŞ.Ê.MA.URU.URUS	Tîrdank.
KUŞ.LA	Meşk, çelemeşk.
KUŞ ^{KIR} .TAB	Hefsar, gem, lixab.
KUŞ ^{KIR} .TAB.ANSE	Hefsarê keran.
KU	Pak, rewnak, pakkirin.

KUS	Hindaze.
KUSE.SIR	Pêlav.
LU.KUŞ.DINGIR ^{LIM}	Xizmetkarê yezdan.
LU/MUNUS ^{KURUN.NA}	Meyxur, jina mexyaneger, hilberî- nêrê/a avcehê.
LUKALAG.GA	Zilamê bi hêz.
LUKAŞ	Bezok.
LUKIN.GIA	Qasit, peyamber.
LUKISAL.LUH	Pakkerê baxçeyê derve.
LUKU.DÎM	Zêrker, zîvker.
LUKUR ^{(LU)KUR.KUR}	Dijmin.
LUKUS	Siwarevan, lawikê hundir, xizmetkar (ê lawik).
LUKUS.ANSE.KUR.RA	Meyter, seyîs.
LUKUŞ.GUŞKIN	Lawikê seraya zêrîn.
MUNUS ^{KAR.KID}	Jina giştî (Qûzder).
NAKÂ.DINGIR.RA	Kevirê babîlê.
NAKA.GI.NA	Hemotît.
NAKIŞIB	Mohrdar.
TUG ^{KAR.ZI}	Şaşika ser tûj, kûlah.
TUG ^{KI.ŞU.DAL}	Parçeyekî cilan.
URUDU ^{KA.PA}	Alav an jî firaqeke ji paxir.
URUDU ^{KIN.GAL}	Das (a mezin).
URUKÂ.DINGIR.RA.LÎ	Babîl.
US.MEŞ ^{KU.BABBAR}	Zîvker (an).
UZUKA	Dev (endamê ten).
UZUKA.DU	Endamekî ten.
UZUKA.NE	Goştê sorkirî.
UZUKA.NE.SEG	Goştê sorkirî.
UZUKIR	Bêvil, difin, poz.
UZUKUN	Duv, boçik.

L

DLAMMA	Yezdanê parêzer.
DLAMMA.LÎL	Yezdanê parêzer ê beriyê (çolterê).
DLIŞ	Şêweyê nivîsa ji bo xwedawend Îştar.
DUG/URUDU	Firaqek, piyaleya avcehê, qazana cilan.
LAHTA	Fisteqa Entabê, fisteqa Şamê.
GİŞLAM.GAL	Deqa kêlikî.
GİŞLE.U	Rîwekek.
GİŞLI.DUR.ZU	Cureyekî fisteqan.
GU	Li başurê Somerê bajarek. Di qadên wê
LAM.HAL	yen fereh de kolanên şûnwarnasiyê
LAGAŞ	yên pir giring hatine kirin.
LAHAMA	Cureyekî cinawirên deryayî.
LAHAR	Xwişka xwedawenda gamêşan Aşnayê.
LAL	Girêdan.
LÂL	Hengiv.
LARAK	Paytextek Someran ê beriya tofanê.
LARSA	Çêdibiyek pir mezin e ku nêzî Îsînê ye.
LIBIR.RA	Perestgeha sereke ya yezdanê rojê
LIMMU	Utu. Di destpêka hezarsala duyemîn a
LÎPÎT.ÎŞTAR	beriya zayînê de peytextê Somerê.
LÎL	Kevn.
LÎLITH	4 (çar) hêjmar.
LÎLÎS	Desthilatdarê xanedana Îsînê ku be-
LÎSÎN	şeke mezin a pirtûka wî ya zagonan
LU.SAG	hatiye dîtîn.
LU.LIM	Zêwî, berî, çolter.
LU.SIPA.UZ	Cureyekî cinên mê.
LUDÎNGÎRRA	Cureyekî daholên ku binê wan ji paxir
	e.
	Mater Dolorosayekî Somerî.
	Karmendê serayê.
	Pezkovî, xezal.
	Şivanê bizinan.
	Kesê/a ku wekî nivîskarê/a helbesta

	dayikê ya îdeal û çend şînameyan tê pejirandin.
LUGALBANDA	Keyanê leheng yê serdema yekemîn a xanedana Urukê. Bi domana demê re wekî Yezdan hatiye pejirandin.
LUGALZAGESSÎ	Keyanê Ummayê. Vî keyanî Lagaş Ura-kayîna têk biriye û li hember Sargonê mezin têk çûye.
LUKUR	Di dêrindêza zewaca pîroz de rahîbe an jî alîgireke Înannayê ku karibe cîgiriya xwedawendê bike.
LULAL	Yezdanekî Badtîbîrayê ye kurê Înannayê ye.
LU ^L LIL	Dîn, şêt, şeyda.
LUMAH	Keşeyekî giring. Peywîrên wî hîn nayên zanîn.
LU	Zilam, mêr. Determînatîfa peyvên di derbarê Mêr, zilaman de.
LU ^{MES} KI.LAM	Peywirdarê Ki.lamê, kesên Ki.lamê.
LU ^{MES} NA.RA.RI	Hêzên alîkar, (ji bo leşkerîyê).
LU.GEŞPU	Şervan, pêlewan, mêrxas
LU.GÎR	Zilamê xencerê, zilamê kêrê.
LU.ÎL.KÎ	Xwediyê tîmarê.
LU.KASKAL	Rêwî.
LU.KIN	Karker, pîşesaz, pîşewer.
LU.MAŞ	Xizm.
LU.MAŞ.GAL	Xwedî pez.
LU.NA.TAR	Mêranî, dilêrî, lehengî, egîdî.
LU.NÎ.LÎ	Mêrane, wekî mêran.
LU ^P IM	Zilamê yezdanê bahozan.
LU ^{GIŞ} BANNUN	Sifregêr, sifrewan.
LU ^{GIŞ} GIDRU	Xwedî kopal, xwedî asa.
LU ^{GIŞ} MÂ	Keştîvan, kelekvan.
LU ^{GIS}	Dergevan.
LU ^{MES}	Mîrov(an), gel, xelk(an).
LU ^{NA} .ARA	Qeraş.
MUNUS ^L I.SIKIL	Jina ciwan, keçin, keyne.
UZU ^L I.DUR	Bejkurk.

DMUL	Determînatîfa ku tê pêşiya navê stêran.
DUGMUB	Navê kevirekî ku di şeklê stêrê de ye.
GI/GIŞMA.SA.AB	Cêrê avcehê (bîrayê).
GIŞMÂ	Selik.
GIŞMÂ.TUR	Keştî.
GIŞMU.SAR	Keleka biçûk.
GIŞ/KUŞMÂ.URU.URUS	Bax û bostan.
GIŞ/URUNUMAR	Tîrdank.
GIŞMA.NU	Mar, bêr.
GIŞMAR.GÎD.DA	Dara belalûkê.
GIŞMU.AN	Siwareya bar (komestêr).
LUMAŞDA	Alavek.
LUMAŞKIM	Hejar.
LUMAŞKIM.URUKI	Serbalbaz, wezîfedar.
LUMEŞ.ŞA.NE.ŞA	Serbalbazê (Qomsêr) bajêr.
LUMEŞ.URUDU.DIM.DIM	Zilamên ku stranên şînê distrin.
LUUMU	Paxirker(an).
LUUMUŞ.LAH	Sêrbaz, magî.
LU/MUNUSMUHALDIM	Marleyîstok (kesê/a ku maran di reqîsîne).
MA.MU	Xwarinpêj.
MA.NA	Xewn.
MÂ.URUS.TUR	Pîvaneke giraniyê.
MAGAN	Tîrdanka biçûk.
MAGÎLUM	Welatekî ku ciyê wî hîn ne diyar e. Çêdibî heye ku Misir be.
MAGUR	Peyveke ku wateya wê nayê zanîn.
MAH	Cureyekî kelekan.
MAH	Keşa. Peywirên wî nayên zanîn.
MAM.ERÎN	Mezin, tekuz, bêkêmasî, berz, bilind.
MARHAŞÎ	Rêvebir
MÂŞ	Li rojavayê Îranê bajaredewletek.
	Malbat.

MAŞ.ANŞE	Alema ajalan.
MAŞ.GAL	Nêhrî, nêrî, bîzînê nêr.
MAŞ.GAL.NÎTA	Nêriyê bidon û qelew.
MAŞ.HUL.DUB.BA	Nêriyê ji bo kefarete tê qurban kirin.
MAŞ.LUGAL	Malbata keyan.
MAŞ.LU	Ji aliyê mêr ve xizm.
MAŞ.MUNUS	Ji aliyê jinê ve xizm.
MAŞ.TAB.BA	Cêwî.
MÂŞ.TUR	Kehrik, çêliya bizinê.
MAŞ. ^{HIA}	Nîvekên têviniyekê.
MAŞGULA	Yek ji şivanê NÎDABAN.
MAŞGUR	Cureyekî daran kû hîn ne hatiye nasîn
MAŞMAŞ	Qewrineyeke cinan.
ME	100 (sed) hêjmar.
ME	Zagon û rêbazên pîroz yên ku xwezayê li gorî afirandina wê tevdigerînin.
ME.LÂM	Rewnaqî, rewşenî.
MELAM	Roniya erjengî ya yezdanî.
MELUHHA	Welatekî ku cihê wî hîn ne diyar e. Çêdibî heye ku Hebeşistan be.
MERDUK	Seryezdanê panteona Babîliyan.
MES	Cureyekî daran ku hîn ne hatiye nasîn.
MESÎLÎM	Desthilatdarê ku peywîra kizîriyê di şerê ku di navbera Lagaş û Ummayê de derketiye, girtiye ser xwe.
MESLAMTAEA	Navlêkeke Nergal.
MEŞ	Nîşaneya pirjimariyê. Determînatîfa pirjimariyê.
MEŞGÊME.E ^{MEŞ}	Koma takekesan.
MÊ	Şer, ceng.
MIN	2 (du) hêjmar.
MÎKKU	Pêgereke ku nayê nasîn û li Diyarê Mîriyan, arjengiyek xistiye dilê Gilgamêş.
MÎNA	Yekaneya Pîvana giraniyê ku nêzî 500 gramî ye.
MU	Nav, navdêr.
MU.ÎM.MA	Par (sala borî).
MUD	Xwîn.

MUD ^U UD.ZAL.LE	Stêra berbangê, gelawêj, pêgereke lajwerdî.
MU ^{KAM}	Sal.
MU ^{KAM} .HI.A.GÎD.DA	Salên dirêj.
MU ^{KAM} SAG.DU	Sersal.
MUNUS	Determînatîfa ku tê pêşiya peyvên di derbarê jinê de.
MUNUS.GABA	Pitika keçik a ber şîr
MUNUS.LUGAL	Keybanû.
MUNUS ^{GIŞ} PAN	Tîrkêşa jin.
MUNUS ^{NA.ARA}	Qeraşa jin.
MUŞ	Mar (ajal). Determînatîfa ku tê pêşiya peyvên di derbarê maran de.
MUŞ.GAL	Marekî pir mezin, ziya.
MUŞ.GUNNÎ	Marê tifikê.
MUŞ.ŞA.TUR	Marekî bi jehrî ye.
MUŞ.ŞU.LU	Marek.
MUŞ.ŞUM.LUGAL	Marê navê keyan.
MUŞDAMMA	Yezdanê di payeya duyem de ku ji avahî û avahîsaziyê berpirsiyar e.
MUŞEN	Balînde, çivîk. Paşdetermînatîfa peyvên di derbarê Balîndeyan de.
MUŞEN.GAL	Balindeyên mezin.
MUŞEN.HUR.RI	Kewê gozel, werdek(?).
MUŞEN.TUR	Balindeyên biçûk.
MUŞHUŞ	Marekî mîtolojîk an jî ejdeha.
MURU	Nîvekî, wesatî.
UZU ^{MAŞ} .GIM	Kemax.
UZU ^{MUN}	Pişik.
UZU ^{MURGUL} ^{GU}	Navmil.

N

ᵀNIDABA	Yezdanê dextlê.
ᵀNISABA	Yezdanê dextlê.
DUGNÎG.NA	Bixurdank.
GIŞNÎG.GUL	Alaveke ku dişibihê çakûç.
GIŞNAM.TAR	Cureyekî giyê, geyayê ku xwînê dîsekîne an jî zûha dike.
GIŞNÎG.GU	Tepsik, firaqeke xwarinê.
GIŞNÎG.ŞID	Alava hesabgiriye.
GIŞNU.UR.MA	Dara hinarê.
ᵀNAG.NAG	Fîraqek.
ᵀNE.NE.GAR	Meha pêncemîn.
KUŞNÎG.BAR	Çerm, xila, perde.
ᵀNA.GAD	Şivan.
ᵀNAGAR	Darvan, xerat.
ᵀNAGAR. GIŞ	Darvan, xerat.
ᵀNAGAR. NA	Kevîrker, hostayê kevîr.
ᵀNAGARGIŞPAN	Tîrkêş, tîrvan.
ᵀNAM.RA	Dîl, (dîlê şer) kesê/a ku girêdayî kesekî/ê be, hêsîr.
ᵀNAR.GAL	Serekê muzîkjenan.
ᵀNI.DUH	Dergevan.
ᵀNÎ.ZU	Diz, çavdêr, sîxur.
ᵀNÎG.ERÎM	Peyveke ku wateya wê nayê zanîn.
ᵀNÎG.SI.SÂ	Adil, tîmsalê duristiyê.
ᵀNÎG.TURU	Zilamê dewlemend.
ᵀNÎNDA.DU.DU	Nanpêj (mêr).
ᵀNUGIŞKIRI	Bexçevan.
ᵀNUN	Keyahoz, desthilatdar.
ᵀ/MUNUSNAN	Muzîkjen, stranbêj.
NA	Kevir, determînatîfa kevîr û hêmanên ji kevîr.
NAG	Vexwarin, vexwurk.
NAGGA	Hêsan.

NAM	Qad, herem.
NAM.LU.U.LU	Mirovayetî.
NAM.NUN.NA	Keyahozî, desthilatdarî.
NAM.RA	Talan, xenîmet.
NAM.RI	Talan, xenîmet.
NAM.TAR	Şens, talîh, qird.
NAM.TUL	Kinc, paçik.
NAM.UTUL	Serekê şivanan.
NAMENNADUMA	Wezîrê Enmerkar.
NAMHANÎ	Desthilatdarekî Lagaşî yê ku ji hêla Urnammû ve hatiye têkbirîn.
NAMMU	Dayika Enkî. Enkî, yezdanê ku ji der-yaya yekemîn berpirsiyar e.
NAMTAR	Sernivişt an jî mirin. Cinekî Diyarê Miriyan.
^{NA} NA.RU	Kêl, kevirê goran.
NANÎBGAL	Pênaseke Nidaba. Wateya wê nayê zanîn.
^{NA} NÎR	Kevirekî buha.
NANNA	Navê yezdanê heyvê yê bi Somerî. Di zimanê Samî de; Sîn. Parêzerê Urê û bavê Înannayê ye. Nanna di heman demê de navê bavê Ludîngirra ye.
NANŞE	Xwedawend berpirsiyarê helwesta rewiştî ya Lagaşê.
^{NA} NUNUZ	Kevirê xemlê yê ku di dirûvê hêkê de ye. Meherk.
NARAMSÎN	Neviyê Sargonê Mezin.
NAVÎRTUM	Hevsera Ludîngirra.
NE	Têgeha kehanetê.
NERGAL	Keyanê Diyarê Miriyan.
NETÎ	Serdergevanê Diyarê Miriyan.
NIB	Leopar.
NIM. LÂL	Mêşa hengiv.
NIMGIR.ERÎN ^{MES}	Serekartêş, fermandarê artêşê.
NIMIN	40 (çil) hêjmar.
NIN	Xwişk.
NIN.DINGIR	Jinkeşa, rahîbe.

NIN.GABA ^{MES}	Biraşîr, birayê şîr.
NINDA	Nan. Determînatifa ku tê pêşiya pey- vên di derbarê nan de.
NINDA.EM.ŞU	Nanê tirş.
NINDA.GIBIL	Nanê freşa (taze).
NINDA.LA.AB.KU	Nanê biav û nerm.
NINDA.LIBIR.RA	Nanê bayat.
NINDA.MAR.RU	Nanê tehl.
NINDA ^{GIS} BANSUR	Nanê masêyê.
NIR.GÂL	Bi hêz bi qudret.
NIŞ	20 (bîst) hêjmar.
NITA	Zilamê mêr.
NÎ.TE	Ten (endamên pirjimar), kes, şexs.
NÎDABA	Xwedawenda ku ji nivîs û wêjeyê ber- birsiyar e.
NÎG	Tişt, pêger.
NÎG.AR.RA	Simd, savarê hûrik.
NÎG.BA	Diyarî, xelat.
NÎG.BUN.NA ^{KUG}	Kusî.
NÎG.DU	Xwarin.
NÎG.GIG	Qedexe, tabû.
NÎG.GÎD.DA	Cureyekî rîman, cirît.
NÎG.LA	Taxime rişmeya hespan.
NÎG.MÎ.MUNUS.US.ŞA	Qelen, diyariya dilanê.
NÎG.SI.SÂ	Dad, dadî, rast.
NÎG.TURU	Dewlemendî.
NÎGA	Bidohn, qelew (ji bo ajalan).
NÎNANU	Yezdanek ji yezdanê ji Diyarên Miri- yan.
NÎNDA.A.GUG	Cureyekî nan.
NÎNDA.BA.BA.ZA	Nanê ku ji mehita ceht ê çêkirin.
NÎNDA.BABBAR	Nanê spî.
NÎNDA.ERÎN ^{MES}	Nanê leşkeran.
NÎNDA.GUR.RA	Nanê qalind.
NÎNDA.GU.GAL	Nanê ji şoqilan hatiye çêkirin.
NÎNDA.Î	Nanê bi dohn (?).
NÎNDA.Î.E.DÊ.A	Cureyekî nanê bi don.
NÎNDA.KASKAL	Nanê rê, qûterê.

NÎNDA.KAŞ	Nanê avcehê (bîrayê).
NÎNDA.KU	Nanê şêrîn.
NÎNDA.LÂL	Nanê bi hengiv.
NÎNDA.SIG	Nanê sêlê.
NÎNDA.ŞE	Nanê cehî.
NÎNDA.ŞE.GIS.Î	Nanê kunciyar.
NÎNEGAL	Keybanuya serayê. Bi piranî pênaseke ku hêjayî Înanna tê dîtin.
NÎNGAL	Hevsera yezdanê heyvê Nanna. Dayîka Înanna.
NÎNGURSAG	Makexwedawenda ku bi pênasînên wekî keybanuya welatê-çiyayî; Nîntu, keybanûya zayînbar; Nînmah û keybanuya zadegan tê nasîn.
NÎNGURSU	Kurê Enlîl û yezdanê parêzer ê Lagaşê.
NÎNÎSÎNA	Xwedawenda parêzer a xwedawendên Somerî yên ku ji bo Îsîsê digirîn.
NÎNKASÎ	Yezdanê Somerî yê araqên tund. Ji bo tenduristkirina devê Enkî ji hêla Nînhursagê ve hatiye afirandin.
NÎNKÎLÎM	Yezdanê ku ji mişkên zêwiyan û kêzikan berpirsiyar e.
NÎNLÎL	Hevsera dilsoz a Enlîl.
NÎNEMU	Yezdanê Dîlmunê yê ku ji hêla Enkî ve hatiye afirandin.
NÎNNU	50 (pêncî) hêjmar.
NÎNSUN	Hevsera Lugalbanda. Bi demê re wekî yezdan hatiye pejirandin û maka pîroz a xanedana sêyemîn a Urê yê.
NÎNURTA	Kurê Enlîl, ê ku ji bayên başur berpirsiyar e. Di heman demê de wekî yezdanê cotkarê Enlîl jî tê nasîn. Yezdanê şervan.
NÎPPUR	Bajarê Somerê yê herî pîroz. Cihnişîna Enlîl. Nîppur welatê akademiya Some- ran ya herî mezin e. Hetâ roja îroyîn pî- raniya deqên wêjeyî yên ku hatine dîtin ji taxa wî bajarî ya bi navê "taxa

	nuseran" hatine derxistin.
NÎTA	Jin, hevser.
NU	Na. Di Somerî de daçeka neyîniyê.
NU.AL.TIL	Bi temami, tamam nebûyî.
NU.DUMU	Kurê bêxêr, nekirkêr.
NU.GAL	Tune, nîne, na.
NU.KIN	Bê qerarî, biryarnedayînî.
NU.SIG	Neguncan.
NU.TUKU	Na, tuneye.
NU.U.TU	Newelidandin. Neanîna cîhanê.
NUDÎMMUD	Navekî din ê Enkî ye.
NUMUN	Tov, tovê mirovayetiye, nijad, bavik.
NUMUN ^{ŞUMUN}	Qamişên destê dayika ku pitiyê xwe winda kirî û lê digere.
NUNBARŞEGUNU	Dayika Nînlîl û xwesuya Enlîl e.
NUNBÎRDU	Qenala ku sînorê bakurê rojavayê Nîp-pûrê pêk tîne. Ciyê ku Nînlîl rasteberî destdirêjîyê hatiye.
NUNDUM	Kenar, kendav, qerax.
NUNNAMÎR	Navekî din ê Enlîl e.
NUNUS ^{NUNUS}	Dibe ku kevirên di dirûvê hêkan de bin.
NUSKU	Wezîrê dilsoz ê Enlîl e.
TUG ^{NÎG.LÂM}	Teximekî bimirês.
URUDU ^{NÎG.SU.LULT.HA}	Kûwêt, cîrnê serşokê.
URUDU ^{NAG}	Fîraqa vexwukê.
URU ^{NE.MA}	Welatê Elamiyan.
UZU ^{NÎG.GIG}	Kezeb.

P-R

PA.IŞŞI	Pelên darê.
PA	Berav, co.
PA.GAM	Asayê desthilatdar.
PAD	Ax, parçe, darêjeya madenî.
PALA	Poşineyeke keybanutiyê ku Înannayê li xwe kiriye.
GIŞPE.Ş	Dara hejîrê.
PE.Ş	Mişk.
PE.Ş.TUR	Mişkê biçûk.
GI.GIŞPISAN.NÎNDA	Selika nan.
GI.GIŞPISAN.TU.G	Selika cilan.
GIŞPISAN.SA	Selika sor.
GIŞPISAN.AD.KID	Qotiya ji xesîlê.
GIŞPISAN	Selik, firaq.
GIU.GIŞPISAN.DUH.ŞU.A	Firaqeke ji çerm, meşk.
PÎ.RIG.TUR	Leopar, piling.
PÎŞBEN.SÎKÎN	Cureyekî poşineyan.
PU	Kanî, çem, avzên. Determînatîfa peyvên di derbarê avê de.
PUKKU	Pêgereke ku wekî Mîkku ketiye Diyarê Miriyan û nayê nasîn.
RA	Lêxistin
RI.RI.GA	Ketin (dijberî rabûnê)
RÎM.SÎN	Desthilatdarê ku xanedana Îsînê hilweşandiye.

S-Ş

GIŞSAG.GUL	Doqik.
GIŞSI.GAR	Gerdenî, gergung, zencîr.
GIŞSINIG	Dara kiferî.
GIŞSAG.KUL	Mêx, çilmêre.
GIŞSEN.KU.BABBAR	Lûleya avê ya ku bi zîv hatiye rûkirin.
ITU SIG.A	Meha sêyemîn.
LU SAGAN.LA	Suxte.
LU SANGA.GIBIL	Keşayê nû.
LU SIG	(Ji hêla payeyê vê) Di artêşê de peyeya ji serbeaz kêmtir, berbaz.
LU SIMUG.A	Hesinkar.
LU SIPA.ŞAH	Şivanê berazan.
LU SIPA.ANŞE.KUR.RA	Gavanê hespan.
LU SIPA.DINGIR	Şivanê yezdan.
LU SIPA.GU.DINGIR	Gavanê yezdan.
LU SIPA.UDU	Şivanê miyan.
LU SAGI	Saqî (kesê ku meyê pêşkêş dike).
LU SANGA	Keşa, keşîş.
LU SAZ.GAZ	Biyani, korsan.
LU SIPA.GU	Gavan.
LU SIPA.UDU.DINGIR	Şivanê mîhên yezdan.
LU SÎR	Stranbêj lawijxwên (mêr).
LU SUKKAL	Wezîr, qasid, cîgir.
MUNUS SIR	Stranbêj lawijxwên (jin).
MUNUS SUHUR.LA	Qerwaşe, xizmetkara jûrê (jin).
MUNUS SANGA	Keşajin.
MUŞEN SIM	Hecîreşk.
MUŞEN SUR.DU.A	Baz.
SA	Sor (reng).
SAG	Ser, qehf, totik.
SAG.GE.	Serpoşên reş.
SAG.GEME.ARAD	Xizmetkar (an).
SAG.IL.LA	Hemalê avê, barkerê avê.

SAG.KI	Aliyê pêş, enî, rû.
SAG.ME	Parçeyê kezeba kehanetê.
SAG.UŞ	Zexmiya bi rêkûpêk.
SAG ^{KAL}	Yekemîn.
SAGBURRU	Pîrejina ku Maşkaş têk biriye.
SAGURSAG	Alîgirekî Înannayê ye. Çêdibeyek mezin e ku xwesû be.
SAHAR	Ax, xwelî, arî, toz, gemarî.
SAHAR.ŞUB.BA	Kotî, nexweşiyek.
SAR	Nivîsandin.
SAR	Rîwek, determînatifa peyvên di derbarê rîwekan de.
SARGA	Rêvebirê paye bilind ê perestgehê.
SARGON	Desthilatdarekî cîhanaqedim en mezin. Desthilatdarê bajarê Agadeyê û xanedana Akadî.
SATARAN	Yezdanekî ku kizîriyê ji dozdarên re dike.
SED	Bînvedan, di nav aramiyê de betlane.
SED	Zivistan, derbaskirina zivistanê li cihekî, germesîr.
SED.NU	Memnun kirin, xweşhal kirin, têkririn.
SES	Jan.
SI	Qiloç. Determînatîfa peyvên di derbarê qiloçan de.
SI.GAR.KU.BABBAR	Gerdeniya zivî.
SI. UZ	Xirnûk.
SIG	10 000 (deh hezar) hêjmar.
SIG	Çê, çak, guncan, selametî, tenduristî.
SIG	Dirêsim, sererast dikim.
SIG	Xiştên hişkkirî.
SIG	Zirav, hilû.
SIG. KUŞ	Nîvbihost.
SIG. NAG	Qiloçê vexurkiyê.
SIG. SIG	Keskezer.
SIG.UZ.BABBAR.GE	Hiriya spî.
SIG.ÎN	Çê, çak, baş, sax.
SIG.RU	Bila guncan bibe.

SIG.TAR	Îltîfat, kalîte.
SILA	Berx (nêtar).
SILA.NITA	Berxê nêr.
SILA.SIG.MUNUS	Kavir.
SILIM	Selametî, tenduristî.
SÎG	Hirî, kulav an jî benê ji hiriyê. Determînatîfa peyvên di derbarê hiriyê de.
SÎG.SA	Hiriya sor.
SÎR	StrAn, destan, lawij.
SÎD	Hêjmar, jimartin, mukafatkirina kesî/ê.
SÎLA	Yekaneyeke pîvana qebareyê. Nêzî 0.8 lître yî ye.
SÎN	Bi zimanê samî, navê xwedawenda heyvê Nannayê
SÎPPAR	Li bakurê Somerê bajarekî ye. Cihê bajerekî Someran ê beriya tofanê ye.
SÎR.RU	Stranan distrînin, lawijan dixwînin.
SÎSKUR	Dêrindêza qurbanê.
SU	Rî (mûyên rû).
SU.MEŞ	Vexuyanê hinavan.
SUBAR (ÎYAN)	Gelê ku li welatê Şuburê dijîn.
SUD	Kişandin.
SUD.LÎ	Têgaha kehanetê.
SUG	Neyistan, çirav.
SUGELÊ	Gelê ku bi Elamiyan re dawî li xanedana sêyemîn a Urê anîne. Ev gel hîn nehatiye nasandin.
SUM	Dayîn.
SUM.SAR	Pîvaz.
SUM.SIKIL.SAR	Cureyeke pîvaz an jî sîran.
SUMUGAN	Yezdanê ji beriyê û ajalên beriyê berpirsiyar e.
SUMUN	Kevin.
SUR	Bilindahî, girik, qame, neman
SUR	Zerdav, kîsikê zehferanê (têgeha kehanetê).
SUŞUA	Cureyekî qamîşan ku dayika li kurê

TUGSAG.DUL	xwe digere û digirî di destê xwe de digire.
TUGSAR.GADA.TAR	Serpoşek.
UZUSA.DU	Parçeyekî cilan.
UZUSA.SAL	Navê hêmanekî ten.
UZUSAG.DU	Pişt (ji bo ten).
UZUSA	Serî, qehf.
DUGŞEN	Ra, masûlke.
GIŞSAG.GUL	Beroş, qazan.
GIŞSI.GAR	Doqik.
GIŞŞA.KAL	Gerdenî, gergung, zencîr.
GIŞŞEN	Cureyekî dara bîkê.
GIŞŞU.A	Lûleya avê, firaqa kultê.
GIŞŞU.UR.MIN	Kursî, text.
GIŞŞENNUR	Dara selwayê.
GIŞŞU.A(D)UTU	Guhîj.
GIŞŞU.I	Çûna ava ya rojê, rojava.
GIŞŞU.NAG.GU	Nîze, serê nîzeyê.
GIŞŞUDUN	Firaqa ku xwarin tê de tê xwarin an jî vexwurek tê de têne vexwarin.
GIŞŞUKUR	Gergung.
LUŞE.KIN.KUD	Nîze, rim.
LUŞU.GI	Pale.
LUŞU.HA	Zilamê kal, kevne zilam.
LUŞU.I	Masîgir, nêçîrvan.
LUŞA.TAM	Porbirê (berber) pakker.
LUŞAH	Rêvebir.
LUŞU.BAR.RA?A.	Şivanê berazan.
MUNUS SIR	Subarî (Huriyî).
MUNUS ŞU.GI	Stranbêj lawijxwên (jin).
MUNUS ŞA.AB.ZU	Jina kal, serejin.
MUNUS ŞAH.AL.LA	Pîrîk. maman.
NAŞU.U	Mahû (bereza mê).
ŞA.DIR	Kevirek, bazalt.
ŞA.BAL.BAL	Badankên roviyan (ne ajal).
ŞA.GAL	Nifş, nesl.
ŞA.GAR	Xwarin, qut, xurek, alifê ajalan.
	Birçîtî.

ŞA.MAŞ	Xizm
ŞA.MAŞ	Xizm
ŞA ^{BA}	Di hûndir de. Ji vê we... ji wê ve...
ŞAB	Kase.
ŞABRA	Peywirdarê paye bilind ê perestgehê.
ŞAGAN	Cureyekî firaqan.
ŞAH	Beraz.
ŞAH.NIGA	Beraza/ê xwedîkirî, dermale (nêtar).
ŞAH.NIGA.NITA	Berazê xwedîkirî (nêr).
ŞAH.NITA	Baraz (nêr).
ŞAH.TUR	Kudik (çêlikê beraz).
ŞAH.TUR ^{MUNUS}	Kudik (-a mê).
ŞAKKÎR	Rîwekeke ku hîn ne hatiye nasandin.
ŞAM	Bûha, kiriyarî, kirîn
ŞAM	Kevirekî ku hîn ne hatiye nasandin.
ŞARA	Kurê Înannayê. Yezdanê parêzer ê Um-mayê
ŞARUR	Çeka Nînurta ya ku tê kesane kirin.
ŞATAMMU	Peywirdarê ku li dora Ensiyê cî digirê.
ŞAT.ÎŞTAR	Dayîka Ludîngirraya ku hatiye îdealîze kirin.
ŞE	Ceh, dextl.
ŞE.GUR	“Kor”ek dextl/ceh (“Kor” yekîneya pî-vanê ye).
ŞE.NAGA	Giyayek, pakkirina rîwekekê.
ŞEBEL	Ji şeştî yeka (1/60) “mina”yê.
ŞEG.GIŞ.I	Kuncî.
ŞEN.URUDU	Qazana ji paxirê.
ŞEN.GAL.	Qazana mezin.
ŞEN.ZABAR	Qazana ji tûncê.
ŞES.DUG.GA.ÎA	Birayê xoşewîst (di ûsluba nameyê de).
ŞEŞ	Birader.
ŞEŞ	Cureyekî dextlê ku hîn ne hatiye nasandin.
ŞEŞGAL	“Kek, kak” di Edubbayê de alîkarê mamoste ye.
ŞEŞTER.TAR	Biratî.
ŞÎM	Rîwekeke bêhnxweş, bêhnxweş.

ŞÎR	Fedî.
ŞU	Dest.
ŞU.AN	Abîdeya serkeftinê.
ŞU.DAB.BU	Dîlê cengê.
ŞU.GUR	Gustilî, xelqe.
ŞU.NIGIN	Hemû bi hev re.
ŞU.NIR	Amblem.
ŞU.RI.AM.TUPPI	Nîv deq.
ŞU.RI.AM	Nîv.
ŞU.SI	Tilî, sturiya tiliyê.
ŞU.ŞAR	Weris, ben.
ŞU. TAG.GA	Xemilandin.
ŞUB	Ketin.
ŞUBA	Kevirekî nîvbûha. Çêdibî heye ku ev nav li herema çiyayî ya li Îranê jî hatibe kirin.
ŞUBUR.HAMEZÎ	Welatên li bakur û li bakurê rojhilatê Somerê.
ŞUGARRA	Zerzenga wekî tolbandê ye ku Înanayê pê serê xwe dipêça.
ŞUKALLETUDA	Bexçevanê ku destdirêjî li hemberî Înannayê pêk aniye.
ŞUKUR ^{ŞUKUR}	Qamişên bi qasî rimasê (serê rimê) biçûk.
ŞULGÎ	Desthilatdarekî mezin ê cîhana kevnar. Piştbazê wêje û mûzîkê.
ŞULUTUL	Yezdanê takekesî yê desthilatdarên Lağaşê.
ŞUNUMUN	Bi tantiroskî navê meha ku Avrêl û Gulanê dorpêç dike.
ŞUR.AN	Barana asîman.
ŞURUPPAK	Bajarekî di nîveka başurê Somerê de. Welatê Nuhê Somerî ku jê re Utna Piştîm tê gotin.
ŞU.SÎN	Kurê Şulgî ye. Serlehengê hin stranên evîni ye.
ŞUŞÎMA	Cureyekî qamişan.
TUGŞA.NA	Cilên şevîni, spîçala livînan.

TUGSAR.GADA.TAR	Parçeyekî cilan.
TUGŞA.GA.AN.DU	Kembera ji caw.
URUDUŞEN	Beroş, qazan.
URUDUŞE.NAGA	Firaqake serşokê ya ku ji paxir hatiye çêkirin.
URUDUŞEN.TUR	Qazana jî paxir û biçûk.
URUDUŞER.ŞER	Zincir, girêk, band.
URUDUŞU.KIN	Das.
URUDUŞU.TUG.LA	Pêgereke ji lajwerdê ya jî firaqek.
UZUŞA	Dil, naveng, hûndir.
UZUŞA.BA	Hinav, cendek, hundirê ten, goştperere (cenîn).

T

D ^T TIR.AN.NA	Qozeqer.
GIŞTIR	Daristan.
GIŞTUG	Dara şîmşîrê.
GIŞTUKUL	Alav(an) û çek(an).
LU ^T TIBIRA	Karkerê madenê.
MUŞEN ^T TI	Eylo.
MUŞEN ^T TUR.TUR	Kewoka biçûk.
NA ^T TI	Kevirek (Kevirê jiyane).
TA	(Daçek) ji .... ve, bi .... re, heryekî.
TE	Dêm, hinarik.
TI	Jiyan, zîndîtî, giyanewerî.
TIL	Bi tevahî, bidawîbûn.
TIL.LA	Bi tevahî, bi tamamî.
TÎDNUM	Welatekî samiyana ku li rojavayê Somerê ye.
TÎGÎ	Bi çêdibiyê; stranên şên yên ku li ber çengê tene strîn.
TU	Şorbe. Determînatîfa peyvên di der barê şorbê de.
TU.A.UZU.GU	Şorbeya bi goştê conegayan.
TU.A.ZU	Ava goşt, goştav.
TU.ERÎN.MEŞ	Xwarina leşkeran.
TU.GA	Şorbeşîr.
TU.GU.GAL	Xwarina ku ji şoqîlan tê çêkirin.
TU.NÎG.AR.RA	Xwarina ku ji ardê pir hûr tê çêkirin.
TU.SAR	Şorbeya sewzeyan.
TU.UZU	Xwarina bi goşt.
TUG.GU.SIG	Qemîsekî tenik.
TUG.GU	Paç, qemîs.
TUG.MUD	Cawê bixwîn.
TUG.NA	Spîçala livînê.
TUG.GABA	Parçeyekî cilan.
TUG.GAL	Cil û bergên mezin.

TUG.GU.E.A.HURRÎ	Qemîsekî Hurriyan.
TUG.HUR	Parçeyekî cilan ên qalind.
TUG.PAD	Cureyekî cilan.
TUKU.TUKU	Hêrs, xeyidîna ji kesekî/ê.
TUKUR	Bêdengî, aramî.
TUR	Zarokê biçûk û ciwan.
TUŞ	Niştin.
UZU ^{TI}	Parsu.
UZU ^{TU}	Şorbeya goşt.

U

^D UD.GE	Roja reş.
^D UD.KAM	Di wateya xwedawendî de "Yezdanê Rojê".
^D UTU	Yezdanê rojê.
^D U	Yezdanê bayê.
^D UD.KAM.SIG	Rojeke guncan.
^{DUG} UBUR	Firaqa di dirûvê sîngê de.
^{DUG} URUDU.UTUL	Qef û qol (beroş).
^D UTU.ŞÎ	Roja min (navlêka keyan).
^{GIŞ} U.HI.IN	Kerika xurmeyê.
^{GIŞ} U.GIR.LAGAB	Darcêwî.
^{GIŞ} UD.SAR	Parçeyekî cilan.
^{GIŞ} UMBIN	Çerxe, tekerlik.
^{LU} U.SIG	Peyveke ku wateya wê nayê zanîn.
^{LU} UMMEDA	Nobedar (mêr).
^{LU} UR.MAH	Şêr zilam (di dêrindêzan de).
^{LU} U.HUB	Ga zilam.
^{LU} UGULA.LIMTIM	Serdar (di artêşa li gorî pergala dehane hatî sazkin de serekê 1000 leşkerî).
^{LU} UR	Kûçik zilam (di dêrindêzan de).
^{LU} UR.BAR.RA	Gur zilam (di dêrindêzan de).
^{LU} UR.GI	Nêçîrvan (mêr).
^{LU} UŞ.BAR	Cûmker (mêr).
^{MUNUS} UMMEDA	Nobedar (jin).
^{MUNUS} UŞ.BAR	Cûmker (jin).
^{MUŞEN} UGA	Qijik.
U.NUN	Xewn.
U	Rîwek, çîmen, giya. Determînatîfa peyvên di derbarê rîwekan de.
U	Xew, xewn.
U.BAR	Behar.
U.KUR.RA	Rîweka şîfayê.
U.SAKAR	Pêgereke di dirûvê heyvê de.

U.SAL	Mêrg.
U.KUŞ	Xiyar.
U.Ş	Mirin, perok.
U.ŞU	30 (sîh) hêjmar.
^U UD.TIR.BABBAR	Ji cureyên beharatan de spî.
^U UD.TIR.GE	Di cureyên beharatan de reş.
UB	Daholeke biçûk.
UD.KAM	Roj.
UD.UM.ŞIMTI	Roja şens, roja qird.
UDU	Mîh (sewal) determînatîfa peyvên di derbarê mîhan de.
UDU.A.LUM	Beran.
UDU.AŞ.MUNUS.GAR	Miya ciwan.
UDU.KUR.RA	Evor (miya kovî).
UDU.NIGA	Miya qelew, dermale.
UDU.NITA	Miya nêr(!), beran.
UDU.ŞIR	Beran.
^{UDU} GUKKAL.KUN	Miya ku duvê wê mezin be.
UDUN	Dustan, tifik, êtun, firin.
UG	Piling.
^U GAMUN	Zîre.
^U GAMUN. BABBAR	Zîreya spî.
^U GAMUN. GE	Zîreya reş.
UGARÎT	Bajaredewletekî nêzî kendava Deryaya Spî ye. Ji hêla komeke kolanê ya Fransî ve li vê derê deqên ku bi nivîsa mîxî ya alfebetîk hatine nivîsîn hatine dîtin.
UGU	Li jor, ber bi jor...
UGULA UKU.UŞ.ŞAE.NE	Çavdêrê çekên giran.
UGULA	Çavdêr, serfermandar
UH	Sêhr, efsûn.
UH.ŞE	Kulîkêzên ku zerarê didin dextlê.
UKKIN	Civîn.
ULTANAPÎŞTÎM	Navê ZÎUSUDRA yê di zimanê samî de. Lehengê tofana Somerê.
^{UL} UMMEDA.ANŞE.KUR	Seyîsê hespan.
UMBIN ZABAR	Toqaye porê ya tûncî, kêrika ku carina peywira mîxan digire ser xwe.

UMBIN	Neynûk.
UMMA	Bajaredewletekî cîranê Lagaşê ku seraqet ew û Lagaşê di şer de bûn.
UMMÎA	Zana, serekê Edubbaya Somerî.
UN	Mirov.
UN.MEŞ	Mirov(an), gel.
UNUN	Qenaleke nezî Urukê.
UR	Bajarekî herî giring ku sê caran ji Someran re peytextî kiriye.
UR	Seg, kuçik.
UR.BAR.RA	Gur.
UR.BI	Bi hev re...
UR.GIM	Wiha, wisa.
UR.GUG	Piling.
UR.MAH	Şêr.
UR.SAG	Leheng, egîd.
UR.TUR	Cêwrikê seg.
UREDÎNNA	Şivanek ji şivanê Nîdaba.
UR.LUMMA	Ensiyekî Ummayê
UR.NAMMU	Parêzerê xanedana sêyemîn a URê.
UR.NANŞE	Damezrînêrê xanedaneke azwerî ya Lagaşê.
UR.NÎNURTA	Pêncemîn desthilatdarê xanedana Îsînê.
URU	Determînatîfa peyvên di derbarê bajarên de.
URU.BAD	Cihnişîn (xanî,mal).
URUDU.NAG	Firaqa vexurkê.
URUDU.PAD	Darêjeya paxir.
URUDU.U.SAKAR	Pêgereke ji paxir û di dirûvê heyvê de.
URUDU ^U UL.GAL	Şur
URUK	Bajarê Somerê yê herî giring. Di serdema lehengiyê de peytexta Somerê bû.
URUKAGÎNA	Desthilatderekî Lagaşê. Di dîroka nivîskî de kesê yekem ê civaknûjeniyê.
URURU	Cureyekî stranan.
USDUHA	Mîh û bizin(an).

USSU	8 (heşt) hêjmar.
UŞ	Îşakkuyê Ummayê ku peymanê di navbera Umma û Lagaşê de xera kiriye.
UTTU	Xwedawenda tevnê.
UTU	Yezdanê rojê yê ku li Lars û Şîparê.
UTUL	Gavan, şivanê gayan.
UZ	Bizin.
UZ.KUR.RA	Pezkovî.
UZU	Goşt, hêmanê ten. Determînatîfa peyvên di derbarê xwarinan de.
UZU ^{UR}	Hêmanê zilamiyê(kîr).
UZU ^{UR} .MUNUS	Hêmana jinitiyê (quz).
UZU ^{UBUR}	Memik.

Z

DUGZA.HUM	Gumgum, misîn.
GIŞZA.LAM.GAR	Kon, çadir.
GIŞZAG.GAR.RA	Ciyê ku gorî lê tê kirin, gorîgeh, pêşkêşgeh, ciyê pêşkêşgeha qurbaniyan.
GIŞZU.LUM	Xurme.
ITUZIZ.A	Meha dehemîn.
LUZABAR.DAB	Karmendê (peywirdarê) ku firaqeke ji mefreqê hildigire.
NAZA.GIN	Kevîrekî buha (lacîwerd).
NAZA.GIN.DURU	Cureyekî kevirê lapislazulî.
NAZALAG	Cureyekî keviran.
NAZI.KIN	Kevirê kult(?).
NAZU	Obsîdiyên, hestem.
TUGZA.HUM	Cureyekî cilan.
URUDUDUZI.KIN.BAR	Derzî, ribez.
UZUZAG	Navmil.
UZUZI	Kîsikê zehferanê
ZA A.BA	Nûser.
ZA	Zilam.
ZA.AH.LI	Geyayê berriyê.
ZABALAM	Li bakurê Ummayê bajarekî ku perestgeha Înannayê li wê derê heye.
ZABAR	Tûnc.
ZABU	Li bakurê Îranê ciyekî ku hîn nehatiye nasandin.
ZAG	(Alî) rast, guncan.
ZAG	Sînor (bi pirjimarî herem).
ZAG.TAR	Teybetiya parçeyekî (kemberê) cilan.
ZAG.NA.TAR	Duristî, fêdedarî.
ZAH	Dawînîbûyîn, jiholêrabûn.
ZALAG.GA	Şewq.
ZALAG.GA	Şewq, ronî.
ZALAG.GA.NU	Ronîkirin.
ZARAH	Nalîn, bêhedarî.
ZI	Rih, şoreş, êrîş, hestuyê qeydikê.

ZÎ.UN	??
ZÎ.DA.UN	??
ZÎ.DA.DUR	Ardê hêwî.
ZÎ.DA.HAD.DU.A	Ardê zûwa.
ZÎ.DA.ŞE	Ardê ceh.
ZÎ.DA.ZÎZ	Ardê hêwî yê ku ji genimê sorik tê çê- kirin.
ZÎ.EŞA	Cureyekî ard.
ZÎGGURAT	Avahiya pêpelûkî û di dirûvê pîramî- dekê de ye. Nişaneyê endezyariya So- merî ye.
ZÎUSUDRA	Lehengê tofana Somerî.
ZÎZ	Genimê sorik.
ZU AM.SI	Diranfil, diranê filê.
ZU.GUZ	Sîqandina diranan.
ZU	Diran.

KURDÎ - SOMERÎ
FERHENG

A

A yezdanan.	DINGIR ^{LIM}
Abîdeya serkeftinê	ŞU.AN
Abîsîmtî [so.]	ABÎSÎMTÎ (Dayîka keyanê Urê, Şusîn.)
Abu [so.]	ABU (Ji bo tenduristkirina cendekekî Enkiyê nexweş, yezdanê ku ji hêla Nîn-hursagê ve hatiye afirandin.)
Adab [so.]	ADAB (Bajerekî giring ê Someran ê ku di navbera Lagaş û Nîppurê de ye.)
Adil	^{LU} NÎG. SI. SÂ (tîmsalê duristiyê)
Agade [so.]	AGADE (Bajarê ku Sargonê Mezin ava kiriye û ji xwe re kiriye paytext. Ji bo demek kin li cîhana kevnar bûye bajarê herî dewlemend û bi hêz. Li gorî çavkaniyên Somerî di dema neviyê Sargonê bi navê Naramsîn de hatiye hilweşandin û kawilkin. Piştî serdema xanedana Sargon welatê ku bi navê Somerê hatiye binavkirin bûye "Somer-Akad". Peyva Agadeyê bi şeweyek din gotina Akadê ye.)
Agga [so.]	AGGA (Desthilatdarekî xanedana yekemîn a Kîşê ye. Di destanên Gilgamêş û Agga de serlehengekî giring e.)
Agir	IZI
Aîm [so.]	AÎM (Pêşgîneke ku hêjmaran diyar dîke, yekber, duber, sêber.)
Ajalên ciwan	^{GUT} AMAR
Ajalên yeksim	DUSU
Akadî	AKADÎ (Niştecihên Samî yên Mezopotamyayê. Peyva Akad ji navê heremê hatiye bidestxistin -Di Pirtûka Afirandinê de jî bi vî rengî derbas dibe, bi navê Asurî û Babîlî du zaravayên se-

	reke yên zimanê Akadî hene.)
Alav	GIŞMU. AN
Alav (an) û çek (an)	GIŞTUKUL
Alava hesabgiriye	GIŞNÎG. ŞID
Alema ajalan	MAŞ. ANŞE
Algar [so.]	ALGAR (Navê amûreke muzîkê çêdibiyek mezin e ku cureyekî çengê ye.)
Alifê ajalan	ŞA.GAL
Alîkar	A.TAH
Alîyê paş	GU.TAR/GU.HAŞ
Alîyê pêş	SAG.KI
Ama.uşumgalanna [so.]	AMA.UŞUMGALANNA (Navek ji navê Dumûzî ye. Peyv bi peyv wateya wê; "dayika asîman a ejderî" carinan jê wekî Uşumgalanna jî tê bikaranîn.)
Amblem	ŞU.NIR
Amura nivîsê	GI.ÊTUP.PÎ
Amûreke muzîkê	ALA
An [so.]	AN (Yezdanê asîman ê Someriyân. Wateya peyvê "Asîman" e. Bi Akadî jî "Anu".)
Anîna rê	KASKAL st AHH
Anşan [so.]	ANŞAN (Bajaredewletekî Elamî ku li başurê rojavayê Îranê ye.)
Antasurra [so.]	ANTASURRA (Li bakurê Lagaşê here-mek e.)
Anzu [so.]	ANZU (Rast xwendina balîndeyê mîto-lojîk ku bi navê Îmdîgud di nivîsarên kevnare de hatiye tomarkirin.)
Aqil	GALGA
Ar (agir)	IZI
Aralî [so.]	ARALÎ (Navek ji navê diyarê miriyan.)
Aram	SED (di nav aramiyê de)
Aramî	TUKUR
Aratta [so.]	ARATTA (Bajarekî li Îranê. Ciyê wî hîn nehatiye peytandin. Bi kanzayê xwe yên lajwerd û keviran namûwer e. Di destpêka hezar sala sêyemîn a berî za-

yîne de çêdîbî heye ku ji hêla ûruk vê hatibe dagirkirin.)

Ard [?]	ZÎ.UN
Ard [?]	ZÎ.DA.UN
Ard	ZÎ.DA.ZÎZ (ardê hêwî yê ku ji genimê sorik tê çêkirin.)
Ard (cureyekî ard)	ZÎ.EŞA
Ardê ceh	ZÎ.DA.ŞE
Ardê hêwî	ZÎ.DA.DUR
Ardê zûwa	ZÎ.DA.HAD.DU.A
Arî	SAHAR
Arşîv	Ê. DUB. BA. A
Artêş	ÊRIN ^{MES} .
Artêş	KI ^{KUS} LU ^{UB} GAR
Asag [so.]	ASAG (Cinekî bed ku ji hêla Yezdan Nî-nurta ve li herema Kurê hatiye kuştin.)
Asayê desthilatdar	PA.GAM
Asîman	AN
Aşnan [so.]	AŞNAN (Xwedawenda dextlê. Xwişka Lahara ku Xwedawenda ajalên kedîkirî yên malê ye.)
Asurbanîpal [so.]	ASURBANÎPAL (Keyanê Asuran. Di sed sala heftemîn a berî zayîne de desthilatdarî kiriye. Pirtûkxaneya wî di nîvleka sedsala 19emîn a piştî zayîne hayiye dîtin. Piraniya deqên pirtûkxaneya wî niha li British Museumê tên pêşandan.)
Av	A
Abzu [so.]	ABZU (Ava bi kûrahiya bêbînî.)
Ava goşt	A.ZU ^{GU}
Ava goşt	TU.A.ZU
Avahiya deqan	Ê ^{LU} /MEŞ ^{DUB} .SAR.GIŞ
Avceh (bîra)	KAŞ
Avceh	KAS.GEŞTÎN (cureyekî avçehê yê teybet)
Avceha bi hengiv	KAS.LAL
Avdonk	TU.A.ZU

Avdank	UZUTU
Avrel pulan (meh)	ŞUNUMUN
Avzen	PU
Λx	KI
Λx	PAD
Λx	SAHAR
Axaftin	DU
Axurê gamêşan	Ê.GU
Azîmua [so.]	AZÎMUA (Ji bo çengê Enkiyê ku diêşê tendurist bike, yezdanê ku ji hêla Xwedawend Nînhursagê ve hatiye afirandin.)

B

Ba	IM
Babîl	URUKÂ.DINGIR.RA-LÎ
Babîl [so.]	BABÎL (Bajarê li bakurê Somerê. Wî bajarî di destpêka hezarsala duyemîn a berî zayînê de peytextîtî kiriye. Şahnişîniya Babîlan, navê welatên pêşî wekî Somer paşê jî wekî Someṛ-Akad e.)
Bac û deyn(an)	IGI.DU ^{HA}
Bac û deyn(an) [?]	IGI.DU ^{LIŞA}
Badankê roviyan	ŞA. DIR (ne ajal)
Badtîbîra [so.]	BADTÎBÎRA (Li başurê Somerê bajarê ku cihê xanedanên efsanewî yên beriya serdema tofanê yên Somerê. Yezdanê wî bajarî yê parêzvan Dumûzî bû. Navê perestegêha Dumûzî; Emuş an jî Emuşkallama bû.)
Baharat	GI.DUG.GA (Cureyekî hişkegiyayan, baharatan.)
Bahoz	BUN
Bahoz	HI.HI
Bahoz	IM.GAL (peyv bi peyv wate; bayê mezin)
Bakêş (kulek)	GIŞKA.BAL (ji bo ku hewayê nav malê paqij bibe di banê malê de qûlek dihate vekirin. Vê qûlê bayê devre bi hewayê hundirû diguhest)
Balbale [so.]	BALBALE (Cureyekî stranên Somerî yên ku bi guftogoyên yezdanan ên dinavxweyî de têne ravekirin.)
Balînde	MUŞEN
Balîndeyên biçûk	MUŞEN.TUR
Balîndeyên mezin	MUŞEN.GAL
Ban [so.]	BAN (Yekaneya pîvana bi qasî litreyekê)

Ban [so.]	BAN (Yekaneyeke pîvanê.)
Band	URUDUŞER.ŞER
Bappir [so.]	BAPPIR (Nanê bîrayê, ji bo bîrayê beharek.)
Paxirker(an)	LU ^{MEŞ} .URUDU.DIM.DIM
Barana asîman	AN.ŞUR
Barana asîman	ŞUR.AN
Baraz (nêr)	ŞAH.NITA
Baregeh	KARAŞ
Baregeha leşkerî	BAD.KARAS
Barkerê avê	SAG.ÎL.LA
Barkerê avê (mêr)	LU ^A .ÎL. ^{LA}
Baş	SIG.ÎN
Bav û bapîr	AB.BA ^{HIA}
Bavê min.	A.A.MU
Bavik	NUMUN
Bax	GIŞKIRI.GESTÎN
Bax û bostan	GIŞMU. SAR
Bayê rojavayî	IM.MAR.TU (Ev peyv wekî peyvên Kurdî bakur û başûr e. Bakur û başûr hem alî û bergehê nîşan dikin hem jî di nava xwe wekî ravekekê ne ku her du peyv pêkhatîne û ji pêyvên; bayê kur û bayê şûr hatine pê.)
Bayê rojhilat	IM.KUR.RA (Ev peyv wekî peyvên Kurdî bakur û başûr e. Bakur û başûr hem alî û bergehê nîşan dikin hem jî di nava xwe wekî ravekekê ne ku her du peyv pêkhatîne û ji pêyvên; bayê kur û bayê şûr hatine pê.)
Baz	MUŞENSUR. DU. A
Bazalt	NAŞU. U (kevîrê bazalt)
Bazar	KI.LAM (buhayê bazarê)
Bazar	KI.LAM (cihê bazarê)
Bazdan	KAŞ
Bazin	HAR.ZU
Bazirgan (mêr)	LU ^{DAM} .GAR
Bêqerarî	NU.KIN

Bed	LU ^H HUL/U
Bêdengî	TUKUR
Bedî	HUL
Beg	LU ^B BAD
Beg	EN
Bêhedarî	ZARAH
Bêje	INIM
Bejkurk	UZU ^L LI.DUR
Bêkemahî	IGI.DU ^L ISÂ
Bêkêmasî	MAH
Bêkêr (law)	NU.DUMU
Belavkirin	BIR
Ben, bend	ŞU.ŞAR
Bendkirî	BAD.ANT (Ya ku der û dora wê bi di- waran hatibê pêçan)
Benê ji hiriyê	SÎG
Benî adem	DUMU.LU.U.LU
Beq (ajal)	BIL.ZA.ZA
Bêr	GIŞ/URUNU ^M MAR
Ber bi jor	UGU
Beran	UDU ^A AM
Beran	UDU.A.LUM
Beran	UDU.NITA
Beran	UDU.ŞIR
Beraz	ŞAH
Beraz	ŞAH. NIGA (beraza/ê xwedîkirî, der- male)-nêtar-
Beraz	ŞAH.NIGA.NITA (berazê xwedîkirî)-nêr-
Berbaz	LU ^S SIG (ji hêla payeyê vê di artêşê de payeya ji serbaz kêmtir.)
Berçavk	KUŞ ^I IGI.TAB.ANSE (Berçavka hespê ya ku ji çerm hatiye çêkirin.)
Berçavk	KUŞ ^I IGI.TAB.ANSE (Berçavka kerê ya ku ji çerm hatiye çêkirin.)
Berdestê nav malê	LU ^A AMA.LA.TU
Bergkirî	GAR.RA
Berhem	KIN
Berrî	LÎL

Bermayî	ÎB.TAG
Beroş	DUGŞEN
Beroş	DUGURUDU UTUL
Beroş	URUDUŞEN
Berx (nêtar)	SILA
Berxa mê	UDU.AŞ.MUNUS.GAR
Berxê nêr	SILA.NÎTA
Berxwedêr	GU.GILIM
Berz	MAH
Betlane	SED
Bêvil	UZUKIR
Bexçe	GIŞKIRI
Bexçe(yê zeytûnan)	GIŞKIRIGIŞSE.ER.DUM.
Bexçevan	LU ^{NU} .GIŞKIRI
Bêxêr (kur)	NU. DUMU
Bez(dohnê hundurîn)	UZUÎ.GUL
Bez(dohnê mihan)	UZUÎ.UDU
Bezok	LUKAŞ
Bi bawername	LU ^{GAB} .ZU.ZU
Bi bawername	MUNUS ^{GAB} .ZU.ZU
Bi gorî kirin	BAL
Bi hev re	UR.BI
Bi temamî	TIL.LA
Bi tevahî	TIL
Bi tevahî	TIL.LA
Bi .... re (daçek)	TA
Bi .... re	DA
Bibihîzin	GEŞTU.TÊN
Bidawîbûn	TIL
Bidohn (ji bo ajalan)	NÎGA
Bihar	U.BAR
Bihêz	KAL
Bihêz bûyin	KAL
Bihîstin	GEŞTU.AR
Bihîstin	UZU ^{GEŞTU}
Bijîşk (jin)	MUNUS ^A .ZU
Bijîşk (zilam, mêr)	LU ^A .ZU
Bijîşkê biçûk (mêr)	LU ^A .ZU.TUR

Bila guncan bibe	SIG.U	
Bilind	MAH	
Bilindahî	SUR	
Bilûr	GI.DIG	
Binêraniya çûk	^{LU} IGI.MUŞEN	
Bînhevadan	SED	
Birader	ŞEŞ	
Biraşîr	NIN.GABA ^{MES}	
Biratî	ŞEŞTER-TAR	
Birayê xoşewîst	ŞEŞ.DUG. GA-ÎA (di ûsluba nameyê de)	
Biraza	DUMU.ŞEŞ	
Birc	BA ^{İD}	
Birçîtî	ŞA.GAR	
Pêger	INIM	
Pêgereke kêlikînî	^{GIŞKA}	
Birêvebir	^{LU} AGRIG	
Birêvebirê bajarên sînori	EN.MAD.GALA.TI	
Birêveçûn	KAŞ	
Birêz	DUGUD	
Biryar	DI.KU	
Biryarnedayînî	NU.KIN	
Bişekir	KU	
Bîst (20) hêjmar	NIŞ	
Bivir	DUR.TAB.BA	
Bixurdank	^G NÎG.NA	
Biyanî	^{LU} SAZ.GAZ	
Bizin	UZ	
Bîzon (ajal)	ALIM	
Boçik	^{UZU} KUN	
Bû ne bû	GIM/AN	
Bû(yî)n	DU	
Buha	KI.LAM	
Bûha	ŞAM	
Bûk	MUNUSÊ.GIA	

C-Ç

Cadûmend	LUÎŞIB.SAG
Camêr	EN
Camêr	LU ^{BAD}
Canbaz	HUB ^{HIA} LU HUB.BI (di leyistikan de.)
Caran	KASKAL
Careke din	KI.MIN (Nîşaneyê dubarekirinê.)
Carîn	KASKAL
Caw	GAD/TUGH ^I .HI.HI.NA.TAR (cureyekî caw)
Caw	GADA
Cawê bixwîn	TUG.MUD
Ceh	ŞE
Cejn	EZEN
Cêleka ciwan	AMAR.AB
Cendek	UZUŞA.BA
Cêr	DUG.DU.UŞ.SA
Cêr	DUG ^{HAB} .HAB
Cerde	ÊRIN ^{MEŞ} .SA.GAZ
Cêrê avcehê (bîra)	DUG ^{MUB}
Ces	NA ^{IM} .BABAR
Cêwî	MAŞ.TAB.BA
Cêwrikê seg	UR.TUR
Cî, cih	KI
Cîgir	EN.ÊN.TAR
Cîgir	LU ^{SUKKAL}
Cih	KI.GUB
Cihan	KIŞ
Cihê kawilî	URU ^{DU}
Cihnişîn (xanî,mal)	URU.BAD
Cil û berg	KIN.TÎ (ên dêrindêza olî)
Cil û bergên mezin	TUG.GAL
Cil	GU.Ê/A

Cilên ketenî	TUGGADA
Cilên şevîni	TUGŞA.NA
Cin	GALLA ^{YAN} (Cinên dirinde yên Diyarê Miriyan.)
Cirît	NÎG.GÎD.DA
Cirnê serşokê	URUDU ^{NÎG.SU.LULT.HA}
Civîn	UKKIN
Co, cuh	PA
Conega	AMAR.MAH (Cureyekî conegayan.)
Conega	GU.MAH
Conega	GU.NÎTA
Cotkar	LU ^{ENGAR}
Cûmker (jin)	MUNUSUŞ.BAR
Cûmker (mêr)	LU ^{BAR.DUL}
Cûmker (mêr)	LU ^{UŞ.BAR}
Cureyekî caw	TUGGUZ.ZA
Cureyekî cilan	TUG.PAD
Cureyekî cilan	TUGZA.HUM
Cureyekî kemberan	TUGE.ÎB.ZAG.TAR
Cureyekî stranan	ALLARÎ
Cutin	AL.GAZ
Çadir	GIŞZA.LAM.GAR
Çak	SIG
Çak	SIG-ÎN
Çakuç	GIŞNÎG.GUL (alaveke ku dişibihê çakûç)
Çar (4) hêjmar	LIMMU
Çaterê	KA.GÎR.KASKAL
Çav(an)	IGI ^{HIA}
Çavdêr	LU ^{NÎ.ZU}
Çavdêr	UGULA
Çavdêrê çekên giran	UGULA.UKU.UŞ.ŞAE.NE
Çavdêrî	IGILÂ
Çavkaniya avê	^D KASKAL.KUR
Çawa	GIM/AN
Çê	DUG.GA
Çê	SIG
Çê	SIG.ÎN
Çêlek	^{GU} AB

Çêleka xwedîkiri	GUAB.NÎGA
Çelemeşk	KUŞ.LA
Çêlika balindeyan	AMAR.MUŞEN
Çem	ÎD
Çem	PU
Çemê biçûk	ÎD.TUR
Çemê Dîcleyê	ÎDIDIGNA
Çep	GUB
Çerm	KUŞ
Çerm	KUŞNÎG.BAR
Çermê spî/reş ê bizinê	KUS.UZ.BABBAR/GE
Çermê xam	KUŞDUH. ŞU (Cureyekî çerman)
Çerxe	GIŞUMBIN
Çewal	KUŞA.GA.LA (Çewalê ku ji post hatibe çêkirin)
Çil (40) hêjmar	NIMIN
Çilmêre	GIŞSAG.KUL
Çîmen	U
Çîna kêmpaye	EGIR ^{TIRTIM}
Çira	DUGIZI.GAR
Çirav	SUG
Çirav, neyistan	AMBAR
Çît	AMAŞ
Çît	E.KISIM.?A.MAŞ (Nîşaneyê "?" tê wateya ku ev tîp a li vir nehatiye xwendin)
Çivîk	MUŞEN
Çiya	HUR.SAG
Çiya	KUR (Wateya yekemîn çiya ye. Di heman demê de navlêkeke Diyarê Mîriyan e.)
Çolter	A.GAR
Çolter	LÎL
Çoxîn	KISRAH
Çû(yî)n	DU
Çûna ava ya rojê	GIŞŞU.A(D)UTU

D

Dabînîbûyîn	ZAH
Dad	NÎG.SI.SÂ
Dadgeh	DI
Dadî	NÎG.SI.SÂ
Dahola biçûk	UB
Dapîr	AMA.AMA
Daqultîn	GU.GAR
Dara belalûkê	GIŞMA.NU
Dara bîkê	GIŞŞA.KAL
Dara ebenosê	GIŞES
Dara erzê	HAŞUR (Cureyekî sedarê)
Dara hejîrê	GIŞ PEŞ
Dara hinarê	GIŞNU.UR.MA
Dara kîferî	GIŞSINIG
Dara mişmişê [?]	GIŞHAŞHUR.KUR.RA
Dara selwa yê	GIŞŞU.UR.MÎN
Dara sêvê	GIŞHAŞHUR
Darcêwî	GIŞU.GÎR.LAGAB
Darêjeya paxir	URUDU.PAD
Darêjeya madenî	PAD
Daristan	GIŞTIR
Darqesp	GIŞGISIMMAR
Darvan	LU ^N NAGAR
Darvan	LU ^N NAGAR.GIŞ
Darxurme	GIŞGISIMMAR
Das	URUDUŞU.KIN
Das	KIN.GAL.ZABAR (a mezin a ji tûncê)
Das (a mezin)	URUDUKIN ^{GAL}
Dayika yezdanan	MUNUS ^{AMA.DINGIR.} LIM
Dayîk	MUNUS ^{AMA}
Dayîk	MUNUS ^{AMA.MUNUS}
Dayîka min a xoşewîst	AMA.DUA.GA.LA
Dayîn	SUM
Deh hezar	SIG (10 000 hêjmar)
Dehşikê nêr	DUR ^{UR}

Dema ku bi...	BAD.BAD.AN
Dema ku bû	GIM/AN
Depo	Ê.A.BU ^{US} Î
Depo	Ê.KIŞIB
Depo	ÊSAG
Depokirin	ÊSAG
Deq	DUB
Deqa kêlikî	GIŞLE.U
Deqa gilî ya dirêj [?]	IM.GID.DA
Deqên kêlikî	GIŞ.HUR
Dera erz	GIŞEREN
Derav	^D KASKAL.KUR
Derav	PA
Derence	GIŞKUN
Dergevan	LUNI. DUH
Dergevan	GIŞKA.GAL (Dergevanên deriyê ku bi kuçikan tê parastin.)
Dergevan	LU ^{GIŞ}
Deriyê bajaran	GIŞKA.GAL
Deriyê malê	KI.LAM
Deriyê mezin	GIŞKA.GAL
Derî	GIŞIG
Derî	KÂ
Derî	KI.LAM
Derketin, derkete	Ê ^A
Derya	A.AB.BA
Derya	ABZU
Derzî	URUDU ^{ZI} .KIN.BAR
Desmala destan	GADA ^{ŞA}
Dest	ŞU
Destan	SÎR
Destegul	GILIM
Destegula mêweyan	GILIM. GURUN
Desthiladar	DI. KU
Desthilatdar	LUNUN
Desthilatdara jin	MUNUS ^{BAD}
Desthilatdarî	NAM. NUN. NA
Destmal	GADA ^{ŞA}

Dev (endamê ten)	UZUKA
Devsa haletê cot	AB.SÎN
Dewar	GU
Dewara cot	GU.APIN.LÂ
Dewara dermale	GU.NÎGA
Dewara qelew	GU.NÎGA
Dewara serjêkirinê	GU.GAZ
Dewlemendî	NÎG.TURU
Dewsa gîsin	AB.SÎN
Dexl	ŞE
Dexl	ŞEŞ(cureyekî dexlê ku hîņ ne hatiye nasandin.)
Dêax	KÎ
Dêm	TE
Dêrindêza biharê	EZEN.DI.ŞI
Dêrindêza qurbanê	SÎSKUR
Di dahatuyê de	EGIR.U.MI
Di dest de mayîn	DIRI
Dibihîzim	GEŞTU.AŞ.MÎ
Dibistan	E.DUB.BA.A
Dibîne	IGI.ZI
Difin	UZUKIR
Dijmin	LUKUR(LU)KUR.KUR
Dil	UZUŞA
Dilêrî	LU.NA.TAR
Dimire	BA.UŞ
Dingir [so.]	DINGIR (Yezdan[î], determinatîfa ku tê pêşiya navên yezdanan.)
Diran	ZU
Diranê filê	AM.SI.ZUG.
Diranfil	AM.SI.ZUG.
Diranfil	ZU AM.SI
Dirêj	GÎD/DA
Dirêsim	SIG
Diyar (erd.)	KUR
Diyarê miriyan	GANZÎR
Diyariya dîlanê	NÎG.MÎ.MUNUS.US.ŞA
Diyarî	IGI.DU ^{LIŞA}

Diyarî	NÎG.BA
Diz	^{LU} NÎ.ZU
Dizîn	GUL
Dil, (dilê şer)	^{LU} NAM.RA (Kesê/a ku girêdayî kesekî/ê be.)
Dila jin	GÊME
Dîlalama [so.]	DÎLALAMA (Îlankerê Nivîseka Zagonan. Ev nivîsek di kolanên nêzî Bexdayê, li herema Harmalê hatine dîtin. Ev kes Desthilatdarekî Eşnunnayê ye. Aşnunna; navê Bajaredewletekî li bakurê Somerê ye. Ev bajar di destpêka hezarsala duyemîn a Berî Zayînê de bi pêşkêtiye.)
Dilê cengê	ŞU.DAB.BU
Dilmun [so.]	DÎLMUN (Ji hêla Someriyên ve welatekî ku wekî bihiştê hayite hizirkirin. Cihê vî bajarî hîn ne diyar e.)
Dîmgad-abzu [so.]	DÎMGAD.ABZU (Perestgeheke li sînorê başur ê Somerê.)
Dîn	^{LU} LIL
Dîrek	GIŞ.MAH.
Dîrek	GIŞ.UR
Dîsa	EGIR.
Dîtin	IGI
Dîtin	KAR
Dîwarê parastinê	KI.SÂ
^D liş [so.]	^D LIŞ (şeweyê nivîsa ji bo xwedawend ÎŞTAR)
^D mu [so.]	^D MU (Determînatîfa ku tê pêşiya navê stêran.)
^D mul [so.]	^D MUL (Navê kevirekî ku di şeklê stêrê de ye.)
Dohn	Î
Dohnê berazan	Î.ŞAH
Dohnê kunciyan	Î.GIŞ
Dohnê mîhan	^{UZU} Î.UDU
Dohnê rîwekî/ajalî	^{UZU} Î

Dohnê sivik û yê herî bîhnxweş	Î.SAG.DUG.GA
Dohnên bîhnxweş û sivik	Î.DUG.GA
Dohnkirin	Î
Doqik	GIŞSAG.GUL
Dordî	IM.KUN
Dot	DUMU.MUNES
Doz	DI
Doza mafdariyê	DI
Dozbar	EN.DI.NI (fermandarê dadî)
Dozgera jin	GASAN
Dozgera min	GAŞAN.IA
Du (2) hêjmar	MIN
Du saet	DANNA
Dubban [so.]	DUBBAN (Qamîşê di mezinahiya de- viyê de.)
DugGALl. GiIR [so.]	DUGGAL.GIR (Ji heriya sohtî firaqek)
Duku [so.]	DUKU (Jûra yezdanan a afirandinê.)
Dumuzî [so.]	DUMUZÎ (Di Tewradê de Temmuz e; desthiladarê yekem ê ku bi dêrindêza pîroz a zewacê bi xwedawend Înanna re zewiciye. Keyan-Şivanê Urukê.)
Dupêyitî	GUB
Dupişk	GÎR. TAB
Duristî	ZAG.NA.TAR
Dustan	GIR(Berhema ji heriya sohtî)
Dustan	GUN.NI
Dustan	UDUN
Dustana xelûzê	URUDUGUNNI.DU.DU
Duv	UZUKUN
Dûrketin	BAD
Dûrxistin	BAD

E-Ê

Eanna [so.]	EANNA (Perestgeha Înanna ya ku li Urukê ye. Wateya peyvê "Mala An" e.)
Eannatum [so.]	EANNATUM (Navê kesekî ku demek kin desthilatdarî li tevahiya Somerê kiri ye.)
Eciqandin	AL.GAZ
Edubba [so.]	EDUBBA (Mala deqan. Navlêka ku ji bo dibistan an jî akademiyên Somerî hatiye bikaranîn.)
Efra	GÊŞPU
Efsûn	ÊN
Efsûn	UH
Efsûnker	LUÎŞIB.SAG
Eger, ger	BAD.BAD.AN
Egîd	UR.SAG
Egîdî	LU.NA.TAR
Ekişnugal [so.]	EKÎŞNUGAL (Perestgeha xwedawenda heyvê ya Nanna Sînê ya ku li Urê ye.)
Ekur [so.]	EKUR (Perestgeha Enlîl ya ku li Nîp-purê ye. Qada herî pîroz a Somerê ye.)
Elam [so.]	ELAM (Welatê li rojhilatê Somerê. Somerî û Elamî seraqet pev çûne.)
Emeş [so.]	EMEŞ (Serkêşê nîqaşa di navbera Havîn û zivistanê de.)
Emir (ferman)	A.AG.GA
Emuş [so.]	EMUŞ (Perestgeha Dumûzî ya li Badtî-bîrayê.)
En [so.]	EN (Serkeşîş an jî serkeşej...î. Lîderê ruhanî yê perestgehê. Bi çêdibiyek Mezin, li Gîpara ku dêrindêza pîroz a zewacê lê di hate lidarxistin dinişt.)
En heduanna [so.]	EN HEDUANNA (Keça Sargonê Mezin. Wekî serkeşejin tayînî bajarê Urê bû

	ye. Bi çêdibiyek mezin çend berhemên wêjeyî nivîsandin e.)
Enakallî [so.]	ENAKALLÎ (Ensiyê Ummayê. Bi Eannatumê Lagaşî re peyman li dar xistiye.)
Encama wê	EGIR.ÎZ.ZÎ.ÎŞ
Endamekî ten	UZUKA.DU
Enî	SAG.KI
Enînnu [so.]	ENÎNNU (Perestgeha Nîngîrsuya li Lagaşê. Ji hêla Budea ve hatiye selihandin û nûjenkirin.)
Enkî [so.]	ENKÎ (Zana, yezdanê çem û deryayan. Cihê perestina bi wî; mala Deryayê ya li Erîduyê ye.)
Enkîdu [so.]	ENKÎDU (Xulamê Gilgamêş û rêhevalê wî.)
Enkîmdu [so.]	ENKÎMDU (Ji bo Înanna cotkarê ku bûye keşîşe Dumûziyê Şivan.)
Enlîl [so.]	ENLÎL (Seryezdanê penteona Someran. Wateya peyvê; Begê Hewayê ye. Cihê perestina bi wî; Nîppur û perestgeha Ekurê ya li Nîppurê ye.)
Enmebarggesî [so.]	ENMEBARGGESÎ (Bavê Agga û destlihatdarê dawî yê xanedana yekem a Kîşê.)
Enmerker [so.]	ENMERKER (Desthilatdarê Xanedana yekem a Kîşê. Bi desteser kirina Arattayê namûwer e.)
Ensag [so.]	ENSAG (Yezdanê parêzêr yê Dilmûnê.)
Ensî [so.]	ENSÎ (Navlêka Somerî ku ji bo rêvebirê bajarekî tê bikaranîn. Car caran bi qasî keyanan bi hêz bûne. Bi Akadî; Îşakkul e.)
Ensuhkeşdanna [so.]	ENSUHKEŞDANNA (Begê Arattayê. Bi Enmerkar re ketiyê şertê ku "Înanna herî zêde ji wî hez dike" de û ev şert winda kiriye.)
Entemena [so.]	ENTEMENA (Kurê Enannatum û xwarzayê Eannatum e.)

Er.er ^{sar} [so.]	ER.ER ^{SAR} (Rîwekeka bi dirî.)
Erd û asîman	AN.KÎ
Ereşkîgal [so.]	EREŞKÎGAL (Keybanûya Jêra Mezin. Xwendawenda berpirsîyar a diyarê mi-riyan.)
Erîdu [so.]	ERÎDU (Bajerekî li başurê Somerê. Yez-danên wê yê parêzer En e.)
Eşeş [so.]	EŞEŞ (Cejneke olî ku di derbarê şeweyê pîrozkirina wê de agahî pir kê m in.)
Eşkere	DUH.ŞÎ
Evor (miha kovî)	UDU.KUR.RA
Ew (Cînavk)	BI.AŞ
Ew î	BI.UN
Eylo	MUŞENTÎ
Ez (Cînavk)	GÂ.E
Ezîz	DUG.GA
Ê [so.]	Ê (Determînatîfa ku avahiyê nişane dike.)
Êrîş	ZI
Êtûn	DUAIM.SUNÎGRIN.NA
Êtûn	UDUN

Fêdedarî	ZAG.NA.TAR
Fedî	ŞÎR
Fereh	DAGAL
Ferehî	DAGAL
Ferman	A.AG.GA
Fermandarê artêşê	NIMGIR. ERÎN ^{MES}
Fermandarê cihê çavdêranê	EN.MAD.GALA.TI
Fermandarê dadî	EN.DI.NI
Ferxik	AMAR.MUŞEN
Firaq	DUG (Determînatîfa ku tê pêşiya navên firaqan.)
Firaq	GIŞDUG.GAN
Firaq	DUG KA.GAG (Firaqa ku ji avcehê dagirtî)
Firaq	DUG/URUDU LAHTA (Firaqa avcehê.)
Firaq	DUGKAB.KA.DU
Firaq	DUGUBUR (Firaqa di dirûvê sîngê de.)
Firaq	GU ^N NAG.NAG
Firaq	GIŞŞU.NAG.GU (a ku xwarin tê de tê xwarin an jî vexwurek tê de tene vexwarin.)
Firaq	URUDUŞE.NAGA (a serşokê ya ku ji paxir hatiye çêkirin.)
Firaq	ŞAGAN (Cureyekî firaqan)
Firaq (firaqek)	KIN.DUGU.GA
Firaq	KA.GAG ^A (Firaqeke ji avceha ne çê dagirtî.)
Firaqa deqan	GIŞDUB.ŞE
Firaqa dêrîndêza olî	DUGA.DA.GUR
Firaqa dirêj û mezin	GIŞBUGIN (Ji bo şilemeniyê)
Firaqa kultê	GIŞŞEN
Firaqa mezin	GIŞBUGIN.TUR (Ji bo şilemeniyê)
Firaqa tewqeyî	DUGDÎLI
Firaqa tewqeyî.	GIŞDÎLI

Fıraqa vexurkê	URUDU.NAG
Fîraqa vexwurkê	URUDUNAG
Fıraqek	DUGHAR.SU.ŞA
Firin	UDUN
Firin	DUAİM.SU ^{Nİ} GRIN.NA
Firinvan	Ê ^{LU} .NINDA.DU.DU
Fisteq	GIŞLAM.GAL
Fisteq (cureyek)	GU ^{LAM} .HAL

Ga	GU. NÎTA
Gada [so.]	GADA (Determinatîfa poşîneyan.)
Gakovî	^{GU} AM
Gal. Zu [so.]	GAL.ZU (firaqek)
Gamêş	GU.MAH
Gamêş	GU.NÎTA
Gamgam [so.]	GAMGAM (Cureyekî balîndeyan ku hîn nehatiye nasîn.)
Gana-ugîgga [so.]	GANA.UGÎGGA (Qada ku şerê di navbera Enannatum û Ur Lumma de bûyer daye.)
Ganun [so.]	GANUN (Jûra raketinê ya Yezdanê Rojê Utu.)
Gavan	^{LU} SIPA.GU
Gavan	UTUL
Gavanê hespan	^{LU} SIPA.ANŞE.KUR.RA
Gavanê yezdan	^{LU} SIPA.GU.DINGIR
Gayê cot	AMA.APIN.LA (Golîkê ku pê cot tê kirin)
Gayê mezin ê asîmanan	GUGALANNA
Gayekî kovî	^{GU} AM
Ga-zilam	^{LU} U.HUB
Geç	^{NA} IM.BABAR
Gel	^{LU} MEŞ
Gel	UN.MEŞ
Gem	^{KU} ŞKIR.TAB
Gelawêj	^{MUD} UD.ZAL.LE
Gemarî	SAHAR
Genimê sorik	ZÎZ
Ger, dema ku	DIŞ
Ger, eger	BAD.BAD.AN
Gerdenî	HAR.GU
Gerdenî	^{GI} ŞSI.GAR
Gerdeniya zîvî	SI.GAR.KU.BABBAR
Gergung	^{GI} ŞSI.GAR
Gergung	^{GI} ŞŞUDUN

Germesîr	SED
Geştînanna [so.]	GEŞTÎNANNA (Xwişka Dumuzî ya fedakar.)
Gewende	HUB ^{HIA.LU} HUB.BI
Gewrerê	KASKAL.GAL
Geyayê berrî	ZA.AH.LI
Gi [so.]	(Determinatîfa peyvên di derbarê qamişê de.)
Gîguna [so.]	GÎGUNA (Di perestgehê Somer de qadên herî pîroz. Di heman demê de navê perestgeha Înannayê ya li Zabalamê ye.)
Gihaştin	KAR
Gil	DUB
Gil	IM
Gilç	GIŞGAG
Gilç	URUDUGAG
Gilgamêş [so.]	GILGAMIŞ (Desthilatdarê Xanedana Yekemîn a Urukê.)
Gilgamêş [so.]	GILGAMIŞ (Lehengekî giring ê Somerî ye.)
Gilim [so.]	GILIM (Bi destegûlan xemilandin)
Gîpar [so.]	GÎPAR (Di nava perestgehê de qada ji bo nişîna En.)
Gîr [so.]	GÎR (Çêdibiye ku şîn girtina keçekê bênav a ciwan ji bo mirina "qasidekî")
Giranî	KI.LÂ
Giraniya wî/ê	KI.LÂ.BI
Giraniyeke di dirûvê	eylo de KI.LA.TI
Giraniyeke ji kevir	KI.LÂ.NA
Girê ji kawilan	GU.BAL
Girêdan	KEŞDA
Girêdan	LAL
Girêk	URUDUŞER.ŞER
Girêklêxistî	KEŞDA
Girik	SUR
Giring	DUGUD
Girs	GUR.RA

Gîrsu [so.]	GÎRSU (Heremek ji heremên Bajare-dewleta Lagaşê.)
Girtîgeh	Ê.EN.NU.UN
Girtîgeh	Ê.KI.LI
Girtin	DIB
Giş [so.]	GIŞ (Determînatîfa ku tê pêşiya peyvên di derbarê hêmanên kêlikînî û darîniyê de.)
Giya	KISIM (Cureyekî giya)
Giya	U
Giyanewerî	TI
Golik	^{GUT} AMAR
Golikê ber şîr	^{GUT} AMAR
Gorî, qurbanî	BAL
Gorîgeh	^{GIŞ} ZAG.GAR.RA (cihê ku gorî lê tê kirin)
Gorîkirin	GAZ
Goristan	GANZÎR
Goşt (hêmanê ten)	UZU
Goştav	TU.A.ZU
Goştê kergoyê	^{UZU} EDIN.NA
Goştê sorkirî	^{UZU} KA.NE/ ^{UZU} KA.NE.SEG
Goştperê (cenîn)	^{UZU} ŞA. BA
Gu [so.]	GU (Determînatîfa pêyvên di derbarê ajalên bi qiloç de.)
Gudea [so.]	GUDEA (Ensiyê oldar yê Lagaşê. Enî-nuyê ji nû ve ava kiriye.)
Guedîna [so.]	GUEDÎNNA (Herema li bakurê Lagaşê. Ummayîyan xwestine ku vê heremê bi-dest bixin.)
Gug [so.]	GUG (Cureyekî ajalan ku hîn ne hatiye nasîn.)
Gug [so.]	GUG (Mêweyek [?])
Gugalanna [so.]	Hevserê Ereşkîgalê
Guh	^{UZU} GEŞTU
Guhar	HUB.BI
Guhdar bikin	GEŞTU.TÊN
Guhdarî dikim	GEŞTU.AŞ.MÎ
Guhdarkirin	GEŞTU.AR

Guhertin	BAL
Guhîj	GIŞŞENNUR
Gumgum	DUGZA.HUM
Gun. An [so.]	GUN.AN (Têgeheke kehanetê.)
Guncaw	SIG
Guncaw (alî)	ZAG.SAG
Gumgum	DUGHAB.HAB
Gûnî	GUN.A
Gur	UR.BAR.RA
Gur [so.]	GUR ("Kor" yekaneya pîvanê ku ji bo pîvana mêweyên libane û bi av dihate bikaranîn.)
Gur [so.]	GUR (Pîvana qebareyê ku yeksanî 144 kûlînî ye.)
Gurcîk	UZUÊLLAG
Gur-zîlam	LUUR.BAR.RA (di dêrindêzan de)
Guşiyê tirî	GIŞGESTIN.KÂ.RA.A.AN
Gustilî	ŞU.GUR
Gutî [so.]	GUTÎ (Neteweyê rojhilatî û çiyayî, ku di dawiya hezar salan duyemîn a berî zayinê de li Somerê bûne desthilatdar.)

H

Hammurabî [so.]	HAMMURABÎ (Desthilatdarê Babilê yê ku bi zagonên xwe namuwer e.)
Harmal [so.]	HARMAL (Li rojhilatê Bexdayê niştecihekê biçûk ku tevî Pirtûka Zagonan a Eşnunna gelek deqên din lê hatine bi-destxistin.)
Hasinê reş	AN.BAR.GE
Havîn	BURU (demsala çinînê)
Hawêrde	AL.DI.RÎ.GA ^{MUŞEN}
Hawin	GIŞKÂ.GIS
Heban	KUŞA.GA.LA
Hehecik	MUŞENSIM
Hecîreşk	MUŞENSIM
Hefsar	KUŞKIR.TAB
Hefsarê kerê	KUŞKIR.TAB.ANSE
Heft (7) hêjmar	IMIN
Heftstêrk	DIIMIN.IMIN.BI (komestêr)
Hejar	LU ^U MAŞDA
Hêjmar	SÎD
Hemalê avê	SAG. ÎL. LA
Hemalê avê (mêr)	LU ^A .ÎL ^{LA}
Hember	IGI.AN.DA
Hemotît	NAKA.GI.NA
Hempaye	GAB.A.RI
Hemû	DU.A.BI
Hemû bi hev re	ŞU.NIGIN
Hendursag [so.]	HENDURSAG (Wezîrê xwedawend Nanşeyê ye.)
Heq	DI
Heqîb	KUŞDUG.GAN
Heqîq	GUG (an jî keviyekî din)
Her yekî (daçek)	TA
Herem	NAM

Herî	IM.KUN
Herî, çamûr	IM
Hêrs	TUKU.TUKU
Hesan	NAGGA
Hesin	AN.BAR
Hêşînahiya pêşî	GIŞ.U.SAR (di biharê de)
Hesinkar	^{LU} SIMUG.A
Hesinkar (mêr)	^{LU} AN.BAR.DÎM.DÎM
Hesîr	AD.KID
Hesîrker (mêr)	^{LU} AD.KID
Heşt (8) hêjmar	USSU
Hestem	^{NA} ZU
Hestî	^{UZU} GÎR.PAD.DU
Hestû	^{UZU} GÎR.PAD.DU
Hestuyê qeydikê	ZI
Hevser-a (jin)	DAM
Hevpar	^{LU} HA.LA
Hevser (jin)	NÎTA
Hêwî, şil	DUR
Heya [so.]	HEYA (Hevserê xwedawend NÎDABA yê)
Heye	Î.GÂL
Heyîn	Î.GÂL
Heyva nû	ITU.GIBIL
Heyvgirî	AN.GE
Hêz	A.A.TEŞ
Hêz	A.A
Hêz	ÊRIN ^{MEŞ} .
Hêz	GÊŞPU
Hêzdar, bihêz	NIR.GÂL
Hêzdarî	KAL
Hêzên alîkar	^{LU} ^{MEŞ} NA.RA.RI (Ji bo leşkerîyê.)
Hi.a [so.]	HIA (Determînatîfa pirjimariyê.)
Hikim	DI.KU
Hilata rojê	Ê.A ^D .UTU
Hilberînêrê/a avcehê	^{LU} / ^{MUNUS} KURUN.NA
Hîle	HUL
Hilû	SIG
Hinarik	TE

Hinav	UZUŞA.BA
Hindaze	KUS
Hengiv	LÂL
Hirî	SÎG
Hiriya sipî	SIG.UZ.BABBAR.GE
Hiriya sor	SÎG.SA
Hisdikim	GEŞTU.AŞ.MÎ
Hişk	HAD.DU/A
Hîssedar	^{LU} H.A.LA
Huluppu [so.]	HULUPPU (Cureyekî daran ku hîn ne hatiye nasîn.)
Hûndir	UZUŞA
Hundirê ten	UZUŞA.BA
Hur.sag [so.]	HUR.SAG (Determinatîfa peyvên di derbarê çiyê de.)
Hursag [so.]	HURSAG ("Welatê Çiyayî" li rojhilatê Somerê navê heremekê. Ji hêla Yezdan NÎNURTA ve wiha hatiye binavkirin.)
Huwawa [so.]	HUWAWA (Cinawirê ku darên erzê (Sedar) yên li diyarê zindiyan diparêze. Ji hêla Gilgamêş û Enkîdu ve hatiye kuştin.)

I-I

Im [so.]	IM (Determînatîfa di derbarê navdêrên ku ji herî an jî gilê hatine çêkirin de.)
Im.si.sâ [so.]	IM.SI.SÂ (bayê bakurî, bakur. (ev peyv hêjayî liserxebatê ye. Someriyên ku başûrê Mezopotamya yê niştecih bûn, ji bakûrê xwe re peyva KUR bikardianîn. Peyva KUR di Somerî de tê wateya diyarê jorîn, diyarê çiyayî û bakur. Peyva kurdî BAKUR bi heman feraset û têgişitinê hatiye pê. Gelo çima kurdên ku li bakurê Someran niştecih bûn, (ku bakurê welatê Someran dibê başûrê welatê kurdan) navlêka "bakur" bika-ranîne)
Itu ^{kam} [so.]	ITU ^{KAM} (Determînatîfa di derbarê navdêrên mehan de.)
Îbbî.sîn [so.]	ÎBBÎ.SÎN (desthilatdarê dawî yê xanedana sêyemîn a Urê. Ji hêla Elamiyan ve dîl hatiye girtin.)
Îd [so.]	ÎD (Determînatîfa peyvên di derbarê çem û rûbaran de.)
Îddîn.dogan [so.]	ÎDDÎN.DOGAN (Desthiladarê sêyemîn ê Xenadema Sêyem ya Îsînê ku piştirîna xanedana Sêyem ya URê hatiye. Pêmayîna belgeyêke ji serdema wî ji bo ravekirina Dêrindêza Zewacê ya Pîroz xwedî giringiyek mezin e.)
Îdnun [so.]	ÎDNUN (Li başûrê somerê jênalek.)
Iku/lî [so.]	IKU/LÎ (Di wergiriya Iku de.)
Îl [so.]	ÎL (Ensiyekî Ummayê.)
Îldag [so.]	ÎLDAG (Cureyekî daran ku hîn nehatiye nasîn.)
Îltîfat	SIG.TAR

Înanna [so.]	ÎNANNA (xwedawenda, evîn, derametdarî û fêrkînê. Xwedawenda parêzer a bajarê Urukê û serkêşa dêrindêza zewacê ya pîroz e. Wateya peyvê; Keybanuya Asiman e. Di zimanê Samî de; ÎŞTAR)
Îrîna [so.]	ÎRÎNA (Cureyekî daran ku hîn nehatiye nasîn.)
Îsîmud [so.]	ÎSÎMUD (Wezîrê Enkî ye.)
Îsîn [so.]	ÎSÎN (peytexta Somerê ya ku piştî hilweşîna xanedana sêyem a Ûrê.)
Îşîp [so.]	ÎŞÎP (Keşayekî parzûn/pakkirinê)
Îşkur [so.]	ÎŞKUR (Yezdanê ku ji barînê berpirsiyar e.)
Îşme.dogan [so.]	ÎŞME.DOGAN (Kurê rizgarkerê Nîp-purê, ê bi navê Îddin Dogan e.)

J

Jan	SES
Jêbûn	^{GIS} GEŞPU (Jêbûna endamekî tenê mirovan ê wekî mil, dest, ling.)
Ji aliyê çepê ve	GUB/LA.AZ
Ji bilî	GUR
Ji hêza xwe	ÎŞ.TU.NÎTE.ÎA
Ji niha û pê de	EGIR
Ji niha û pê de	EGIR.ŞU.ŞU
Ji piya rawestîn	GUB
Ji vê we...	ŞA ^{BA}
Ji wê ve	ŞA ^{BA}
Ji...	DA
Ji... Ve (daçek)	TA
Ji...ve	DA
Jibermayîn	DIRI
Jiholêrabûn	ZAH
Jimartin	SÎD
Jin	NÎTA
Jina ciwan	^{MUNUS} LI.SIKIL
Jina giştî (qûzder)	^{MUNUS} KAR.KID
Jina kal	^{MUNUS} ŞU.GI
Jinkeşa	NIN. DINGIR
Jixwe	ÎŞ.TU.NÎTE.ÎA
Jiyan	TI
Jûra cilan	Ê.GU.E.A
Jûra gencîneyê	Ê.KIŞIB
Jûra hundirîn a yezdan	Ê.ŞÂ.DINGIR ^{LIM}
Jûra xwepoşînê	Ê.GU.E.A

K

Ka	IN.NU ^{DA}
Kâ.gal	KÂ.GAL (di zimanê Babîlî de...)
Kabta [so.]	KABTA (Yezdanê di radeya duyemîn de -kêmpaye. Ji qewareya xiştan berpirsiyar e.)
Kadîn	Ê.IN.NU.DA
Kadîn	ÊSAG
Kahîn	^{LU} HAL
Kahîn	^{LU} IGI.DU
Kahîn	^{LU} IGI.MUŞEN
Kalan, kalanê xencerê	^{TUG} E.ÎB.GÎR (Ji bo kalanê xencerê kember)
Kalatur [so.]	KALATUR (Alîgirekî xwedawend Înannayê. Heyîneya zayendnêtar e. Li Diyarê Miriyan ji bo nûvejîna Înannayê pêk bîne ji hêla Enkî ve hatiye afirandin.)
Kalîte	SIG.TAR
Kam [so.]	KAM (Determînatîfeke ku piştî hêjmaran tê. Bi piranî ji bo rêzîniya wan tê bi karanîn; wekî yekem, duyem...)
Kanî	BE
Kanî	^D KASKAL.KUR
Kanî	PU
Karê agir	INIM.RI (Peyv bi peyv wate; karê agir.)
Kargeh	Ê ^{GIŞ} .KIN.TI
Karik, kehrik	MÂŞ.TUR
Karker	LU.KIN
Karkerê madenê	^{LU} TIBIRA
Karmend	^{LU} ZABAR.DAB (peywirdarê ku firaqeke ji mefreqê hildigire)
Karmendê serayê	LU.SAG
Karu [so.]	KARU (Pîvana qebareyê ku yeksanî 360 kûlînî ye.)

Kase	ŞAB
Kavir	SILA.SÎG.MUNUS
Keç	DUMU.MUNES
Keçîn	MUNUS ^{LI} .SIKIL
Kehanet	IR ^{TAM/TUM}
Kehanet	SUD.LÎ (Têgaha kehanetê)
Kehaneta kiriyaran	KIN
Kek, kak	ŞEŞGAL (Di Edubbayê de alîkarê ma-moste ye.)
Kêl	NA ^{NA} .RU
Keleka biçûk	GIŞMÂ.TUR
Kelekvan	LU.GIŞMÂ
Keleş	ÊRIN ^{MEŞ} .SA.GAZ
Kemax	UZU ^{MAŞ} .GIM
Kember	TUG ^E .ÎB
Kember	TUG ^{ÎB} .LA
Kembera ji caw	TUG ^{ŞA} .GA.AN.DU
Kenar	NUNDUM
Kendav	NUNDUM
Kepçe	DUG ^{LU} .SÎLA.ŞU.DUHA
Kepçe	GIŞDÎLI
Ker	DUR ^{UR}
Kêr	GIŞ/URUDU ^{GÎR}
Ker (ajal)	AN.ŞE
Kerr	GESTU.NU.GAL (Kesê/a ku deng nake)
Kerika xurmeyê	GIŞU.HI.IN
Kêra beriyê	GÎR.LÎL
Kêrik	UMBIN ZABAR (Kêrika ku carina pey-wira mîxan digire ser xwe.)
Kes	NÎ.TE
Keş [so.]	KEŞ (Biraşarê Adabê)
Keşa	^{LU} SANGA
Keşa jin	MUNUS ^{SANGA}
Keşa	MAH (Peywirên wî nayên zanîn.)
Keşayê bi melhem	^{LU} GUDU
Keşayê nû	^{LU} SANGA.GIBIL
Kesayetiyê giring	^{LU} DUGUD
Kesê xwedî payeberziyê	^{LU} DUGUD

Kesê/a destegulan girê dide	^{LU} GILIM
Kesên biyanî	ÊRIN ^{MES} .SA.GAZ
Kesên ki.lamê	LU ^{MES} KI.LAM
Keşîş	LU SANGA
Kesk-zer	SIG.SIG
Keştî	GIŞMÂ
Keştîvan	LU.GIŞMÂ
Keten	GADA
Ketin	ŞUB
Kevan (tîrdank)	GIŞ/KUŞMÂ.URU.URUS
Kevçî	GIŞDÎLI
Kevin	LIBIR.RA
Kevin	SUMUN
Kevir	NA
Kevir	^{NA} ZALAG (Cureyekî kevir.)
Kevir	^{NA} ZA.GÎN.DURU (Cureyekî kevîr.)
Kevirê babîlê	^{NA} KÂ.DINGIR.RA
Kevirê kult(?)	^{NA} ZI.KIN
Kevirek	^{NA} TI (Kevirê jiyane.)
Kevirekî bûha	^{NA} NÎR
Kevirker,	^{LU} NAGAR.NA (Hostayê kevir.)
Kêvjâl	AL.LULA
Kevneşop	GARZA
Kevnezilam	^{LU} ŞU.GI
Kewa gozel	MUŞEN.HUR.RI
Kewara mêşên hengiv	Ê.NIM.LÂL
Kewoka biçûk	^{MUŞEN} TUR.TUR
Keyahoz	^{LU} NUN
Keyahozî	NAM. NUN. NA
Keybanû	^{MUNUS} BAD
Keybanû	MUNUS. LUGAL
Keykahoz	DUMU. LUGAL
Keyne	^{MUNUS} LI.SIKIL
Kezeb	IGI.BAR (Parçeyê kezebê.)
Kezeb	^{UZU} NÎG. GIG
Ki	KI (Di hin peyvên Somerî/Akadî de wekî determînatîfa navên diyar [welat]an hatiye bikaranîn.)

Kotî	SAHAR. ŞUB. BA
Ku [so.]	KU (Determinatîfa peyvên di derbare masiyan de.)
Kuars	DUH.ŞU.A
Kubatûm [so.]	KUBATUM (Lukurekî Şu Sin. Gerdênîya ku keyan diyarî wî kiribû li Urukê hate dîtin.)
Kuçik	GIR
Kuçik	GUN.NI
Kuçik	UR
Kuçik-zilam	^{LU} UR (Di dêrîndêzan de.)
Kudik (çêlikê beraz)	ŞAH.TUR
Kudika mê	ŞAH.TUR.MUNUS
Kûlah	^{TUG} KAR.ZI
Kulavê ji hiriyê	SÎG
Kulek	AN.ZA.GAR
Kuleka hewayê	^{GIŞ} KA.BAL (Ji bo ku hewayaya nav malê paqij bibe di banê malê de qûlek dihate vekirin. Vê qûlê bayê devre bi hewayaya hundirû diguhest.)
Kulî	BURU
Kulî	UH.ŞE (Kulîkêzên ku zerarê didin dextlê.)
Kulî.enlîl [so.]	KULÎ.ENLÎL (Pênaseke dostê Enlîl; Dumûzî.)
Kullab [so.]	KULLAB (Biraşarê Urukê.)
Kulm	GÊŞPU
Kult	GARZA
Kuncî	ŞEG. GIŞ.Î
Kur	DUMU
Kur	DUMU.NÎTA
Kur [so.]	KUR (Navlêkeke diyarê miriyan e.)
Kur [so.]	KUR (Determinatîfa peyvên di derbarê welatan de.)
Kurê keyan	DUMU.LUGAL
Kurgarna [so.]	KURGARNA (Alîgirê Înanna ku ew jî zayendnêtar e. Hevalbendê Kalatur e.)
Kursî	^{GIŞ} GÎR.GUB

Kursî	GIŞŞU. A
Kuş [so.]	KUŞ (Determinatîfa di derbarê navê alavên ku ji çerm hatine çêkirin.)
Kusî	NÎG. BUN. NA ^{KUG}
Kuştin	GAZ
Kusu [so.]	KUSU (Pênasîneke xwedawend Aş-nayê)
Kûwêt	URUDU NÎG. SU. LULT. HA

L

Lagaş [so.]	LAGAŞ (Li başurê Somerê bajarek. Di qadên wê yen fereh de kolanên şûn warnasiyê yên pir giring hatine kirin.)
Lahama [so.]	LAHAMA (Cureyek cinawirên deryayî.)
Lahar [so.]	LAHAR (Xwedawenda ajalên kedîkirî yên malê, xwişka Aşnana ku Xwedawenda dextlê ye.)
Lahar [so.]	LAHAR (Xwişka xwedawenda gamêşan AŞNA yê.)
Lamba	DUGIZI.GAR
Larak [so.]	LARAK (Peytextek Someran a beriya tofanê. Çêdibiyek pir mezin e ku nêzî Îsînê ye.)
Larsa [so.]	LARSA (Perestgeha sereke ya yezdanê rojê Utu. Di destpêka hezar sala duymîn a beriya zayînê de peytexta Somerê.)
Law	DUMU.NÎTA
Lawê min î xoşewist!	DUMU.DUG.GA.IA
Lawij	SÎR
Lawijan dixwînin	SÎR.RU
Lawijxwên (mêr)	LU SÎR
Lawikê hundir	LUKUS
Lawikê seraya zêrîn	LUKUŞ.GUŞKIN
Leheng	UR.SAG
Lehengî	LU.NA.TAR
Leopar	NIB
Leşkerên dijmin	ÊRIN ^{MESLU} KUR
Leşkerên peyade	ÊRIN ^{MES} GIB
Leşkerên sengerî	ÊRIN ^{MES} .KIN
Lêxistin	GAZ
Lêxistin	GUL
Lêxistin	RA
Li bin	GAM

l i jor	GAM
l i jor	AN.TA
l i jor	UGU
l i paş	EGIR
Lîlîs [so.]	LÎLÎS (Cureyekî daholan ku binê wê ji paxir e.)
Lîlith [so.]	Cureyekî cinan ên mê
Lîpît.îştar [so.]	LÎPÎT.ÎŞTAR (Desthilatdarê xanedana ÎSÎN ku beşeke mezin a pirtûka wî ya zagonan hatiye dîtîn.)
Livîn	GIŞGU.ZA.GID.DA
Lixab	KUŞKIR.TAB
Lû [so.]	LÛ (Determînatîfa peyvên di derbarê mêr/zilaman de.)
Lûbalag ^{di} [so.]	LÛBALAG ^{DI} (Amura mûzîkê.)
Ludîngîrrra [so.]	LUDÎNGÎRRRA (Kesê/a ku wekî nivîskarê/a helbesta dayîkê ya îdeal û çend şînameyan tê pejirandin.)
Lûgala [so.]	LÛGALA (kesê ku di ayînan de lawîjan dixwine.)
Lugalbanda [so.]	LUGALBANDA (Keyanê leheng yê serdema yekemîn a xanedana Urukê. Bi domana demê re wekî Yezdan hatiye pejirandin.)
Lugalzagessî [so.]	LUGALZAGESSÎ (Keyanê Ummayê. Vî keyanî Lagaş Urukayîna têk biriye û li hember Sargonê Mezin têk çuyî ye.)
Lûhul/u [so.]	LÛHUL/U (Di çîroka Appu de navek e.)
Lukur [so.]	LUKUR (Di dêrindêza zewaca pîroz de rahîbe an jî alîgireke Înanna ku karibe cigiriya xwedawendê bike.)
Lulal [so.]	LULAL (Yezdanekî Badtîbîrayê yê ku kurê Înannayê ye.)
Lûleya avê	GIŞŞEN
Lûleya avê	GIŞŞEN.KU.BABBAR (Lûleya ku bi zîv hatiye rûkirin)
Lumah [so.]	LUMAH (Keşeyekî giring. Peywirên wî hîn nayên zanîn.)

Mader	MUNUSAMA
Mader	MUNUSAMA.MUNUS
Maf	DI
Magan [so.]	MAGAN (Welatekî ku cihê wî Hîn ne diyar e. Çêdibî heye ku Misir be.)
Magî	^{LU} İŞIB.SAG
Magî	^{LU} MU
Mahû (beraza mê)	MUNUSŞAH.AL.LA
Mala deqan	Ê. DUB.BA.A
Mala deqên kêlikî	Ê ^{LU/MES} . DUB. SAR
Mala deqên kêlikî	Ê ^{LU/MES} .DUB.SAR.GIŞ
Mala hundirîn a pîroz	Ê.ŞA.KU.GA
Mala ji keviran	Ê. NA
Mala kevanan	Ê. ^{GIŞ} PAN
Mala keybanûyê	Ê.MUNUS.LUGAL
Mala moran	Ê.KIŞIB
Mala xwediye qurbanê	Ê.EN.SISKUR
Mala yezdan	Ê.DINGIR ^{LIM}
Mala yezdanê avê	ABZU
Malbat	MÂŞ
Malbata keyan	MAŞ.LUGAL
Malt	DIM
Maman	MUNUSŞA.AB.ZU
Manto	GU. Ê/A
Mar	MUŞ.ŞU.LU (Cureyekî mar.)
Mar (ajal)	MUŞ
Mar (bêr)	GIŞ/URUNUMAR
Marê navê keyan	MUŞ.ŞUM.LUGAL
Marê tifikê	MUŞ.GUNNÎ
Marekî bijehrî	MUŞ.ŞA.TUR
Marhaşî [so.]	MARHAŞÎ (Navê bajaredewletekê ye.)

Marleyîstok.	LU ^U MUŞ. LAH (ê/a ku maran di reqisîn.)
Marmarok	EME.DIR
Masa	GIŞ ^U BANŞUR
Maseya qurbanê	GIŞ ^U GAN. KAL
Maşgula [so.]	MAŞGULA (Yek ji şivanê Nîdaban.)
Maşgur [so.]	MAŞGUR (Cureyekî daran kû hîn ne hatiye nasîn.)
Masî	KU
Masîgir	LU ŞU.HA
Masûlke	UZU ^U SA
Mayî	ÎB.TAG
Me [so.]	ME (Zagon û rêbazên pîroz yên ku xwezayê li gorî afirandina wê tevdigerînin.)
Me dît	IGI.U.EN
Meh	ITU ^{KAM}
Meha dehemîn	ITU ^U AB.E.A
Meha dehemîn	ITU ^U ZIZ.A
Meha duyemîn	ITU ^U GU.SI.ŞA
Meha duyemîn	ITU ^U .II ^{KAM}
Meha nehemîn	ITU ^U GAN.GAN.E.A
Meha pêncemîn	ITU ^U NE.NE.GAR
Meha şeşemîn	ITU ^U KIN ^D ÎNANNA/DINNIN
Meha sêyemîn	ITU ^U .III ^{KAM}
Meha sêyemîn	ITU ^U SIG.A.
Meha yekemîn	ITU ^U BAR.ZAG.GAR
Meha yekemîn	ITU GIBIL
Meha yekemîn	ITU ^U .I ^{KAM}
Mehita ceh	BA.BA.ZA
Mehita maltê	DIM.ALGAZ
Melhemkirin	Î
Meluhha [so.]	MELUHHA (Welatekî ku cihê wî hîn ne diyar e. Çêdibî heye ku Hebeşistan be.)
Memik	UZU ^U UBUR
Memnun kirin	SED.NU
Mêr	LU ^U GURUŞ
Mêr	LU
Mêrane	LU.NÎ.LÎ
Mêranî	LU ^U GURUŞ.TAR

Mêranî	LU.NA.TAR
Merduk [so.]	MERDUK (Seryezdanê panteona Babîliyan.)
Mêrg	U.SAL
Mêrxas	LU.GEŞPU
Meş	KAŞ
Mes [so.]	MES (Cureyekî daran ku hîn ne hatiye nasîn.)
Meş [so.]	MEŞ (Determînatîfa pirjimariyê.)
Meş [so.]	MEŞ (Nîşaneyî pirjimariyê.)
Mêşa hengiv	NIM. LÂL
Meşale	GI.IZI.LÂ
Meselaya hiquqê	DI
Mesîlîm [so.]	MESÎLÎM (Desthilatdarê ku peywira kizîriyê di şerê di navbera Lagaş û Umma de derketiye, girtiye ser xwe.)
Meşk	KUŞ.A.GA.LA
Meşk	GIU. GIŞ.PISAN DUH. ŞU. A
Meşk	KUŞ.LA
Meslamtaea [so.]	MESLAMTAEA (Navlêkeke Nergal.)
Mêvanxane	Ê.NAP.TÂ.RÎ
Mêwe	GURUN
Mêweya darê	GIŞ.KÎN
Mewîj	GIŞ.GESTIN.HÂD.DU.A
Mewkî	KI.GUB
Mêx	GIŞ.SAG.KUL
Mexyaneger (jin)	LU/MUNUS KURUN.NA
Mey	GEŞTIN.NAG (Cureyekê meyê)
Mey û cehav (bîra)	GEŞTIN.KAS
Meya bi hengiv	GEŞTIN.LÂL
Meya freşa (taze)	GESTIN.GIBIL
Meya kevin	GESTIN.EM.ŞU
Meya kevin	GEŞTIN.LABIR.RA
Meya kevnasal	GEŞTIN.LABIR.RA
Meya parzunkirî ya şêrîn	GESTIN.DUG.GA
Meya şêrîn	GEŞTIN.KU
Meya sor	GEŞTIN.SA
Meyter	LU KUS.ANSE.KUR.RA

Meyxur	LU/MUNUSKURUN.NA
Mêyze kir	IGI.UL
Mezin	GAL
Mezin	MAH
Mêzîn	GIŞ. ÊRÎN
Mezina pêpêlkê	EN ^{GIŞ} .KUN
Mezinê welatekî	EN.KUR
Mîh (sewal)	UDU
Mîh û bizin (an)	USDUHA
Miha ku duvê wê mezin be	^{UDU} GUKKAL+KUN
Mîha qelew, dermale	UDU.NIGA
Mîkku [so.]	MÎKKU (Tişte, ango tişteki ku nayê nasîn û li diyarê miriyan, arjengiyek xistiye dilê Gilgamêş.)
Mil	GÊŞPU
Mîna [so.]	MÎNA (Yekaneya Pîvana graniyê ku nêzî 500 gramî ye.)
Mînak	GIŞ. HUR
Mirad	BUR
Mirî	BA.UŞ
Mirî	GIDIM
Mirin	UŞ
Mirin	NAMTAR
Mirov	DUMU. LU. U. LU
Mirov	UN
Mirov(an)	UN.MEŞ
Mîrov(an)	LU ^{MEŞ}
Mirovayeti	NAM. LU. U. LU
Mîrza	EN
Misîn	^{DUG} ZA.HUM
Mişk	PEŞ
Mişkê biçûk	PEŞ. TUR
Mohrdar	^{NA} KIŞIB
Mordar (mêr)	^{LU} BUR.GUL
Mukafatkirin	SÎD
Munus [so.]	MUNUS (Determînatîfa peyvên di derbarê jinê de.)
Muş [so.]	MUŞ (Determînatîfa peyvên di derbarê

	maran de.)
Muşdamma [so.]	MUŞDAMMA (Yezdane di payeyê duyem de. Ku ji avahî u avahîrazîyê berpîrsiyar e.)
Muşen [so.]	MUŞEN (Paşdetermînatîfa peyvên di derbarê balîndeyan de.)
Muşhuş [so.]	MUŞHUŞ (Marekî mîtolojîk an jî e) deha.)
Muzîkjen	LU/MUNUSNAN

N

Na [so.]	NA (Determînatîfa kevir û hêmanên ji kevir.)
Na	NU.GAL
Na	NU.TUKU
Na.	NU (Di Somerî de pêşgira neyîniyê).
Nalîn	ZARAH
Namennaduma [so.]	NAMENNADUMA (Wezîrê Enmerkar.)
Namhanî [so.]	NAMHANÎ (Desthilatdarekî Lagaşî ku ji hêla Ur Nammu ve têkçûye.)
Nammu [so.]	NAMMU (Dayika Enkî.)
Namtar [so.]	NAMTAR (Cinekî diyarê miriyan.)
Nan	NINDA
Nan (cureyekî nan)	NÎNDA.A.GUG
Nanê avcehê (bîrayê)	NÎNDA.KAŞ
Nanê bi dohn	NÎNDA.Î.E.DÊ.A
Nanê bi dohn (?)	NÎNDA.Î
Nanê bi hengiv	NÎNDA.LÂL
Nanê biav û nerm	NINDA.LA.AB.KU
Nanê cehî	NÎNDA.ŞE
Nanê freşa (taze)	NINDA.GIBIL
Nanê ji şoqilan hatiye çêkirin	NÎNDA.GU.GAL
Nanê ku ji mehita ceh tê çêkirin	NÎNDA.BA.BA.ZA
Nanê kunciyar	NÎNDA.ŞE.GIS.Î
Nanê leşkeran	NÎNDA.ERÎN ^{MES}
Nanê malt û bîrayê	DIM.BIPPIR
Nanê masêyê	NINDA ^{GIS} BANSUR
Nanê qalind	NÎNDA.GUR.RA
Nanê rê	NÎNDA.KASKAL
Nanê sar (bayat)	NINDA.LIBIR.RA
Nanê sêlê	NÎNDA.SIG
Nanê şêrîn	NÎNDA.KU
Nanê spî	NÎNDA.BABBAR
Nanê tehl	NINDA.MAR.RU

Nanê tirş	NINDA.EM.ŞU
Nanîbgal [so.]	NANÎBGAL (Pênaseko NINDABA, le wa teya wê nayê zanîn.)
Nanna [so.]	NANNA (Navê yezdanê heyve ye bi 'an merî. Di zimanê Samî de; Sin. Parçezero Urê û bavê Înannayê ye. Nanna di heman demê de navê bavê Ludîngirra ye.)
Nanpêj (mêr)	^{LU} NÎNDA.DU.DU
Nanpêj	Ê ^{LU} .NINDA.DU.DU
Nanşe [so.]	NANŞE (Xwedawend berpîrsiyarê helwesta rewîştî ya Lagaş.)
^{Na} Nunuz [so.]	^{Na} NUNUZ (kevîrê xemlê yê di dirûvê hêkê de. Meherk)
Naramsîn [so.]	NARAMSÎN (Neviyê Sargonê Mezin.)
Nav	MU
Nav	^{UZU} ŞA (Nava bedena mirov.)
Navdêr	MU
Navê hêmanekî ten	^{UZU} SA.DU
Navê perestgehê	Ê.NAM.HÊ
Naveng	^{UZU} ŞA
Navîrtum [so.]	NAVÎRTUM (Hevsera Ludîngirra.)
Navmil	GU.TAR
Navmil	^{UZU} MURGUL ^{GU}
Navmil	^{UZU} ZAG
^{Na} za.gin [so.]	^{Na} ZA.GIN kevîrekî buha (lacîwerd)
Nazik	DUG.GA
Nazirê serayê	DUMU.E.GAL
Ne [so.]	NE (Têgeha kehanetê)
Ne bi temamî	NU.AL.TIL
Necef	DUH.ŞU.A
Nêçîrvan	^{LU} GU.BAR
Nêçîrvan	^{LU} ŞU.HA
Nêçîrvan (mêr)	^{LU} UR.GI
Neguncan	NU.SIG
Neh (9) hêjmar	ILIMMU
Nehgon	AMAR.AB
Neman	SUR

Nergal [so.]	NERGAL (Keyanê diyarê miriyan.)
Nêrî, nêhrî	MAŞ.GAL
Nerîn	IGI
Nêriyê bidohn û qelew	MAŞ.GAL.NÎTA
Nêriyê ji bo kefaretê tê qurban kirin	MAŞ.HUL.DUB.BA
Nesl	ŞA.BAL.BAL
Netî [so.]	NETÎ (Serdergevanê diyarê miriyan.)
Nevî	DUMU.DUMU
Nevîçirk	DUMU.DUMU.DUMU
Newelidandin	NU.U.TU
Nexweş	LU/MUNUSGIG
Nexweşî	GIG
Nexweşîn	SAHAR.ŞUB.BA (cureyeke nexweşînê)
Nexweşiya giran	GIG.GAL
Nexweşiya sivik	GIG.TUR
Nexweşketin	GIG
Neyistan	SUG
Neynûk	UMBIN
Nezayîn	NU.U.TU
Nîdaba [so.]	NÎDABA (Xwedawenda ji nivîs û wê-jeyê berbirsiyar.)
Nihêrî (wî nihêrî)	IGI.UL
Nijad	AB.BA
Nijad	NUMUN
Nîn e	NU.GAL
Nînanu [so.]	NÎNANU (Yezdanek ji yezdanê ji diyarên miriyan.)
Ninda [so.]	NINDA (Determînatîfa peyvên di derbarê nan de.)
Nînegal [so.]	NÎNEGAL (Keybanuya serayê.Bi piranî pênaseke ku hêjayî Înanna tê dîtin.)
Nîngal [so.]	NÎNGAL (Hevsera yezdanê heyvê Nanna. Dayîka Înanna.)
Nîngursag [so.]	NÎNGURSAG (Makexwedawenda ku bi pênasînên wekî keybanuya welatê-çiyayî; Nîntu, keybanuya zayînbar; Nînmah û keybanuya zadegan tê nasîn.)
Nîngursu [so.]	NÎNGURSU (Kurê Enlîl û yezdanê parê-

	zerê Lagaşê.)
Nînîsîna [so.]	NÎNÎSÎNA (Xwedawenda parçeyê a xwedawendên Somerî yê ku diqetm Îsîsê.)
Nînkasî [so.]	NÎNKASÎ (Yezdanê Somerî yê eraqê tund. Ji bo tenduristkirina deve Enkî ji hêla Nînhursag ve hatiye afirandin.)
Nînkîlîm [so.]	NÎNKÎLÎM (Yezdanê ku ji mişkên zewî yan û kêzikan berpîrsiyar e.)
Nînlîl [so.]	NÎNLÎL (Hevsera Enlîl a dilsoz.)
Nînmû [so.]	NÎNMU (Yezdanê Dîlmunê yê ku ji hêla Enkî ve hatiye afirandin.)
Nînsun [so.]	NÎNSUN (Hevsera Lugalbanda. Bi domana deme rê wekî Yezdan hatiye pejirandin. û maka pîroz a xanedana sêyemîn a Urê.)
Nînurta [so.]	NÎNURTA (Kurê Enlîl, ê ku ji bayên başûr berpîrsiyar e. Di heman demê de wekî yezdanê cotkarê Enlîl tê nasîn. Yezdanê şervan.)
Nîppur [so.]	NÎPPUR (Bajarê Somerê yê herî pîroz. Cihnişîna Enlîl. Nîppur welatê akademiya Someran ya herî mezin e. Hata roja îroyîn pîraniya deqên wêjeyî yên ku hatine dîtin ji taxa wî bajarî ya bi navê "taxa nûseran" hatine derxistin.)
Nîşane	A.AŞ
Nîştin	TUŞ
Nîv	ŞU.RI.AM
Nîv deq	ŞU.RI.AM.TUPPÎ
Nîvbihost	SIG. KUŞ
Nîvekên têviniyekê	MAŞ ^{HL. A}
Nîvekî	MURU
Nîvîsand	IN.SAR
Nîvîsandin	SAR
Nîze	GIŞŞU.I
Nîze	GIŞŞUKUR

Nobedar	LUEN.NU.UN
Nobedar (jin)	MUNUS UMMEDA
Nobedar (mêr)	LUUMMEDA
Nobedariya nîşevê	EN.NU.UN.MURUB
Nobet	EN.NU.UN
Nobet	Ê. KUR. RA
Nobeta çiyê	EN.NU.UN.HUR.SAG
Nobeta sûran	LUEN.NU.UN.BÂD
Nogin	AMAR.AB
Nû	GIBIL
Nudîmmud [so.]	NUDÎMMUD (Navekî din ê Enkî.)
Nûheyv	ITU GIBIL
Nûjdar (jin)	MUNUS A.ZU
Nûjdar (zilam, mêr)	LU A.ZU
Nûkirin	GIBIL
Numun ^{sumun} [so.]	NUMUN ^{sumun} (Qamîşên destê dayika ku pitiyê xwe winda kirî û lê digere.)
Nunbarşegunu [so.]	NUNBARŞEGUNU (Dayika Nînlîl û xwesuwa Enlîl)
Nunbîrdu [so.]	NUNBÎRDU (Qenala ku sînorê bakurê rojavayê Nippurê pêk tîne. Cihê ku NÎNLÎL rasteberî destdirêjiyê hatiye.)
Nunnamîr [so.]	NUNNAMÎR (Navekî din ê Enlîl e.)
Nuser	ZA.A.BA
Nuserê deqê kêlikî	LU DUB. SAR. GIŞ
Nusku [so.]	NUSKU (Wezîrê Enlîl ê dilsoz.)

O

Obsîdiyen NAZU

Paç	GU.Ê/A
Paç	GAD/TUGHI.HI.NA.TAR
Paç, qemîs	TUG.GU
Pace	GIŞAB
Paçik	NAM.TUL
Pak	KU
Pak	KU.GA
Pakkerê bexçeyê derve	LUKISAL.LUH
Pak-kirin	KU
Pala [so.]	PALA (Poşineyeke keybanutiyê ku Înanna li xwe kiri ye.)
Pale	LU ŞE.KIN.KUD
Papûra ber bi başur	KASKAL.IM.U.LU
Papûra dirêj	KASKAL.GID.DA
Paqij	KU.GA
Par	GIŞ.ŞUB.BA
Par	HA.LA
Par (sala borî)	MU.ÎM.MA
Para goşt	UZUHA.LA
Parçe	HA.LA
Parçe	PAD
Parçekirin	GUL
Parçeyê cilan	GAD/TUGHI.HI.NA.TAR
Parçeyê kezebê yê kehanetê	SAG.ME
Parçeyekî cilan	TUGGÎR.ZU
Parçeyekî cilan	GIŞUD.SAR
Parçeyekî cilan	TUG.GABA
Parçeyekî cilan	TUGSAR.GADA.TAR
Parçeyekî cilan.	TUGKI.ŞU.DAL
Parêzger	LUGIR.ARAD
Parêzgerê leşkerî	EN.MAD.GALA.TI
Parsu	UZUTI
Paş	EGIR.
Paş	GU.TAR/GU.HAŞ
Paşiyê	GU.TAR/GU.HAŞ

Paye	KI.GUB
Pêger	NÎG
Pêgereke di dirûvê heyvê de	U.SAKAR
Pêjgeh	Ê ^{LU} . MUHALDIM
Pêlav	KUSE.SIR
Pelên darê	PA.IŞŞI
Pêlwan	LU.GEŞPU
Pênç (5) hêjmar	IÂ
Pêncî (50) hêjmar	NÎNNU
Penîr	GA.KIN.AG
Pênûs	GI.ÊTUP.PÎ
Pêpêlk	GIŞKUN
Perde	KUŞNÎG.BAR
Perestgeh	Ê. DINGIR ^{LIM}
Perok	UŞ
Perwerî(mêr)	LU ^{GAB} .ZU.ZU
Perwerî(jîn)	MUNUS ^{GAB} .ZU.ZU
Pêşbîn	LU ^{IGI} .DU
Pêşbînî	LU ^{IGI} .DU
Pêşeng	IGI.ZÎ
Pêşewa	LU ^{GAL}
Pêşewa	LU ^{IGI} .DUL
Pêşîr	UTU ^{GABA}
Pêşkêşgeh	GIŞZAG.GAR.RA (Cihê ku gorî lê tê kirin.)
Pêşnûma	GIŞ. HUR
Pêşûj	DUG ^{IZI} .GAR
Pêveka kemberê	TU ^{GE} .ÎB.KUN
Peyamber	LU ^{KIN} .GI.A
Peyker	ALAM
Peyv	INIM
Peywir	GARZA
Peywirdarê ki.lamê	LU ^{MESKI} .LAM
Peywirdar	ŞABRA (ê paye bilind ê per estgehê.)
Pezkovî	DARA
Pezkovî	LU.LIM
Pezkovî	UZ.KUR.RA
Pî	GÎR
Piling	PÎRIG.TUR

Piling	UG
Piling	UR.GUG
Pind	UZUGU.DU
Pirik	MUNUSŞA.AB.ZU
Pirjimar	DIBLI (Nişaneyaya kolektîfê)
Pirjimar	DIBLI.HA (Nişaneyaya pirjimariyê)
Pirs (kir)in	EN.TAR
Pirtûkxane	Ê ^{LU} /MEŞDUB.SAR
Pirxweş	IGI.DU ^{LIŞA}
Pis	DUMU
Pis	DUMU.NÎTA
Pîşesaz	LU.KIN
Pîşewer	EN.GIŞ.KIN.TI
Pîşewer	LU.KIN
Pîşewerî/ alav	GIŞ.KIN.TI
Pîşik	UZUMUN
Pîşt (ji bo ten)	UZUSA.SAL
Pitik	MUNUS.GABA (a keçik a ber şîr)
Pitika keç	DUMU.MUNES. GABA
Pitikê kur	DUMU.NÎTA.GABA
Pîvan	IKU (Pîvanên dirêjahiya zêwî,xak û berriyê.)
Pîvan	MA.NA (Pîvaneke giraniyê.)
Pîvaz	SUM.SAR
Pîvaz	SUM.SIKIL.SAR (Cureyeke pîvazan.)
Piyale	DUGGAL
Piyale	GIŞGAL
Piyale	URUDUGAL
Piyale	KA.SUM
Piyaleya avcehê	DUG/URUDULAHTA
Piyê beroşa ji zîv	GIŞGUB.ŞEN.KU.BABBAR
Piyê kêlikînî/darînî	GIŞGÎR
Porbirê pakker	LU ŞU.I (berber)
Poşine	PÎŞBEN.SÎKÎN (Cureyekî poşîneyan.)
Poz	UZUKIR
Pu	PU (Determînatîfa peyvên di derbarê avê de)
Pukku [so.]	PUKKU (Pêgerekî ku wekî Mîkku ketiye Diyarê Miriyan û nayê nasîn.)

Q

Qad	NAM
Qedeh	GIŞGAL
Qedeh	URUDUGAL
Qedeh	DUGGAL
Qaf û qol	GIŞBUNIN (Ji bo şilemeniyê.)
Qaîde	KI.GAL
Qalind	HUR
Qame	SUR
Qamîş	GI
Qamîş	GI. DUR/DURU (Cureyekî qamîşan.)
Qamîş	ŞUŞÎMA (cureyekî qamîşan.)
Qamîşa meyê	GI.A.DA.GUR
Qamîşger (mêr)	LUAD.KID
Qasid	DUMU.ŞI.IP.RI
Qasid	LU SUKKAL
Qasid	LUKIN.GIA
Qayîş	TUGDUR
Qayîşa sor	DUR.SA
Qazan	DUGŞEN
Qazan	URUDUŞEN.TUR (a jî paxir û biçûk.)
Qazana cilan	DUG/URUDULAHTA
Qazana ji paxirê	ŞEN URUDU
Qazana ji tûncê	ŞEN.ZABAR
Qazana mezin	ŞEN.GAL
Qedeh	KA.SUM
Qedexe	NÎG.GIG
Qef û qol (beroš)	DUGURUDU.UTUL
Qehf	SAG
Qehf	UZUSAG. DU
Qelen	NÎG.MÎ.MUNUS.US.ŞA
Qelew (ji bo ajalan)	NÎGA
Qelişî	DUH
Qemîsê Hurriyan	TUG.GU.E.A.HURRÎ

Qemîsekî tenik	TUG.GU.SIG
Qeraş	LU ^{NA} .ARA
Qerax	NUNDUM
Qereqol	Ê.EN.NU.UN
Qerfok (mêr)	LU ^{ALAM} .ZU
Qerwaşa jin	MUNUS ^{NA} .ARA
Qerwaşe	GÊME
Qerwaşe,	MUNUS ^{SUHUR} .LA (Jina xizmetkar a jûrê.)
Qeşmer (mêr)	LU ^{ALAM} .ZU
Qewaf (mêr)	LU ^{BAHAR} (qafikfiroş)
Qewlik	GIŞ ^{BAR} .KÎN
Qewlik	GIŞ ^{DUG} .GAN
Qewrineyeke cinan	MAŞMAŞ
Qijik	MUŞEN ^{UGA}
Qiloç	SI
Qiloçê vexurkê	SIG.NAG
Qird	NAM.TAR
Qirdik (mêr)	LU ^{ALAM} .ZU
Qirşê kayê	GI ^A .DA.GUR
Qol	GU. Ê/A
Qotiya ji xesîlê	GIŞ ^{PISAN} AD. KID
Qozeqer	^D TIR. AN. NA
Qudret	A.A.TEŞ
Qûl	GU. GIR
Qûle	AN.ZA.GAR
Qûn	UZU ^{GU} . DU
Qurat	GA.RAŞ ^{SAR}
Qurbangeh	GIŞ ^{ZAG} .GAR.RA (cihê ku gorî lê tê kirin)
Qurbanî, gorî	BAL
Qut (xwarin)	ŞA.GAL
Qûterê (xwarin rê)	NÎNDA.KASKAL
Quz	UZU ^R .MUNUS (Hêmana jinîtiyê.)

R

Ra	UZUSA
Rahîbe	MUNUS AMA.DINGIR. ^{LIM}
Rahîbe	NIN. DINGIR
Raperîn	BAL
Raperîn	KI.BAL
Rast	NÎG.SI.SÂ
Rast (alî)	ZAG.SAG
Rasteber hatin	KAR
Rê	KA.GÎR
Rê	KASKAL
Rêça vegeê	EGIR.KASKAL ^{NI}
Remilavêj	^{LU} HAL
Remilavêja jin	MUNUS ENSI
Remildar	^{LU} HAL
Reng	HI.HI (di heman demê de nîşaneyê reng)
Rengereng	GUN.A
Rengîn	GUN.A
Reş	^U UD.TIR.GE (di cureyên beharatan de reş)
Reşê tarî	GE
Rêveber	^{LU} AGRIG
Rêvebir	^{LU} ŞA.TAM
Rêvebir	MAM.ERÎN
Rêvebir	SARGA (ê paye bilind ê perestgehê.)
Revîn	KAŞ
Rêwî	LU.KASKAL
Rêwîtî	KASKAL
Rewnaq	KU
Rewnaq	BU
Rewnaqî	ME. LÂM
Rewşenî	ME. LÂM
Rêya dirêj	KASKAL.GID.DA
Rêya mezin	KASKAL.GAL

Rêya teng	KA.GÎR
Rez	GIŞKIRI.GESTÎN
Rez (ê zeytûnan)	GIŞKIRI ^{GIŞ} SE.ER.DUM.
Rî (mûyên rû)	SU
Rih(giyan)	ZI
Rijandin	DÊ
Rikdar	GU.ŞUB
Rikdarî	GU.ŞUB.DA.A.RI
Riko	GU.ŞUB.DA.A.RI
Rim	GIŞŞUKUR
Rim (cureyekî rîman)	NÎG.GÎD.DA
Rîm.sîn [so.]	RÎM.SÎN (Desthilatdarê ku xanedana Îsînê hilweşandiye.)-
Risas (lajwerd)	A.BAR
Rîwek	SAR
Rîwek	U
Rîweka şîfayê	U.KUR.RA
Rîwekek	GIŞLI.DUR.ZU
Rîwekek	AN.TAH.ŞUM ^{SAR}
Rîwekeke bihxweş	ŞÎM
Roj	UD.KAM
Roja min	^D UTU.ŞÎ (navlêka keyan)
Roja qird	UD.UM.ŞIMTI
Roja reş	^D UD.GE
Roja şens	UD.UM.ŞIMTI
Rojava	IM.MAR.TU (ev peyv wekî peyvên kurdî bakur û başûr e. Bakur û başûr hem alî û bergehê nîşan dikin hem jî di nava xwe wekî ravekekê ne ku her du peyv pêkhatîne û ji pêyvên; ba+kur û ba+şûr hatine pê)
Rojava	GIŞŞU.A(D)UTU
Rojeke guncaw	^D UD.KAM.SIG
Rojhilat	IM.KUR.RA
Ronahî	BU
Ronî	BU
Ronî	ZALAG.GA
Ronîkirin	ZALAG.GA-NU

Ronlya erjengî ya yezdanî	MELAM
Rovî (ajal)	K.A.A
Rû	SAG.KI
Rûbar	ÎD
Ruh	GIDIM
Runê nivîşk ê helandî	ÎNUN
Rûwê pişt	GU.TÂL

S Ş

Sagburru [so.]	SAGBURRU (Pîrejina ku Maşmaş têk biriye.)
Sagursag [so.]	SAGURSAG (Alîgirekî Înanna. Çêdibe-yek mezin e ku xesî be.)
Sal	MU ^{KAM}
Salên dirêj	MU ^{KAM. HI. A. GÎD. DA}
Saqî	^{LU} SAGI (kesê ku meyê pêşkêş dike)
Sar [so.]	SAR (determînatifa peyvên di derba-berê rîwekan de)
Sargon [so.]	SARGON (Desthilatdarekî cîhana qedîm ê mezin. Desthilatdarê bajarê Agadeyê û xanedana Akadî.)
Sataran [so.]	SATARAN (Yezdanekî ku kizîriyê ji doz-daran re dike.)
Savarê hûrik	NÎG.AR.RA
Sax	SIG.ÎN
Sê (3) hêjmar	ÊS
Sed (100) hêjmar	ME
Sedar	^{GIŞ} EREN
Sedar	HAŞUR (Cureyekî sedarê.)
Sefîr	DUMU.ŞI.IP.RI
Seg	UR
Sêhr	UH
Sêhrbaz	^{LU} MU
Sejêkirina ajalan	GAZ
Selametî	SIG
Selametî	SILIM
Selik (firaq)	^{GIŞ} PISAN
Selik	^{GI/GIŞ} MA.SA.AB
Selika cilan	^{GI.GIŞ} PISAN.TUG
Selika nan	^{GI.GIŞ} PISAN.NÎNDA
Selika sor	^{GI} PISAN SA
Sêlim	^{GIŞ} KUN
Ser girêdank	^{TUG} BAR.SI

Ser poş	TUGBAR.SI
Ser	SAG
Sera	Ê. GAL
Serbalbaz	LU MAŞKIM
Serbalbazê bajêr	LU MAŞKIM.URUKI (qomsêr)
Serberan	GIŞGU.SI.AŞ (Amûreke/çekeke ku ji bo şikandina deriyên kela û suran hatiye bikaranîn.)
Serbest	DUH.ŞÎ
Serbijîşk (mêr)	LU A.ZU.SAG
Serdar	LU UGULA.LIMTIM (Di artêşa li gorî pergala dehane hatî saz kirin de serekê 1000 leşkerî)
Serdil	AG
Serê nîzeyê	GIŞŞU.I
Serejin	MUNUSŞU.GI
Serekartêş	EN.KARAŞ
Serekartêş	NIMGIR. ERÎN ^{MES}
Serekê çekdarên çekên giran	GAL ^{LU/MES} UKU.UŞ
Serekê meyê	GAL ^{LU} GEŞTIN (Di artêşê de payeyek.)
Serekê muzîkjenan	LU NAR.GAL
Serekê parêzgerên serayê	GAL ^{LU/MES} ME.ŞE.DI
Serekê siwareyan	GAL ^{LU} KUŞ
Serekê şivanan	GAL.NA.GAD
Serekê şivanan	NAM.UTUL
Serekê zilamên ker	GAL.U.HUB (ên ku dengên nakin.)
Sererast dikim	SIG
Serfermandar	UGULA
Serhişk	GU.ŞUB
Serhişkî	GU.ŞUB.DA.A.RI
Serî	UZUSAG.DU
Sernivişt	NAMTAR
Sernûjdar (mêr)	LU A.ZU.SAG
Serok	LU GAL
Serok+	EN.UKU.UŞ (ê yekîneyên çekên giran.)
Serpoşek	TUGSAG.DUL
Serpoşên reş	SAG.GE.
Sersal	MUKAMSAG.DU

Seyîs	LUKUS.ANSE.KUR.RA
Seyîsê hespan	ULUMMEDA.ANŞE.KUR
Si [so.]	SI (Detarmînatîfa peyvên di derbarê qilôçan de.)
Sî	A.BAD
Sî	GISSU
Sî, sih (30) hêjmar	UŞU
Sifregêr	LU ^{GIS} BANNUN
Sifrevan	LU ^{GIS} BANNUN
Sîg [so.]	SÎG (Determinatîfa peyvên di derbarê hiriyê de.)
Sîh(nehêjmar)	A.BAD
Sîla [so.]	SÎLA (Yekaneyeke Pîvana qebareyê. Nêzî O. 8 lître yî ye.)
Simd	NÎG. AR. RA
Sîn (sa.)	SÎN (Bi zimanê samî, navê xwedawenda heyvê Nannayê.)
Sîng û ber	UTUGABA
Sing	GISGAG
Sing	URUDUGAG
Singê ji dara guhîjê[?]	GISGAG.ŞENNUR.
Sînor	ZAG (bi pirjimarî herem)
Sîppar [so.]	SÎPPAR (Li bakurê Somerê bajarek. Cihê bajerekî Someran ê beriya tofanê.)
Sîqandina diranan	ZU.GUZ
Sîr (cureyekî sîran)	SUM.SIKIL.SAR
Sîr(nepenî)	GALAM.GALAM
Sîr(nepenî)	GU.ZAL
Sîtil	DUGŞEN
Siware	GISGIGIR
Siwarevan	LUKUS
Siwareya bar	GISMAR.GÎD.DA (komestêr)
Sixur	LU ^{NÎ} .ZU
Soqî	GISKÂ.GIS
Sor (reng)	SA
Sorkirin	BIL
Spêdar	A.SAL.

Spî	^U UD.TIR.BABBAR (Di cureyên beharatan de spî.)
Spî (reng)	BABBAR
Spîçala livînan	^{TUG} ŞA.NA
Spîçala livînê	TUG.NA
Spîndar	A.SAL
Spîndar	^{GU} ÎLDAG
Stêra berbangê	^{MUD} UD.ZAL.LE
Stran	URURU (Cureyekî stranan.)
Stran	TÎGÎ (ên şên yên kul i ber çengê têne stirîn.)
Stran	SÎR
Stranan distrin	SÎR.RU
Stranbêj (mêr)	^{LU} SÎR
Stranbêj (jin)	^{MUNUS} SIR (lawijxwêna jin)
Stranbêj	^{LU/MUNUS} NAN
Stranên evînî	ALLARÎ
Stû	^{UZU} GU
Stû	^{UZU} GU.HAL (Bêşeke stûyê mirov.)
Stûn	GIŞ.MAH
Stûn	GIŞ.UR
Stûn	^{GIŞ} DIM
Stûne	AN.ZA.GAR
Stûr	GUR. RA
Subar (iyan) [so.]	SUBAR(IYAN) (Gelê ku li welatê Şuburê dijîn.)
Subarî (huriyî)	^{LU} ŞU.BAR.RA?A.
Su ^{GELÊ} [so.]	SU ^{GELÊ} (Gelê ku bi Elamiyan re dawî li xanedana sêyemîn a Urê anîne. Ev gel hîn nehatiye nasandin.)
Sumugan [so.]	SUMUGAN (Yezdanê ji berî û ajalên beriyê berpirsiyare.)
Sur	BA'D
Suşua [so.]	SUŞUA (Cureyekî qamîşan ku dayika li kurê xwe digere û digirî di destê xwe de digire.)
Suxte	^{LU} SAGAN. LA
Şahrê	KASKAL.GAL
Şapur [so.]	ŞARUR (Çeka Nînurta ya ku tê kesane-

	kirin.)
Şara [so.]	ŞARA (Kurê İnannayê û yezdanê parêzer ê Ummayê.)
Şaşıka sertûj	TUGKAR.ZI
Şatammu [so.]	ŞATAMMU (Peywirdarekî ku li dora ENSÎ cih digirê.)
Şat-îştar [so.]	ŞAT-ÎŞTAR (Dayîka Ludîngirra ya ku hatiye îdealîzekirin.)
Şeb	IM.SAHAR.KUR.RA
Şebel [so.]	ŞEBEL (Ji şeştî yeka (1/60) Mînayê)
Şekel	GÎN/GIN. GIN (yekaneya-pîvana giraniyê)
Şens	NAM. TAR
Şeqam	KASKAL.GAL
Şeqildar (mêr)	LUBUR.GUL
Şêr	UR.MAH
Şêrîn	KU
Şervan	GU.GILIM
Şervan	LU.GEŞPU
Şêr-zilam	LUUR.MAH (di dêrindêzan de)
Şêst (60) hêjmar	GÊŞ
Şêt	LU LIL
Şev	GE ^{KAM}
Şewat	BIL
Şewitandin	BIL
Şewq	ZALAG.GA
Şexs	NÎ.TE
Şeyda	LU LIL
Şezlong	GIŞGU.ZA.GID.DA
Şil	DUR
Şima	DUH.LÂL
Şimşîr (dar)	GIŞTUG
Şîr (cureyekî şîr)	KÎSÎM
Şîr	GA
Şîr	ÎTÎRDA (Cureyekî şîr.)
Şîrê şêrîn	GA. KUZ
Şîrê tîr	GA.DAN.NU
Şîrê tîrş	GA.EM.ŞU
Şîrîk	LUHA.LA

Şivan	LU NA.GAD
Şivanê berazan	LU SIPA.ŞAH
Şivanê berazan	LU ŞAH
Şivanê bizinan	LU SIPA.UZ
Şivanê mihan	LU SIPA.UDU
Şivanê mîhên yezdan	LU SIPA.UDU.DINGIR
Şivanê serayê	LU E.GAL
Şivanê yezdan	LU SIPA.DINGIR
Şoqil	GU.GAL
Şoqila biçûk	GU.TUR
Şoqila tehl	GU.SES
Şoqilên mezin	GU.GAL.GAL
Şorbe	TU
Şorbeşîr	TU. GA
Şorbe	TU.A.UZU.GU (ya goştê conegayan.)
Şorbeya goşt	UZU TU
Şorbeya sewzeyan	TU. SAR
Şoreş	KI.BAL
Şoreş	ZI
Şuba [so.]	ŞUBA (Kevirekî nîvbûha. çêdibî heye ku ev nav li herema çiyayî ya li îranê jî hatibe kirin.)
Şubur-hamezî [so.]	ŞUBUR-HAMEZÎ (Welatên li bakur û li bakurê rojhilatê Somerê.)
Şugarra [so.]	ŞUGARRA (Zerzenga wekî tolbendê ya ku ÎNANNA pê serdipoşî.)
Şukalletuda [so.]	ŞUKALLETUDA (Bexçevanê ku destdirêjî li hemberî ÎNANNA pêk anî ye.)
Şulgî [so.]	ŞULGÎ (Desthilatdarekî mezin ê cîhana kevnar. Piştbazê wêje û mûzîkê.)
Şulutul [so.]	ŞULUTUL (Yezdanê takekesî yê desthilatdarên Lagaşê.)
Şûr	URUDU UL.GAL
Şuruppak [so.]	ŞURUPPAK (Welatê Utnapiştîm.)
Şuruppak [so.]	ŞURUPPAK (Bajarekî di nîveka başurê Somerê de.)
Şu-sîn [so.]	ŞU-SÎN (Kurê Şulgî ye û serlehengê hin stranên evînî ye.)

Tabû	NÎG.GIG
Talan	NAM.RA
Talan	NAM.RI
Talebkirin	IR
Talîh	NAM.TAR
Tavgirî	AN.GE
Taximê rişmeya hespan	NÎG.LA
Taze	DUR
Têgeha kehanetê	GAR.OŞ
Tehqîqkirin	IR (bi rêça kehanetê.)
Têkbin	SED.NU
Têkoşer	GU.GILIM
Tekuz	MAH
Telîmat	A.AG.GA
Temam nebûyî	NU.AL.TIL
Ten	NÎ.TE (endamên pirjimar.)
Tenduristî	SIG
Tenduristî	SILIM
Tepsik	GIŞNÎG.GU (firaqeke xwarinê.)
Terazî	GIŞ.ÊRÎN
Teriz	BUN
Terkerê	KA.GÎR.KASKAL
Terlan	LU ^{LU} GURUŞ
Terlanî	LU ^{LU} GURUŞ.TAR
Teşî	GIŞBAL
Teşiya biçûk	GIŞBAL.TUR
Teşiya tûncî	BAL.ZABAR
Teşta avê	DUG/URUDU ^{AB.A}
Teşta cîlan	DUG.DU.UŞ.SA
Tevayîti	KIŞ
Tevîn	DU.A.BI
Tewqa goriyê	DUG ^{BUR.ZI}
Teximekî bimirês	TUG ^{NÎG.LÂM}
Têxistin	GAR
Text	^D DAG (Di wateya yezdanî de.)

Text	GIŞŞU.A
Text	KI.GAL
Text (tep)	GIŞGU.ZA
Tîdnum [so.]	TÎDNUM (Welatekî samiyan ku li rojavayê Somerê ye.)
Tifik	GIR
Tifik	GUN.NI
Tifik	DUA ^{NI} IM.SU ^{NI} GRIN.NA
Tifik	UDUN
Tîka kirin	IR
Tilî, sturiya tiliyê	ŞU. SI
Tîr	GI/GIŞGAG/U.TAG/GA
Tîrdank	KUŞ. Ê. MA. URU. URUS
Tîrdank (kevan)	GIŞ/KUŞMÂ.URU.URUS
Tîrdanka biçûk	MÂ.URUS.TUR
Tîrkêş	LUNAGAR.GIŞPAN
Tîrkêşa jin	MUNUS.GIŞPAN
Tirs	HUŞ
Tirsîn	HUŞ
Tîrvan	LUNAGAR.GIŞPAN
Tişt	NÎG
Tiştêkî jêkirî	UZUGIG ^{HIA}
Tolent	GUN (Pîvaneke giraniyê)
Toqeya porê ya tûncî	UMBIN.ZABAR
Toraq	GIŞGA.ZUM
Totik	SAG
Tov	NUMUN
Tovê mirovayetiye	NUMUN
Toxmeya tantiroskî	TUGBAR
Toz	SAHAR
Tozgir	TUGGADA.DAM
Tu [so.]	TU (Determînatîfa peyvên di derbarê şorbeya de.)
Tûl	GADA.IDI
Tûnc	ZABAR
Tune ye	NU.TUKU
Tûr	KUŞA.GA.LA (Tûrê ku ji post hatibe çêkirin.)

U

U [so.]	U (Determînatîfa peyvên di derbarê rîwekan de.)
Udu [so.]	UDU (determînatîfa peyvên di derbarê mîhan de.)
Ugarît [so.]	UGARÎT (Bajaredewletekî nezî kendava deryaya spî ye. Ji hêla komeke kolanê ya Fransî ve li vê derê, deqên ku bi nivîsa mîxî ya alfebetîk hatine nivîsîn hatine dîtin.)
Ultanapîştîm [so.]	UTNAPIŞTİM (Navê Zîusudrayê di zîmanê Samî de. Lehengê tofana Somerê.)
Umma [so.]	UMMA (Bajaredewletekî cîranê Lagaşê ku seraqet ew û Lagaş di şer de bûn.)
Ummîa [so.]	UMMÎA (Serekê Edubbaya Somerî)
Unun [so.]	UNUN (Qenaleke nezî Urukê.)
Ur [so.]	UR (Bajarê herî giring ku sê caran ji Someran re peytextî kiriye.)
Uredîna [so.]	UREDÎNA (Şivanek ji şivanê Nîdaba.)
Ur.lumma [so.]	UR-LUMMA (Ensiyekî Ummayê)
Ur.nammu [so.]	UR-NAMMU (Parêzerê xanedana sêyemîn a Urê.)
Ur.nanşe [so.]	UR.NANŞE (Damezrînê xanedaneke Lagaşê ya azwerî.)
Ur.nînurta [so.]	UR.NÎNURTA (Pêncemîn desthilatdarê xanedana Îsînê.)
Uru [so.]	URU (Determînatîfa peyvên di derbarê bajarên de.)
Uruk [so.]	URUK (Bajarê Somerê yê herî giring. Di serdema lehengiyê de peytexta Somerê.)
Urukagîna [so.]	URUKAGÎNA (Desthilatderekî Lagaşê. Di dîroka nivîskî de kesê yekem ê ci-

vahnûjeniyê.)

Uş [so.]	UŞ (Îşakkuyê Ummayê ku peymanî di navbera Umma û Lagaşê de xera kiriyê.)
Uttu [so.]	UTTU (Xwedawenda tevnê.)
Utu [so.]	UTU (Yezdanê rojê yê ku li Larsa û Şîparê ye.)
Uzu [so.]	UZU (Determînatîfa peyvên di derbarê xwarinan û endamên ten de.)
^{Uzu} êllag.gûn [so.]	^{UZU} ÊLLAG.GUN Endamekî ten (peyv bi peyv; “mêlakên gonî”.)

V-W

Vegûhestin	KASKAL.ŞĪAHH
Veristin	DUH
Vexuyan	GISKIM
Vexuyanên hinavan	SU. MEŞ
Vexwarin	NAG
Vexwurk	NAG
Veyve	MUNUSÊ. GĪA
Walî	LU ^U GIR. ARAD
Welat	KUR
Welat û peytext	KUR.URU
Welatê Akadiyan	KUR.URI
Welatê amurnu	KUR ^{URU} MAR.TU
Welatê asuran	KUR ^{URU} A.SUR
Welatê dijmin	KUR ^{LU} KUR
Welatê elamiyan	KUR.ELAM ^{KI}
Welatê elamiyan	URU ^{NE} . MA
Welatê jorîn	KUR.AN.TA
Welatê jorîn	KUR ^{URU} UGU ^{TI}
Welatê rojavayî	KUR ^{URU} MAR.TU
Welatên çiyayî	KUR ^{URU} UGU ^{TI}
Wêne	ALAM
Werdek [?]	MUŞEN. HUR. RI
Werîs	ŞU. ŞAR
Weşiyê tirî	GIŞ ^{GEŞTIN} . KÂ. RA. A. AN
Wezîfedar	LU ^{MAŞKIM}
Wezîr	LU ^{SUKKAL}
Wiha	UR.GIM
Wisa	UR.GIM

X

Xak	KI
Xanî	Ê
Xebatgeh	Ê ^{GIŞ} KIN.TI
Xelat	NÎG.BA
Xelk(an)	LU ^{MEŞ}
Xelqe	HAR
Xelqe	ŞU.GUR
Xemilandin	ŞU.TAG.GA
Xencer	GIŞ/URUDU ^{GÎR}
Xenîmet	NAM.RA
Xenîmet	NAM.RI
Xerat	LU ^{NAGAR}
Xerat	LU ^{NAGAR} .GIŞ
Xew. Xewn	U
Xewlî	GADA.ŞU
Xewn	MA.MU
Xewn	U NUN
Xeyidîna ji kesekî/ê	TUKU.TUKU
Xezal	DARA.MAŞ
Xezal	LU.LIM
Xila	GADA.IDI
Xila	TUG ^{GUZ} .ZA
Xila	KUŞ ^{NÎG} .BAR
Xirnûk	SI.UZ
Xirxal	HAR. ^{GÎR}
Xiştên hişkîkirî	SIG
Xiyar	UKUŞ
Xizm	LU.MAŞ
Xizm	ŞA.MAŞ
Xizm	MAŞ.MUNUS (ji aliyê jinê ve xizm)
Xizm	MAŞ.LU (ji aliyê mêr ve xizm)
Xizmetkar (an)	SAG.GEME. ARAD
Xizmetkar (ê lawîk)	LU ^{KUS}

Xizmetkarê yezdan	LUKUŞ.DINGIR ^{LIM}
Xizmetkarek	LUĠÎR.SÎ.GA
Xof	HUŞ
Xort	LUĠURUŞ
Xortanî	LUĠURUŞ.TAR
Xoşdivî	AG
Xulam	LUAMA.LA.TU
Xurcezîn	KUŞDUG.GAN
Xurek	ŞA.GAL
Xurme	ĠİŞZU.LUM
Xwarin	GU
Xwarin	NÎG.DU
Xwarin	ŞA.GAL
Xwarina bi goşt	TU.UZU
Xwarin	TU.NÎG.AR.RA (a ku ji ardê pir hûr tê çêkirin)
Xwarin	TU.GU.GAL (a ku ji şoqilan tê çêkirin)
Xwarina leşkeran	TU.ERÎN.MEŞ
Xwarinpêj	LU/MUNUSMUHALDIM
Xwarza	DUMU.ŞEŞ
Xwedawenda mader	DINGIR.MAH
Xwedî	EN
Xwedî asa	LUĠİŞGIDRU
Xwedî kopal	LUĠİŞGIDRU
Xwedî pez	LU.MAŞ.GAL
Xwediyê qurbanê	EN.SISKUR
Xwediyê tîmarê	LU.ÎL.KÎ
Xwelî	SAHAR
Xwestin	IR
Xweşhal kirin	SED.NU
Xwîn	MUD
Xwişk	NIN

Y

Yar	AG	
Yê/a ku ji piya di sekine		GUB.AŞ
Yek (hêjmar)	DILI	
Yekemîn	IGI.ZÎ	
Yekemîn	SAG ^{KAL}	
Yekemîn	^{LU} IGI.ZÎ.ÎA (Zilamekî peywirdar.)	
Yekîne	ÊRIN ^{MES} NA.RA.RI ^{HIA} (yên leşkerî yên alîkar.)	
Yekîneyên leşkerî	ÊRIN ^{MES} ŞU.TI	
Yeksanî	DU.A.BI	
Yên din	GUR	
Yezdan(î)	DINGIR	
Yezdanê ba	^D IM	
Yezdanê ba	^D U	
Yezdanê dextlê	^D NIDABA	
Yezdanê dextlê	^D NISABA	
Yezdanê parêzer	^D LAMMA	
Yezdanê parêzer	^D LAMMA.LÎL (ê beriyê-çolterê.)	
Yezdanê rojê	^D UD.KAM	
Yezdanê rojê	^D UTU	
Yezdanê şevê	DINGIR.GE	
Yezdanê text	^D DAG	
Yezdan	DINGIR ^{MES} LIBIR.RA (ên kal û kevnar)	
Yezdanên mezin	DINGIR.GAL	

Zabalam [so.]	ZABALAM (Li bakurê Ummayê baja- rekî ku perestgeha İnanna lê heye.)
Zabu [so.]	ZABU (Li bakurê îranê cihêkî ku hîn nehatiye nasandin.)
Zana	ENKÎ (Yezdanê Çem û deryayan. Cihê perestina bi wî; mala Deryayê ya li Erî- duyê ye.)
Zana	UMMÎA
Zanayî,zanatî	IGI.GÂL
Zarok	TUR (ê biçûk û ciwan.)
Zêde mayîn	DIRI
Zencîr	GIŞSI.GAR
Zeptkirin	DIB
Zêr	GUŞKIN
Zerdav	SUR (Têgeha kehanetê.)
Zêrker	^{LU} KU.DÎM
Zêrker (an)	^{LU.MES} GUŞKIN.DÎM.DÎM
Zevî	A.GAR
Zewî	A.GAR
Zêwî	A.ŞA
Zêwî	LÎL
Zexmiya bi rêkûpêk	SAG.UŞ
Zîggurat [so.]	ZÎGGURAT (Perestgeha Somerî, avahiya pêpelûkî û di dirûvê pîramîdekê de ye. Nîşaneya endezyariya Somerî ye.)
Ziha	MUŞ.GAL
Zilam	LU
Zilam	ZA
Zilamê bi hêz	^{LU} KALAG.GA
Zilamê dewlemend	^{LU} NÎG.TURU
Zilamê kal	^{LU} ŞU.GI
Zilamê kêrê	LU.GÎR
Zilamê ku li pêş diçe	^{LU} IGI.DUL

Zilamê mêr	NITA
Zilamê xencerê	LU.GÎR
Zilam	LU ^D IM (ê yezdan ê bahozan.)
Zilamêkî peywirdar	LU ^{GAD} .TAR
Zilam	LU ^{MEŞ} .ŞA.NE.ŞA (ên ku stranên şînê distrin)
Ziman	GU ^U EME
Ziman	UZU ^U EME (endamê ten)
Zincir	URUDU ^U ŞER.ŞER
Zîndîtî	TI
Zirav	SIG
Zîre	U ^U GAMUN
Zîreya reş	U ^U GAMUN.GE
Zîreya spî	U ^U GAMUN.BABBAR
Zîusudra [so.]	ZÎUSUDRA (Lehengê tofana Somerî)
Zîv	KU.BABBAR
Zivistan	SED (derbaskirina zivistanê li cihekî)
Zîvker	LU ^U KU.DÎM
Zîvker (an)	US.MEŞKU.BABBAR
Ziya	MUŞ.GAL
Zuha	HAD.DU/A

ÇEND TÊGEHÊN PÎŞEWERÎ Û BAZIRGANIYÊ

EGÎŞKIN	Xebatgeh, karxane.
LU.GIŞTUKUL	pîşewer.
LUAN.BAR	hesinkar.
LU.ME.KURUPZÎNA	hedadê lajwerda Kurupzînayê.
LU.URUDU.DÎM.DÎM	hedadê paxir ê.
LU.URUDU.NAGAR	hedadê paxir an jî lajwerdan.
URUDU	paxir.
AN.BAR	hesin.
LU.GUSKÎN.DÎM.DÎM	zêrker.
LU.KU.BABBAR	zîvker.
LU.ASGAB	çermkar.
KUŞE.SIN	mişeqqa, pêlavçêker.
LU.NAGAR	xerat.
LU.NAGAR.GIŞ BAN	hilberînêrê tîr û kevanan.
LU.NAGAR.NA	hostayê keviran, peykersaz.
LU.BUR.GUL	kevirbir, mordar.
LU.TUG	kinçderz (mêr).
MUNUS.TUG	kinçderz (jin).
LU.US.BAR	tevnker (mêr).
MUNUS.US.BAR	tevnker (jin).
TUG.KABALLI	kesê ku goreyan çê dike.

ÇEND DEQÊN SOMERÎ Û WERGERA WAN

DEQ-1

[^DUR.NANŞE]

* Mil. I.

SOMERÎ:

1) ^DUr.Nanşe 2) lugal 3) Lagaşa 4) dumu Gu.ni.du 5) dumu Gur.sar 6) e^DNanşe 7) mu.du

KURDÎ:

2) Keyanê 3) Lagaş(ê) 1) ^DUr.Nanşe 5) Kurê Gur.sar 4) Kurê Gunîdu (neviyê wî) 6) Perestgeha xwedawend Nanşe(yê) 7) Çêkir.
Rêzkirin: 2,3,1,5,4,6,7

* Mil.II.

SOMERÎ:

1) ^DNanşe 2) mu.tu^D 3) a.alam 4) mu.dun 5) ^DNanşe 6) alam 7) a mu.na.ru

KURDÎ:

1) (Wî) xwedawend Nanşeyê 2) Anî pê 3) alam (qenala peykeran) 4) kola 5) (Ji) xwedawend Nanşeyê (re) 6) peykerek 7) eda kir
Rêzkirin: 1,2,3,4,5,6,7

* Mil.III.

SOMERÎ:

1) Êş.îr 2) mu.tu 3) 40 ur 4) dam 5) ^DNanşe 6) maş bi.pad 7) a.edin 8) mu.du

KURDÎ:

1) (Wî ew peyker di) perestgehê (de) 2) danî 3) 40 mêr 4) (wekî) hevser 5) (Ji) xwedawend Nanşeyê (re) 6) tayîn kir 7) qenala Edînê 8) çêkir
Rêzkirin: 1,2,3,4,5,6,7,8

* Mil.IV.

SOMERÎ:

1) Nin^{la}gar 2) mu.du 3) e.pa 4) mu.du 5) bad.lagaşa 6) mu.du

KURDÎ:

1) (Wî) nîngar 2) çêkir 3) perestgeha e.pa(yê) 4) çêkir 5) sura Lagaşê (bedena kelê) 6) Çêkir
Rêzkirin: 1,2,3,4,5,6,7

* Mil.V.

SOMERÎ: 1)^DLugal.uru 2) mu.tur 3) ma.al 4) kur.ta 5) gu giş.mu.gal

KURDÎ: 1) (peykerê) Yezdan Lugaluru 2) Êxiste (pe-restgehê) 3) (li) ma.al(ê) 4) ji çiyê 5) êzing berhev kirin

Rêzkirin: 1,2,3,4,5

DEQ-2

[Eannatum]

* Mil.I.

SOMERÎ: 1) e.an.na.tum 2) ensi 3) Lagaşa (ki) 4) a.sum.ma 5) ^DEn.lil.ke 6) ga.zi.ku.a 7) ^DNin.hur.sag.ke 8) mu.pa ^Dda 9) ^DNin.gir.su.ke 10) [ş]a.pad.da 11) [^DNanşe]

KURDÎ: 1) Eannatum 2) begê 3) bajarê Lagaşê 4) hêzgirtî 5) (ji) Enlîl 6) bi şîrê wî yê paqîj hatî xwedîkirin 7) Nînhursag 9) (ji hêla) Yezdan Nîngîrsu (ve) 8) hilbijartî 11) di dilde hilbi-jartî 10) xwedawend Nanşe.

Rêzkirin: 1,2,3,5,4,6,7,9,8,11,10

* Mil.II.

SOMERÎ: 1) Dumu A.kur.gal 2) ensi 3) Lagaşa(ki) 4) kur Elam(ki) 5) tun.şe bi.si 6) Uru+a (ki) 7) tun.şe bi.si 8) Umma(ki) 9) tun.şe bi.si 10) Urim (ki) 11) tun.şe bi.si 12) u.ba 13) [^DNin.gir.su.ra]

KURDÎ: 1) Kurê Akurgal 2) begê 3) bajarê Lagaşê 4) welatê Elamê 5) heta dawî (tevahiya wê) têk bir 6) bajarê Uru+a (yê) 7) heta dawî (tevahiya wê) têk bir 8) bajarê Umma(yê) 9) heta dawî (tevahiya wê) têk bir 10) bajarê Ur(ê) 11) heta dawî (tevahiya wê) têk bir 12) heta ku 13) ji bo Yezdan Nîngîrsu.

Rêzkirin: 1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12,13

* Mil.III.

SOMERÎ:

1) kisal dagal.la.na 2) pu sig.edin.ra 3) mu.na.ni.du 4) dingir.ra.ni 5) ^DDun.muş 6) u.ba 7) ^DNin.gir.su.ke 8) e.an.na.tum 9) ki m [u.na.ag] 10) .....

KURDÎ:

1) Di hewşa wi ya fereh de 2) bîra sîg.edîn 3) ji wî re ew çêkir 4) yezdanê wî 5) Yezdan "Dunmuş" e 6) heta ku 7) ji Yezdan Nîngîrsu re 8) Eannatum 9) bû xoşdivî 10) {Deq şikes-tiye}

Rêzkirin: 1,2,3,4,5,6,7,8,9,10

DEQ-3

[Enannatum I]

SOMERÎ:

1)^DNin.gir.su 2) e.ninnu.ra 3) en.an.na.tum 4) ensi 5) Lagaşa(ki).ka 6) nir.a.ni 7) bar.ki.sal 8) sukka.li 9) nam.til 10) lugal.ni 11) En.an.na.tum.ma.şe 12) a mu.na.şe.ru

KURDÎ:

1) Ji yezdan Nîngîrsu re 2) (di) perestgeha Enînnu (de) 3) Eannatum 4) begê bajarê 5) Lagaş(ê) 6) keyahozê xwe (û) 7) (peykerê) barkîsal (ê) 8) Sukallu(yê xwe) 10) (ji bo) keyanê xwe 9) Ji bo jiyana wî 11) Ji bo Eannatûm 12) raçikand

Rêzkirin: 1,2,3,4,5,6,7,8,10,9,11,12

DEQ-51-54

[ZAGON]

SOMERÎ:

A

1) tukum.bî.dumu ad.da.na.ra. ad.da.mu. nu.me.a ba.an.na.an.dug. umbîn.mî.nî. în.ag.a gâr.ra.â. mî.nî.în.dû.e.û. kû.babbar. âş.mî.nî. în.sum.

KURDÎ: A
1) Ger kurek ji bavê xwe re bibêjê "tu ne bavê min î" dê wî biqusînin, dê qusana koleyan (bavê wî) lê bike û wî bi berdêla zîv bide (bifiroşe).

SOMERÎ: B
5) Tukum.bî.dumu ama.na.ra. ama.mu.nu. me.en ba.an.na.an.dug. kîşî.a.nî.umbîn û.bî.în. nî.sî.eş. uru(kî).a.mî.nî.îb.nîgîn.e.ne û.ê.ta.ba. ra.e.ne.

KURDÎ: B
5) Ger kurek ji dayika xwe re bibêje "tu ne dayika min î"; nîvê (serê) wî dê were qusandin Li bajêr were gerandin (û) jimalê were derxistin (qewirandin)

SOMERÎ: C
10) Tukum.bî.ad.da.dumu. n(a-r).a. dumu.mu. nu.me.en ba.an.na.a.dug. ê.îngar.ta.ba.ra.e.ne.

KURDÎ: C
10) Ger bavek ji kurê xwe re bibêje "tu ne kurê min î" dê berdine (wî) ji malê (dorewarê)

SOMERÎ: D
13) Tukum.bî.ama.dumu.na.ra. dumu.mu. nu.me.en ba.an.na.an.dug. e.gip.pu.na.ta. ba.ra.e.ne.

KURDÎ: D
13) Ger dayîkek ji kure xwe re bibêje "tu ne kurê min î" dê (ew kur) ji mala xwe (û) wê wadanên were dîrxistin.

JÊDER Û PERWÊJ

- * Aksan, Doğan; 2007 Her yönüyle Dil Ana çizgileriyle Dilbilim, Ankara
- * Ana Britannica; 1992 'Dericilik', Genel Kültür Ansiklopedisi, cilt 7: 166-167
- * Bottéro, J. 2003 Mezopotamya, Ankara
- * Bottéro, J. M. J. Stéve, 2002 Evvel Zaman İçinde Mezopotamya, İstanbul.
- * Chiera, E. 1996 Kilden Kitaplar, İstanbul
- * Darga, M. 1992 Hitit Sanatı, İstanbul.
- * Dinçol, A. 1970 Eski Anadolu Dillerine Giriş, İstanbul.
- * Dinçol, A. 1982 'Hititler' Anadolu uygarlıkları 1. Ansiklopedisi, cilt 1: 17-120
- * Friedrich, J. 1952 Hethitisches Wörterbuch, Heidelberg
- * Hırçın, S. 2006 Çivi Yazısı, İstanbul.
- * Karasu, C. 2006 Hititler, Ankara.
- * Kramer Noah, S. 1998 Tarih Sümer'de Başlar, İstanbul.
- * StBoT 1989 Studien zu den Boğazköy-Texten, Wiesbaden
- * Tosun, M. - K. Yalvaç. 1981 Sümer Dili ve Grameri
- * Zal, Azad; Zimanê Kurdî, Weşanên Enstituya Kurdî ya Amedê, 2009

FERHENG

SOMERÎ-KURDÎ & KURDÎ-SOMERÎ

* Somerî kî ne? Mîratwer û peyrewên wan kî ne?

* Ev pîrsiyar bi nîqaş û bi gengeşe ye. Ji lew re li gorî berjewendiyên demî û serdemî gelek dewlet xwedîtiyê li Someran kirine û li gorî wê "lêkolîn û lêgerînan" peyrewiya xwe ya Someran pêş ve birine. Lê hê jî ev gengeşî û nîqaş didomin.

* Somer navê welatekî li Mezopotamyayê ye û ji gelê ku li wî welatî dijî re Somerî tê gotin. Di heman demê de ji bo zimanê wan jî Somerî tê gotin.

* Li gorî zanista dîrokê Somer, kevintirîn şaristanî ye. Li Somerê bîngeha civaka îroyîn; li nava Somerîyan bîngeha pergala çînayetiye, bîngeha pergala ayîniyê, bîngeha pergala felsefeyê û zanistê hatiye danîn....

ISBN: 978-605-62251-0-9

9 786056 225109